

ΒΑΣΙΛΗΣ ΣΕΒΔΑΛΗΣ Το
Σταυροδρόμι

ΚΑΛΕΝΤΗΣ

Ο Βασίλης Σεβδαλός,
γεννημένος στην Ιερισσό, που
είναι η αδιάσπαστη συνέχεια της
Ακάνθου, πόλη ιδρυμένη
από τους Ανδρείους το 650 π.Χ.,
είναι γνήσιο τέκνο της
Μακεδονικής Γης. Την κουβαλάει
μέσα του και την προβάλλει
στα βιβλία του. Φοίτησε στο
Λημοτικό Σχολείο της γενέτειράς
του, σε Γυμνάσιο της
Θεσσαλονίκης, και κατόπιν
σε Γερμανικά Πανεπιστήμια.
Στη συνέχεια εργάστηκε σε όλες
σχεδόν τις ηπείρους του μικρού
μας πλανήτη. Γνώρισε πολλούς
λαούς και πολιτισμούς.

Μετά από πολυετή σταδιοδρομία
ως στέλεχος και διοικητής
μεγάλων εταιρειών, αφιερώθηκε
στη μελέτη και συγγραφή βιβλίων.

Άλλα μυθιστορήματα του ιδίου:
Ο Θησαυρός της Ακάνθου (1996),
Η Αποπομπή του Οδυσσέα (1999),
Ταξίδι στην Ικαρία (2004).

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδείας του συγγραφέα η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου, με τον παρόντα ή με οποιονδήποτε άλλον τίτλο.

Σειρά: ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Υπεύθυνη σειράς: ΕΜΙΛΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

Τίτλος: ΤΟ ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙ

Συγγραφέας: ΒΑΣΙΛΗΣ ΣΕΒΑΛΛΗΣ

Διόρθωση: ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΚΑΡΑΔΗΜΑ

© 2008 Εκδόσεις ΚΑΛΕΝΤΗΣ

Αθήνα, Μαυρομυχάλη 11

Τηλ.: 210 36.01.551, 210 33.90.028 - Fax: 210 36.23.553

http: www.kalendis.gr, e-mail: kalendis@ath.forthnet.gr

Βιβλιοπωλεία:

- ΔΙΑΛΟΓΟΣ, Μαυρομυχάλη 11, 106 79 Αθήνα
Τηλ.: 210 33.90.028 - Fax: 210 36.23.553
- ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΣ Ι, Μέτωνος 62, 155 61 Χολαργός
Τηλ.: 210 65.23.145
- ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΣ ΙΙ, Περικλέους 56, Εμπορικό Κέντρο «Holargos Center» (α' όροφος), 155 61 Χολαργός
Τηλ.: 210 65.28.176 - Fax: 210 65.43.736
- ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΣ ΙΙΙ (παιδικό), Περικλέους 56, 155 61 Χολαργός
Τηλ.: 210 65.44.447

ISBN: 978-960-219-210-8

Βασίλης Σεβδαλής

Το σταυροδρόμι

ΚΑΛΕΝΤΗΣ

ΑΘΗΝΑ 2008

Στους φίλους μου
Αριστείδη, Ελένη
και Γκερτ

Δημιουργώ, άρα υπάρχω

Η ΚΑΡΟΛΑ

1

Γύρισα σ' αυτό το σπίτι δίπλα στο ποτάμι εντελώς απροσδόκητα. Το είχα αφήσει άρον άρον, για να αποστασιοποιηθώ από όλα εκείνα τα φοβερά και τα τρομερά που συνέβησαν. Πίστευα ότι, μακριά από δω, θα ξεμάκρυναν από το μυαλό μου, θα τα σκέπαζε η θεία λήθη, και θα έβρισκα ξανά την πολυπόθητη ηρεμία.

Και μέχρις ενός σημείου μια χαρά τα πήγα. Επέστρεψα στη γενέτειρά μου, στο Βέστερλαντ, επισκέφτηκα παλιούς φίλους, πήγα σε αγαπημένα στέκια, κάθησα και στους δερμάτινους καναπέδες των ψυχολόγων. Και μόλις αισθάνθηκα λίγο καλύτερα, άρχισα να ταξιδεύω. Να βλέπω καινούργια πράγματα, άγνωστα, που οδηγούσαν τη σκέψη μου σε άλλους δρόμους. Και από μουσείο σε μουσείο, από συναυλία σε συναυλία, από έκθεση σε έκθεση, περιφέρθηκα σε μερικές πρωτεύουσες της Ευρώπης. Απόλαυσα τους ωραίους χώρους σε ξενοδοχεία, εστιατόρια, κλαμπ. Προσπάθησα να γνωρίσω καινούργιους ανθρώπους. Ακόμα και να φλερτάρω, με μισή καρδιά. Αλλά κάπου ούτε κι αυτό μου 'βγαине. Ένιωθα ότι με κοροϊδεύω. Προσπαθούσα να απαλλαγώ από τον εαυτό μου κυνηγώντας τον...

Τελικά κατέληξα στο εξοχικό μας, στο Βέστερλαντ, το νησί με τους αμμόλοφους. Περπατούσα ολομόναχη στην παραλία, με έδερνε ο παγερός βοριάς και ένιωθα καλύτερα. Πρέπει να τιμωρηθείς... Υπάρχει δικαιοσύνη. Έστιν δίκης οφθαλμός ος τα πάνθ' ορά. Και εν πάση περιπτώσει, υπάρχουν εσύ που τα ξέρεις όλα. Είναι εντυπωσιακό, μου άρεσε να αυτομαστιγώνομαι. Και πέρασα πολύ καιρό θάβοντας τον εαυτό μου. Όσπου είχα πια κουραστεί με τις ενοχές μου. Ούτε αυτό βγάζει πουθενά, σκεφτόμουν. Με κατέλαβε μια καινούργια όρεξη για ζωή.

Μια μέρα ξεγελάστηκα και βγήκα ξυπόλητη στην παραλία. Προχώρησα στη θάλασσα και μπήκα μέχρι τα γόνατα στο νερό. Με μιας τα πόδια μου πάγωσαν. Βγήκα τρέχοντας. Κείνη τη στιγμή με κυρίευσε μια ακατανίκητη επιθυμία: να νιώσω τη ζεστή θάλασσα του Αιγαίου. Να αντικρίσω το γαλανό κόλπο του Στρυμόνα, να αγναντέψω το καλλιγράμμο βουνό του Ορφέα.

Έτσι εγκατέλειψα το Βορρά και ήρθα εδώ. Υπάρχει μία μεγάλη διαφορά μεταξύ Βόρειας Θάλασσας και Αιγαίου. Η Βόρεια είναι παγερή, σαν τους ανθρώπους της. Το Αιγαίο ζεστό, σαγηνευτικό, ερωτικό. Σε αγκαλιάζει, βυθίζεσαι σ' αυτό, και δίνεσαι σ' ένα ατέλειωτο ερωτικό παιχνίδι.

Βέβαια οι δικοί μου έρωτες είναι αρκετά οδυνηροί. Αλλά πολλές φορές απολαμβάνω τις οδύνες.

Θα ανοιχτώ τώρα βαθιά στο πέλαγος, εκεί όπου πρωτοσυνάντησα τον Αριστείδη. Ήμουν τόσο μακριά, στη θάλασσα, που αμφιβάλλω αν φαινόμενουν από τη στεριά.

Ένωσα να 'ρχεται ένα ταχύπλοο. Αρκετά κοντά μου διέκρινα έναν άντρα, θαλασσόλυκο των πολλών μποφόρ. Γοητευτικός, σκέφτηκα. Πλησίασε, έκοψε την ορμή της μηχανής, έφτασε σε απόσταση αναπνοής και με ανέβασε στη βάρκα. Πήγαμε στο

κτήμα του και μου πρόσφερε δροσερό νερό στο πατρικό του σπίτι.

Ήταν το ίδιο μοιραίο σπίτι που λίγο καιρό αργότερα ξέσπασε η καταιγίδα που μας περιδίνησε όλους μέχρι τελικής πτώσεως. Θυμάμαι ακόμη τη φοβερή εκείνη στιγμή όταν γυρίσαμε από το βουνό στο σπίτι του. Εγώ ήμουν μεθυσμένη από έρωτα. Εκείνος με άρπαξε, με έριξε στον καναπέ και με ξέσκισε κυριολεκτικά. Μια συγκλονιστική εμπειρία και απόλαυση. Κι ό,τι δεν είχαν καταφέρει πέντε χρόνια οι γιατροί και τα σωληνάκια με το υλικό του Γκερτ, συντελέστηκε εκείνη τη στιγμή. Έγινε η πολυπόθητη σύλληψη. Ήμουν έγκυος. Με λάθος άντρα βεβαίως...

Δεν λατρεύω εδώ μόνο τη θάλασσα. Λατρεύω και τούτο το πανάρχαιο βουνό, με τις απαλές του γραμμές. Μπορείς να το ανεβείς ήρεμα χωρίς πολύ κόπο, περνώντας ανάμεσα από κάθε λογής πλατύφυλλα δέντρα. Χωρίς το θόρυβο τροχοφόρων. Μόνο ο χτύπος από το τσεκούρι του υλοτόμου ακούγεται κάπου κάπου, και τα ατέλειωτα κελαρύσματα των πουλιών. Δεν είναι καθόλου τυχαίο που ο Ορφέας επέλεξε να ζήσει εδώ. Συνήθιζα πολλές φορές να ανεβαίνω ψηλά στο διάσελο που σχηματίζουν οι δυο κορφές του βουνού, στην κοιλάδα του Ορφέα, μια καταπράσινη γλώσσα που ξεκινάει από το φαλακρό βουνό και κατεβαίνει ως την κοίτη του Στρυμόνα. Καθόμουν συχνά μέχρι αργά τη νύχτα και άκουγα τον τσομπάνη να παίζει τη φλογέρα του καθώς περπατούσε με τα πρόβατά του, από τη μια κορφή στην άλλη. Και γαλήνευε η ψυχή μου.

Πολλές φορές έκανα μόνο το μισό δρόμο και επισκεπτόμουν το γυναικείο μοναστήρι. Με συγκινούσε η τεράστια εικόνα της Παναγίας με το γιο Της που σε υποδεχόταν πάνω από τη μεγάλη πύλη, στην είσοδο.

Ανέπτυξα με τον καιρό μια στενή πνευματική σχέση με την ηγουμένη. Δεν ήταν εξομολόγος μου, αλλά της άνοιγα την ψυχή μου και αλάφραινα. Και η γερόντισσα απολάμβανε τις συζητήσεις μας, και μου 'λεγε κάθε τόσο: «Να ξανάρθεις σύντομα».

Καθόμασταν με την ηγουμένη στο κιόσκι της αλάνας έξω από το μοναστήρι και κοιτούσαμε προς τη μεριά του Αιγαίου. Της διηγήθηκα τις περιπλανήσεις του τελευταίου καιρού. Αισθανόμουν οργή μέσα μου, επειδή για τίποτε δεν είχα πληρώσει ακόμα. Εκείνη με άκουγε σιωπηλά.

– Γιατί δεν μου βάζεις έναν κανόνα, αδελφή; Δεν πρέπει να κάνω κι εγώ νηστείες και μετάνοιες για να εξαγνιστώ;

– Καρόλα, μου χαμογέλασε με γλύκα, με τις προσευχές και τις μετάνοιες που έχω κάνει εγώ μέχρι σήμερα, θα έπρεπε να πετώ με κάτασπρο χιτώνα και κάτασπρα φτερά πάνω από το μοναστήρι.

Σαν αστραπή πέρασε από το μυαλό μου η σκέψη: ίσως και να πετάει το πνεύμα της πάνω από το μοναστήρι, και να μη μου το λέει. Πόσο θα 'θελα να μπορούσε και το δικό μου να πετούσε... Αλλά είμαι προσκολλημένη εδώ στα γήινα και τις ενοχές μου.

Ακούμπησα ελαφρά το ράσο της και της είπα:

– Αδελφή, τα κρίματά μου είναι μεγάλα και ανομολόγητα.

– Μεγάλος είναι και ο Θεός, κόρη μου.

– Και επειδή είναι μεγάλος, αγαπάει και συγχωρεί, υποφέρω περισσότερο.

– Πάψε να έχεις τύψεις, Καρόλα. Οι τύψεις είναι για να δαμάζουν τον εγωισμό. Όχι για να μας αφαιρούν ζωή.

Τα λόγια της ήταν αποπλιστικά, και μου ερχόταν να την αγκαλιάσω, να τη φιλήσω και να της πω πόσο θα 'θελα να νιώ-

θω έτσι. Αλλά δεν γινόταν. Έβρισκα μέσα μου ότι δεν πρέπει να υπάρχει έλεος.

– Μητέρα, μην τα ξεχνάς τόσο εύκολα. Αριστείδης, Γκερτ, παιδί... Βουνά τα ανομήματά μου.

– Ε, κάπου υπερβάλλεις! ύψωσε τον τόνο της φωνής της. Για τον Αριστείδη, ώρα του καλή, δεν ευθύνεσαι εσύ. Τον γνωρίζω πολύ καλά. Και τον αγαπώ. Είναι άλλωστε και δωρητής του μοναστηριού. Το λόγο της δωρεάς, καλύτερα να μη σου τον πω. Έτσι κι αλλιώς δεν πολυενδιαφερόταν για θρησκείες και εκκλησίες. Σε κανέναν Άγιο Νικόλα προσευχόταν, και αυτό μόνο όταν το καράβι ήταν κάτω από το νερό. Αλλά, Καρόλα, υπεύθυνος για τον Αριστείδη είναι ο ίδιος ο εαυτός του. Τον βασάνιζε που πρόδωσε τον φίλο του, και γι' αυτό πήρε των ομματιών του...

Βάλσαμο ήταν τα λόγια της καλόγριας.

– Θεέ μου, αν δεν ήταν τόσο συναισθηματικός...

– Και τι είναι ο άνθρωπος χωρίς συναίσθημα; και με κοίταξε ανασηκώνοντας τους ώμους της.

Δεν μπορούσα να ανεχτώ το ότι η ηγουμένη με έβγαζε πάντα λάδι.

– Τον Αριστείδη δεν τον πολυκαταλάβαινα. Αλλά τον Γκερτ ναι. Και αυτού, του αφαίρεσα το νόημα της ζωής. Με ένα παιδί θα ξεπερνούσαμε τη στασιμότητα και τις κρυφές και φανερές μας συγκρούσεις. Θα ξαναγινόμασταν οικογένεια.

Εκείνη ακούμπησε το χέρι της στον ώμο μου και είπε:

– Παιδί μου, ο Θεός μάς έπλασε για να υμνούμε Εκείνον και τη Δημιουργία Του. Και αυτό το επιτελούμε ο καθένας από μόνος του. Το να το αρνείσαι, σημαίνει ότι αρνείσαι το Θεό και το ρόλο που επέλεξε για σένα. Ο Θεός θα ήταν πολύ άδικος, εάν μας έπλαθε μονάδες και εμείς δεν μπορούσαμε να βρούμε νόημα σαν μονάδες. Έχεις λόγο, Καρόλα, να θεωρείς το Θεό άδικο;

– Δεν θα 'θελα να πω ότι είναι άδικος, απάντησα με κάποια δυσφορία. Αλλά σίγουρα ο άνθρωπος δεν είναι τέλειος για να στέκεται πάντα από μόνος του στα πόδια του.

– Μα ακριβώς τώρα, παιδί μου, ο Θεός σου φανέρωσε κάτι. Το νόημα της ζωής είναι η αναζήτηση της τελειότητας, και όχι του υποζυγίου. Γιατί τι άλλο ρόλο από ένα υποζύγιο θα έπαιζε στη ζωή σας η ύπαρξη του παιδιού; Και δεν είναι άδικο απέναντι στο παιδί και το Θεό, να το κοιτάς σαν δεκανίκι και όχι σαν μονάδα που τείνει στη δική της τελειότητα; Η μόνη σχέση που μπορείς να έχεις μ' αυτή είναι να υποβοηθήσεις τη δικιά της ολοκλήρωση.

Σηκώνω ψηλά τα χέρια. Παραδίδομαι.

– Αφήστε με τουλάχιστον, αδελφή, να υποφέρω για το παιδί μου!

Το 'πα αυτό λίγο πεισματικά. Γιατί ένιωθα, κόντρα στη γνωμάτευση του γιατρού, ότι εγώ ευθύνομαι για το χαμό του παιδιού μου.

– Να το δεχτώ αφού επιμένεις, Καρόλα μου. Σαφώς και μπορεί η φαντασία να καταστρέψει μια ζωή, ιδίως όταν συνοδεύεται από τόσες ενοχές. Και εν πάση περιπτώσει, αν θέλεις να υποφέρεις, αν έχεις ανάγκη να υποφέρεις, υπόφερε. Όμως, αντιστάθμισε το βουνό της ευθύνης σου με ένα βουνό από επιχειρήματα που λειτουργούν υπέρ σου. Σε τι κόσμο ζούμε; Και μπορεί, σ' έναν τέτοιο κόσμο, να μη σαλέψουν τα μυαλά μας; Όλα έχουν ανατραπεί. Οι λέξεις έχουν χάσει το νόημά τους. Βαφτίζουμε τον όλεθρο ελευθερία. Την καταστροφή δίκαιο. Τον υπολογισμό αρετή. Πώς απαιτείς μέσα σε ένα τρελοκομείο να είσαι εσύ η μόνη υγιής;

Ένιωθα να έχω αδειάσει από επιχειρήματα. Και κατά παράξενο τρόπο, άδειασα και από ενοχές.

Εκείνη τότε σηκώθηκε.

– Πρέπει να βιαστώ, Καρόλα. Στο κελί μου με περιμένει μια πονεμένη ψυχή. Έλα πάλι όσο πιο γρήγορα μπορέσεις. Ως τότε ο Θεός να σε ευλογεί...

Πάλι τα κατάφερε η μοναχή να με ξεμπλέξει. Εκεί που ήμουν στον πάτο του πηγαδιού ζωσμένη από φίδια, μου 'ριξε το σχοινί και με τράβηξε επάνω.

Τώρα θ' ανέβω στην κορφή του βουνού. Θα καθήσω στη μεγάλη πέτρα στην κοιλάδα του Ορφέα, και θα σκεφτώ τους προσφιλείς μου ανθρώπους όσο ο τσοπάνος θα παίζει τη φλογέρα του. Αλλά πρώτα θα επιχειρήσω να βάλω τα πράγματα σε μια σειρά...

2

Είμαι γέννημα θρέμμα του Βορρά. Το τέταρτο παιδί προτεστάντη επισκόπου. Σε μας στη Γερμανία, επιτρέπεται να παντρεύονται και οι επίσκοποι. Ευτυχώς. Γιατί ο πατέρας μου ξεχειλίζει από ζωή, και το μόνο που δεν μπορούσα να τον φανταστώ είναι να κάνει μετάνοιες με το κομποσκοίνι στο χέρι. Ήταν όμως και λάτρης των γραμμάτων. Κι εκείνη η βιβλιοθήκη του... ό,τι πιο γοητευτικό υπάρχει. Από κάθε ράφι της έπαιρνε ένα βιβλίο και μας διηγιόταν την πιο μαγευτική ιστορία. Όταν μεγάλωσα και πήγα σε κλασικό γυμνάσιο, άρχισα να καταλαβαίνω τα κείμενα και από μόνη μου. Όλοι το χαιρόντουσαν αυτό. Ήμουν η τελευταία ελπίδα να βγάλει η οικογένειά μας έναν θεολόγο τέταρτης γενιάς. Τ' αδέρφια μου προτίμησαν να γίνουν φυσικοί και μαθηματικοί. Τους απογοήτευσα λιγάκι, γιατί τελικά σπούδασα κλασική φιλολογία.

Ήμασταν σπίτι που καλλιεργούσε ελεύθερα πνεύματα. Ο καθένας έπρεπε να πάρει τη ζωή στα χέρια του και ν' ακολουθήσει τις σπουδές της αρεσκείας του.

Τη μέρα που τέλειωσα τις σπουδές μου πήγα κατευθείαν στο Βέστερλαντ. Ήθελα να ζήσω και να γλεντήσω. Και το Βέστερλαντ ήταν το νησί του ξεφαντώματος. Και της ερωτικής περιπέτειας.

Από το σταθμό του τρένου τράβηξα στην παραλία. Περπατούσα με τις ώρες στις απέραντες αμμουδιές της. Δεν ξέρω πόσο προχωρούσα κατά μήκος της θάλασσας. Έτσι κι αλλιώς τον Ιούλη μήνα ξεχνάει εδώ να δύσει ο ήλιος. Είχα απομακρυνθεί πάρα πολύ, όταν είδα έναν ορμίσκο που προστατευόταν από αμμόλοφους. Έβγαλα τα ρούχα μου και βούτηξα στη θάλασσα. Δεν είχα ανοιχτεί πολύ, όταν είδα απέναντι, από ένα σπίτι με καλαμοσκεπή να βγαίνει ένας άντρας και να τρέχει προς το μέρος μου. Γυμνασμένο μπρούτζινο σώμα με μπλε σορτσάκι. Τον χάξευα και δεν αντιλαμβανόμουν πως η θάλασσα ήταν πιο δυνατή από μένα και με τραβούσε προς τα μέσα και δυτικά.

– Πού πάτε με τέτοιο καιρό; μόν φώναξε αυστηρά. Δεν βλέπετε που όλη η παραλία είναι γεμάτη με κόκκινα μπαλόνια;

Εγώ θαύμαζα τη δύναμη με την οποία τα χέρια του χτυπούσαν τη θάλασσα καθώς κολυμπούσε προς το μέρος μου. Είναι συμπαθής, σκεφτόμουν, και οι γκρίζοι κρόταφοι τον κάνουν γοητευτικό.

– Γυρίστε ανάσκελα! με πρόσταξε.

Και ύστερα σφίχτηκαν τα μπράτσα του γύρω από το στήθος μου και με τραβούσε, ομολογουμένως με κόπο, προς τη στεριά. Είχα πει λίγη θάλασσα αλλά δεν φοβόμουν. Και ενώ εκείνου του έβγαине το λάδι για να νικήσει το ρεύμα, εγώ απολάμβανα που οι ρώγες μου τρίβονταν στο μπράτσο του.

Μ' έβγαλε από το νερό και κρατώντας με από τη μέση μ' έφερε στο μέρος που άφησα τα ρούχα μου.

– Αυτό, δεσποινίς μου, μην το ξανακάνετε...

Τρίκλιζα ακόμα λιγάκι. Προστατευτικά μ' έβαλε να καθήσω στην άμμο. Κάθισε κι αυτός πλάι μου. Απορούσα με τον εαυτό μου πώς γυμνή όπως με γέννησε η μάνα μου, δίπλα σ' αυτόν τον άντρα, δεν ένιωθα κανένα αίσθημα ντροπής.

Και αυτός, που σίγουρα θαύμαζε το κορμί μου –αυτό πια δεν ξέφευγε από την προσοχή κανενός άντρα– με αντιμετώπιζε σαν το πιο φυσικό πράγμα του κόσμου.

– Ευχαριστώ που με σώσατε, είπα μόλις συνήλθα λιγάκι.

– Είστε τυχερή που νέος ανήκα στην εθνική ομάδα πόλο. Διαφορετικά θα σας βρίσκαμε ύστερα από μερικές μέρες σε κάποια παραλία της Βόρειας Θάλασσας. Και όχι τόσο όμορφη.

Προσπάθησε να μου χαμογελάσει.

– Λίγο νερό...

Ψιθύρισα, νιώθοντας για πρώτη φορά ότι θα πρέπει να είχα πει αρκετή θάλασσα.

Σηκώθηκε, με κοίταξε καλοσυνάτα και είπε:

– Ντυθείτε και πάμε στο σπίτι. Το μαγαζί διαθέτει ακόμη μηλόπιτα και καφέ.

Απολάμβανα τη φροντίδα και τη συντροφιά του Γκερτ. Δεν περιγράφεται το τι χαρά και τι ευτυχία μου 'δινε όλον εκείνο τον καιρό. Κάθε επιθυμία μου τη διάβαζε στα μάτια μου. Και σε μηδενικό χρόνο γινόταν πραγματικότητα... Κοντά του έμαθα να θαυμάζω τους ώριμους άνδρες.

Κατ' αρχάς πίστευα ότι όλα αυτά που μου συνέβαιναν ήταν ένα όνειρο. Προετοιμαζόμουν νοερά, ύστερα από τις πολύχρονες σπουδές, να πέσω σε μακροχρόνια ανεργία. Ποιος την σήμερον ημέρα να εργοδοτήσει φιλολόγους; Και παρηγοριόμουν με τη σιγουριά ότι υπήρχε στο πατρικό μου ένα κρεβάτι κι ένα πιάτο φαί, ώστε να μη χρειάζεται να τρέχω στα κρατικά ή εκκλησιαστικά μαγειρεία. Και μ' αυτόν τον άνδρα τώρα απολαμβάνω τις καλύτερες σπεσιαλιτέ στα πιο φίνα εστιατόρια, τρα-

γουνδάω και χορεύω στα πιο ακριβά μπαρ του νησιού, γυρνώ στο σπίτι κάθε βράδυ με αγκαλιές από τριαντάφυλλα. Και στο ημίφως του σαλονιού, καθόμαστε αναπαυτικά, πίνουμε κονιάκ και ακούμε κλασική μουσική.

Πολλές φορές αφημένη στα μπράτσα του σκεφτόμουν ότι αυτός ο άντρας τα 'χει όλα. Ομορφιά, πνεύμα, πλούτη... Γιατί άραγε να ζει μόνος του; Ένα βράδυ δεν κρατήθηκα.

– Γιατί δεν έκανες οικογένεια, Γκερτ;

– Επιλογή μου. Δεν θέλω να κάνω παιδιά. Και δεν θέλω να κάνω γάμο. Θεωρώ άδικο απέναντι στη σύντροφό μου να παντρευτώ και να μην κάνω παιδιά. Η γυναίκα ολοκληρώνεται με την απόκτηση παιδιού. Αυτή είναι η φύση της. Θα ήταν ανεύθυνο εκ μέρους μου να παντρευτώ για να 'χω τη συντροφιά και την αγάπη μιας γυναίκας, και να της στερήσω τη μεγαλύτερη χαρά που αυτή μπορεί να νιώσει. Τη μητρότητα.

Θέλησα να διασκεδάσω λίγο την ατμόσφαιρα:

– Πάντως θα έκανες πανέμορφα παιδιά.

– Το πιστεύω.

– Πρέπει και οι γονείς σου να ήταν πολύ όμορφοι.

– Η μητέρα μου όντως ήταν όμορφη. Τον πατέρα μου δεν τον γνώρισα ποτέ.

– Υποθέτω ότι θα 'γινε τροφή για τα κανόνια, τα δύσμοιρα εκείνα χρόνια.

– Δεν το γνωρίζω. Και η μητέρα μου τον γνώρισε μόνο μία βραδιά.

Τ'ζιζ, ναρκοπέδιο! Θα είναι σίγουρα από τα παιδιά του "Lebensborn", που αντιπροσώπευαν το φυλετικό ιδεώδες της άρειας φυλής. Έστρεψα αμέσως αλλού την κουβέντα.

– Εμείς είμαστε τέσσερα αδέρφια, κι ομολογουμένως απόλαυσα την οικογένεια. Και το θεωρώ κάτι φυσικό για τους ανθρώπους. Ο πατέρας μου μας διάβαζε κάθε τόσο αποσπάσματα

από τη Βίβλο. Αυξάνεσθε και πληθύνεσθε και πληρώσατε την γην και κατακυριεύσατε αυτήν.

– Συμφωνώ με το αυξάνεσθε και πληθύνεσθε. Όχι με το κατακυριεύσατε... Ιδιαίτερα όταν το κάνει αυτό η άρεια φυλή. Εξάλλου δεν θέλω να γίνω εγώ εργαλείο ενός παράφρονα!

Με προβλημάτισαν αρκετά τα λόγια του. Ήταν η πρώτη φορά που ένιωθα απόσταση από αυτόν. Να κάτι που μας χωρίζει, σκέφτηκα. Αν σκόπευα να κάνω μακροχρόνιο δεσμό, αυτή η στάση του θα τον έκανε απαγορευτικό. Αλλά κάτι τέτοιο ήταν το τελευταίο που με απασχολούσε εκείνη τη στιγμή. Απολάμβανα μαζί του τη ζωή και τον έρωτα. Κι αυτό ήταν το παν για μένα.

Μπήκα στο παιχνίδι του έρωτα την πρώτη φορά που ξεπόρτισα από το σπίτι, στα δεκατέσσερά μου χρόνια σε μια εκδρομή στη Γαλλία, όπου πήγαμε, μια παρέα από αγόρια και κορίτσια, να καθαρίσουμε τα μνήματα πεσόντων Γερμανών στρατιωτών. Δεν ήταν ό,τι καλύτερο είχα φανταστεί. Αργότερα στο Πανεπιστήμιο το 'κανα πιο συχνά, αλλά περισσότερο από βιολογική ανάγκη. Ένα είδος σεξουαλικής γυμναστικής. Και δεν είναι που δεν απολάμβανα εγώ εκείνο το κάτι του έρωτα, αλλά νομίζω ότι απογοήτευα και λιγάκι τους ερωτικούς μου συντρόφους. Από μια στιγμή και πέρα έπεισα τον εαυτό μου ότι είμαι ψυχρή γυναίκα· κάτι πολύ συνηθισμένο, όπως έγραφαν κατεβατά στα περιοδικά εκείνη την εποχή.

Πρέπει να ομολογήσω ότι σ' αυτό το θέμα δεν με βοήθησε ιδιαίτερα η οικογένειά μου. Ενώ ήμασταν φιλελεύθερο σπίτι και κουβεντιάζαμε τα πάντα, αυτό δεν το θίγαμε. Και απέφευγαν συστηματικά να μας το συζητούν οι γονείς μας. Ήταν δεδομένο ότι ο άνθρωπος γεννιέται, μεγαλώνει, παντρεύεται, κάνει οικογένεια, γεννάει και μεγαλώνει παιδιά. Τελεία και παύλα. Αλλά για την ομορφιά, την ηδονή του έρωτα, ούτε λέξη. Ακό-

μα και αρχαία κείμενα που υμνούσαν τον έρωτα απέφευγε να μας διαβάξει ο πατέρας μου. Κι όταν εμείς τον προκαλούσαμε και ρωτούσαμε τάχα σοβαρά «πατέρα, τι είναι ο ιεραποστολικός έρωτας;» εκείνος άλλαζε θέμα.

Αλλά με τον Γκερτ, την πρώτη φορά που ήμασταν γυμνοί στο κρεβάτι, σφιγμένη εγώ και στήλη άλατος, ένωσα την παλάμη του να σέρνεται στο δέρμα μου και να με χαλαρώνει.

– Είμαι άπελπις περίπτωση, ψιθύρισα νιώθοντας τύψη ότι θ' απογοητεύσω κι αυτόν.

Με κοίταξε με τρυφερότητα και γλύκα.

– Μη σε απασχολεί..., μου ψιθύρισε. Άφησε τον εαυτό σου ελεύθερο και απολάμβανε...

Έκλεισα τα μάτια μου. Ένωθα τα καυτά χείλη του να ακουμπούν στο πρόσωπο, στο λαιμό, στα στήθη, στην κοιλιά μου, στα πόδια μου, και να με λύνουν. Κι ύστερα να με αφήνει να κοιμηθώ στην αγκαλιά του, κι εγώ να του σφίγγω σαν μικρό παιδί το λαιμό. Απόρησα που δεν θέλησε εκείνη την πρώτη νύχτα να κάνει έρωτα μαζί μου. Αλλά όταν ύστερα από μερικές μέρες με έσφιξαν τα δυνατά μπράτσα του, ένωσα το κορμί μου να φλέγεται. Εγώ να χτυπιέμαι από ηδονή, κι εκείνος να το κρατάει μέσα μου...

Ουσιαστικά κάναμε στο εξοχικό του το μήνα του μέλιτος. Ένας μήνας κοντά μου ήταν αρκετός για να γράψει στα καλύτερα των παπουτσιών του τις περί γάμου και οικογένειας αντιλήψεις του. Το κατάλαβα αυτό το βράδυ που τον ρώτησα:

– Με τι ασχολείσαι;

– Με ανασκαφές.

– Μπα, είσαι αρχαιολόγος;

– Όχι, αλλά μια πολυεθνική εταιρεία με πληρώνει για να σκάβω για χρυσάφι στο όρος Παγγαίο. Εκεί εξορύσσεται χρυσός από αρχαιοτάτων χρόνων.

– Και από αρχαιοτάτων χρόνων παίζει ο Ορφέας τη λύρα του, του απάντησα χαμογελώντας.

– Βεβαίως, κυρία μου των κλασικών σπουδών...

– Ελπίζω να 'μεινε και καμία κοτρώνα όρθια για να μπορεί να κάθεται και να μουσουργεί.

– Αρκετές πέτρες είναι στη θέση τους. Και σε μερικές απ' αυτές αναπαύονται και κελαηδούν οι τσομπάνηδες.

– Πώς θα ήθελα να γνωρίσω τον τόπο αυτό από κοντά...

– Μπορείς, μου είπε με τον πιο φυσικό τρόπο. Σε περιμένει ένα μαγευτικό σπίτι στο Πέντακτο.

– Πέντακτο είπες; Έχει δηλαδή πέντε ακτές;

Ο Γκέρτ συλλογίστηκε.

– Σωστά. Πράγματι έχει πέντε ακτές, αλλά δεν το είχα σκεφτεί.

Εαφνιάστηκα με την ανταπόκριση που βρήκε η επιθυμία μου. Για μια στιγμή ένιωσα υπόλογη, ότι εισβάλλω στη ζωή του, και του αλλάζω τρόπο και πεποιθήσεις. Αλλά η χαρά μου ήταν τόσο μεγάλη, που τάχιστα τα ξεπέρασα όλα.

– Όμως, Καρόλα, πρέπει να κρατήσουμε και κάποια προσήματα. Η εταιρεία που κάνει την εξόρυξη χρυσού, και της οποίας εγώ είμαι τεχνικός διευθυντής και επικεφαλής, είναι θυγατρική πολυεθνικής. Συχνά μας επισκέπτονται στελέχη της μητρικής εταιρείας. Και αυτοί είναι πολύ πιο συντηρητικοί σε θέματα οικογένειας απ' ό,τι εμείς στην Ευρώπη. Ίσως θα 'πρεπε να πάρουμε και δύο βέρες, και να σε συστήσω εκεί κάτω ως αρραβωνιαστικιά μου. Έτσι κι αλλιώς, στην Ελλάδα είσαι ό,τι δηλώσεις.

– Δεν έχω αντίρρηση να γράψουμε μέσα και ονόματα και ημερομηνία τέλεσης του μυστηρίου, του απάντησα χαμογελώντας.

– Πολύ συνετό!

Μου 'κανε εντύπωση που ο πατέρας μου δεν αντέδρασε όταν

του είπα ότι έχω μία πρόσκληση για να επισκεφθώ το βόρειο Αιγαίο.

Κατέβηκα με τον Γκερτ και εγκαταστάθηκα μαζί του στο σπίτι στις πέντε ακτές, σ' αυτόν εδώ τον μαγευτικό κόλπο που παίρνει το όνομά του από το ποτάμι που χύνεται μέσα του, το Στρυμόνα.

Με το που με είδανε οι άνθρωποι της περιοχής, θαμπώθηκαν. Με βάφτισαν αμέσως «Μις Ευρώπη». Με ξένισε αρχικά. Είχα ένα τόσο ιστορικό όνομα, Καρόλα. Αλλά μετά σκέφτηκα ότι το όνομα Ευρώπη είχε επίσης την ιστορία του. Και ήταν και πιο κολακευτικό για μένα. Δεν είναι δα και λίγο να σε απαγάγει ο Δίας καβάλα σ' έναν ταύρο...

Ο αρραβώνας μας κράτησε μόλις τρεις μήνες. Ο Γκερτ ήθελε να είναι σωστός απέναντι σε όλους. Γυρίσαμε στην πατρίδα και παντρευτήκαμε σύμφωνα με το προτεσταντικό δόγμα. Μεγάλη η χαρά των γονέων μου, αν και δεν πολυκατάλαβα το λόγο. Η ωριμότητα του Γκερτ, ο χαρακτήρας του, τα πλούτη του; Κάποια στιγμή πάντως μου ψιθύρισε ο πατέρας μου: «Είσαι σε καλά χέρια, δεν ανησυχώ πια για σένα».

Γυρίζαμε στο σπίτι μας. Εγώ πια νόμιμη σύζυγος, με ταυτότητα. Αυτός ο ώριμος και έμπειρος άντρας μ' έκανε ν' ανθίσω. Ν' ασχοληθώ με ό,τι μ' αρέσει. Να αγγίξω το άπιαστο όνειρο: την αυτοπραγμάτωση. Βρισκόμουν πια σε πλήρη αρμονία με τον εαυτό μου, έλαμπα από χαρά και ευτυχία. Και οι γύρω μου όλοι το 'βλεπαν...

3

Η επιστροφή μας δεν ήταν όπως την ονειρευόμουν.

Με το που μπήκαμε στο χωριό, μας υποδέχτηκαν μαύρες σημαίες τοποθετημένες σε κάθε στροφή του κεντρικού δρό-

μου. Δεξιά και αριστερά, δυνάμεις καταστολής με αλεξίσφαιρα γιλέκα, τα μπλε διακριτικά μπερέ τους, άσπρα κράνη και γκλομπ, περίμεναν έτοιμες το σύνθημα για να επέμβουν σε ενδεχόμενη πρόκληση βίαιων γεγονότων. Δύο τεθωρακισμένα οχήματα έφραζαν την κύρια είσοδο του χωριού. Διέθεταν από ένα κανονάκι εκτόξευσης νερού. Παραπίσω λεωφορεία της αστυνομίας. Αστυνομικοί, αρκετές εκατοντάδες, βρίσκονταν σε παράταξη στις δυο πλευρές του δρόμου. Ένας αξιωματικός κι ένας πολίτης, υποστηριζόμενοι από τα MAT που κρατούσαν προταγμένα αυτόματα, με το δάχτυλο στη σκανδάλη, έλεγχαν την είσοδο στο χωριό.

Ο πολίτης με το που είδε τον Γκερτ είπε κάτι στον αξιωματικό και μας έκαναν τόπο να περάσουμε. Καθώς διασχίζαμε σιγά τον κεντρικό δρόμο ανάμεσα στους παραταγμένους αστυνομικούς, ο Γκερτ μού εξηγούσε:

– Μην ανησυχείς. Είναι μερικοί τοπικοί άρχοντες, εξτρεμιστές, που χρησιμοποιούν τρομοκρατικές μεθόδους για να μας εκβιάσουν. Αλλά δεν πρόκειται να μας εκφοβίσουν. Δεν θα φύγουμε. Για μας αυτό εδώ είναι μια επένδυση. Βάλαμε πολλά λεφτά, θα επενδύσουμε συνολικά πεντακόσια εκατομμύρια δολάρια. Σε κάθε άλλον τόπο ο κόσμος θα μας δεχόταν με ανοιχτές αγκαλιές. Δεν είναι δυνατόν ένας μικρός θύλακας αντίδρασης να μας σταματήσει. Έχουμε άλλωστε την αμέριστη υποστήριξη της κυβέρνησης. Τα MAT είναι πλήρως εξοπλισμένα, έχουν δακρυγόνα, χειροβομβίδες και ό,τι άλλο χρειάζεται για να επιβληθούν.

– Μα πώς έτσι ξαφνικά αυτές οι βιαιότητες; Πριν ένα μήνα, ήταν όλα ήρεμα, οι άνθρωποι μου ήταν τόσο φιλικοί...

– Φέραμε γεωτρύπανα για να κάνουμε δοκιμαστικές γεωτρήσεις, να διαπιστώσουμε το μέγεθος του κοιτάσματος, και αντιδρούν σ' αυτό.

Στρίψαμε αριστερά για να πάρουμε τον παραλιακό δρόμο για το σπίτι μας. Στα μέσα περίπου της διαδρομής, στην πλατεία του Δημαρχείου, στεκόταν στο προαύλιο ο δήμαρχος και μιλούσε σε καμιά πεντακοσαριά μαζεμένους κατοίκους, άντρες, γυναίκες, παιδιά και γέρους. Ο κόσμος χαμογελούσε, χαιρετούσε τον Γκερτ και μένα και έκανε τόπο να περάσουμε.

– Πώς είναι δυνατόν να φέρονται τόσο ευγενικά, Γκερτ;

– Μα έχουμε άριστες σχέσεις με το λαό και με το δήμαρχο, όταν δεν μας βλέπουν δημοσιογράφοι και τηλεοράσεις.

Δεν μπορούσα να καταλάβω τον κόσμο. Ήθελα όμως οπωσδήποτε ν' ακούσω τι λέει ο ομιλητής και χάρηκα που ο άντρας μου οδήγησε το αμάξι πολύ κοντά στην πλατεία. Ψηλός και ξερακιανός, με παλλόμενη φωνή, ήπιες κινήσεις, είχε τη φλόγα ιεραπόστολου. Δεν μιλούσε πολύ γρήγορα και καταλάβαινα σχεδόν όλα όσα έλεγε. Προσπαθούσα σε τέμπο να τα μεταφράσω και στον Γκερτ.

– Ως εκπρόσωπος της συντονιστικής επιτροπής αγώνα, σας ανακοινώνω την παραβίαση της συμφωνίας μας από την πλευρά του Υπουργείου Ανάπτυξης και της εταιρείας «Χρυσός Παγ-γαίου». Και ενώ εμείς περιμένουμε να μας δοθεί επισήμως η περιβαλλοντική μελέτη, η εταιρεία προχωρεί παράνομα σε νέες γεωτρήσεις για τον εντοπισμό του μεγέθους του κοιτάσματος. Από την περιβαλλοντική μελέτη που μας δόθηκε ανεπίσημα, προκύπτει ότι αγνοήθηκαν τα δύο βασικά αιτήματα που εμείς θέσαμε. Πρώτον· ο τόπος χωροθέτησης της μεταλλουργίας χρυσού να έχει απαραίτητως την αποδοχή της τοπικής κοινωνίας. Έχουμε τη γνώμη ότι κάθε επένδυση που φιλοδοξεί να συμβάλει και στην ανάπτυξη, θα πρέπει να έχει στο κέντρο της προσοχής της τον παράγοντα άνθρωπο. Όμως η μελέτη προβλέπει ότι αρκεί ο υπολογισμός δύο παραμέτρων, κόστος και υδρολογικό καθεστώς, για να χωροθετηθεί η μονάδα. Και

δεύτερον, στα κριτήρια δεν γίνεται καμία αναφορά ούτε στους αρχαιολογικούς χώρους και τους χώρους αρχαιολογικού ενδιαφέροντος ούτε και στα δάση. Κατά τη γνώμη μας οι παράμετροι αυτές –αρχαιολογικοί χώροι και δάση– θα έπρεπε να αποτελούν ξεχωριστό στοιχείο στα κριτήρια επιλογής και να έχουν δική τους βαθμολογία.

Ο τρόπος που μιλούσε ο δήμαρχος δεν ήταν καθόλου εξτρεμιστικός. Δυναμικός, ναι. Με πάθος, ναι. Αλλά τίποτε περισσότερο. Τον είχα άλλωστε γνωρίσει και μου 'χε δώσει εντύπωση λογικού ανθρώπου. Τώρα όμως με κατέπληξε η καθαρότητα και η συνέπεια στις σκέψεις του. Ανήκει αυτός ο άνθρωπος στους τρομοκράτες που ισχυρίζεται ο Γκερτ;

– Τα ερωτήματά μας αυτά ενισχύονται ακόμη περισσότερο από την απαράδεκτη συμπεριφορά του Υπουργείου Πολιτισμού, που αρνείται να μας δώσει τα σχετικά έγγραφα. Και αρνούνται να μας δώσουν τα έγγραφα αυτά ακριβώς γιατί δείχνουν την εγκληματική συμπεριφορά προσώπων και υπηρεσιών τόσο στο πρόσφατο όσο και στο προηγούμενο παρελθόν. Εμείς, αγαπητοί συνάδελφοι, δεν πρόκειται να εγκαταλείψουμε τον αγώνα. Θα αγωνιστούμε με κάθε τρόπο, θα ακολουθήσουμε τη δικαστική οδό. Και όταν αυτό δεν αρκεί, το καλό το παλικάρι ξέρει κι άλλο μονοπάτι. Αλλά τώρα, οι φίλοι μας και ομοιοπαθείς μας από την άλλη πλευρά του Αιγαίου, τους οποίους αντιπροσωπεύει εδώ ο δήμαρχος Περγάμου, θα μας μιλήσουν για τη δικιά τους εμπειρία.

Μετά τα παρατεταμένα χειροκροτήματα ανέβηκε στο προαύλιο ο δήμαρχος Περγάμου με μία κοπέλα που μετάφραζε.

– Αγαπητοί πολίτες των δήμων του Στρυμονικού κόλπου. Οι κάτοικοι της Περγάμου συμπαραστέκονται στον αγώνα σας. Γιατί, όπως και σεις, ξεσηκώθηκαν και αγωνίζονται για να προστατεύσουν τη φύση, τα χωριά και τις πόλεις τους, τον

τρόπο ζωής τους, την κουλτούρα τους. Εξεγέρθηκαν για το δικαίωμά τους να αποφασίζουν οι ίδιοι για τον τόπο τους και τις ζωές τους. Υπερασπίστηκαν τον αγώνα τους απέναντι στην αστυνομική καταστολή, που έστειλαν οι κυβερνήσεις, πολιτικοί υπηρέτες της πολυεθνικής, και δεν υποτάχθηκαν μπροστά στην ποινικοποίηση, αποσιώπηση ή διαστρέβλωση του αγώνα μας. Κι αυτό γιατί ήταν όλοι ενωμένοι και ίσοι σε έναν κοινό αγώνα.

Έμεινα εμβρόντητη από τα φλογερά λόγια του ανθρώπου. Η ευθύνη, το θάρρος και η αγωνιστικότητά του, ξύπνησαν μέσα μου αισθήματα από τις πιο μαχητικές στιγμές της φοιτητικής μου ζωής. Να πεταχτώ έξω ήθελα, να τον αγκαλιάσω και να τον φιλήσω. Μαζί σου, Δήμαρχε! Προχώρα! Αλλά κοιτούσα τον Γκερτ, που ανυπόμονα περίμενε ν' ακούσει τη μετάφραση. Πήρα βαθιά αναπνοή και σφίχτηκα να κρατήσω την ψυχραιμία μου.

Ο Τούρκος δήμαρχος συνέχιζε:

– Η πολυεθνική εταιρεία χρυσού υπόσχεται ανάπτυξη και νέες θέσεις εργασίας. Αυτό όμως που θα «αναπτυχθεί», και στις δύο περιοχές, είναι η μόλυνση του περιβάλλοντος, η καταστροφή του κοινωνικού ιστού και της πολιτιστικής ζωής των κατοίκων, η υποταγή των εργατών σε «τριτοκοσμικό» εργασιακό καθεστώς και η εξάρτηση των κοινοτήτων από την πολυεθνική. Αυτοί που θ' αναπτυχθούν είναι τα κέρδη της εταιρείας, οι μέτοχοι και οι διευθυντές.

Μαχαιριές πέφτανε τα λόγια του. Και με χτυπούσανε κατάκαρδα. Δες και ήξερε ότι βρισκόμουν εκεί και ήθελε να με θέσει ενώπιον των ευθυνών μου. Κιτρίνιζα και πρασίνιζα καθώς μετέφραζα. Αλλά και ο άντρας μου ένιωθε όλο και πιο άβολα. Κάποια στιγμή, μου πέρασε από το νου να μην μεταφράσω τις αιχμές εναντίον της εταιρείας και εκείνου. Αλλά αυτό κι αν ήταν υποκρισία και ανευθυνότητα.

Πήρε μια ανάσα ο Δήμαρχος.

– Ο ελληνικός και ο τουρκικός λαός έχουν πολλά κοινά. Ζούμε στην ίδια περιοχή, γύρω από την ίδια θάλασσα, μέσα στον ίδιο αέρα. Μας εκμεταλλεύονται και προσπαθούν να μας υποτάξουν τα ίδια πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα. Οι διαφορές μας είναι φαινομενικές. Η αστική ελληνική δημοκρατία έχει απλώς άλλους τρόπους. Καταπιέζει και προσπαθεί να μας υποτάξει με την ίδια ένταση όπως και η милитаристική Τουρκία. Η μοίρα μας ως Έλληνες και Τούρκοι είναι κοινή. Ας γίνει κοινός και ο αγώνας μας ενάντια στους πραγματικούς μας εχθρούς. Το Κράτος και το Κεφάλαιο!

Τελειώνοντας ο Τούρκος τούς προσκάλεσε στην Πέργαμο, να δώσουν κι εκεί από κοινού τη μάχη.

Και τότε η πλατεία τραντάχθηκε από τα χειροκροτήματα των ακροατών. Εγώ δεν κρατήθηκα άλλο και άρχισα να χειροκροτώ.

Ο Γκερτ με κοίταζε εμβρόντητος.

Παράξενο παιχνίδι της τύχης... Ένιωθα ότι ανήκω κι εγώ σ' αυτούς που επευφημούσαν. Αλλά ταυτόχρονα αυτοί οι ίδιοι με κάθιζαν μαζί με τον Γκερτ στο σκαμνί των κατηγορουμένων.

Δεν είπαμε πολλά εκείνο το βράδυ. Και δεν πέρασα καλή νύχτα. Ούτε και εκείνος άλλωστε. Την άλλη μέρα το πρωί με κατέπληξε. Μετά το πρωινό μου λέει:

– Πάμε να σου δείξω τα έργα που κάνουμε. Να αποκτήσεις δική σου άποψη.

Καθώς ανεβαίναμε το πανέμορφο βουνό για να δούμε τις εγκαταστάσεις του εργοστασίου, ο Γκερτ άρχισε να μου διηγείται.

– Εξόρυξη χρυσού γίνεται στην περιοχή αυτή εδώ και περισσότερο από δύο χιλιάδες πεντακόσια χρόνια. Ο Μέγας Αλέ-

ξανδρος χρηματοδότησε τις ιστορικές του εκστρατείες με τον χρυσό αυτού του τόπου. Η μητρική μας εταιρεία θα εγκαταστήσει σε τούτη εδώ τη μακεδονική γη ένα εργοστάσιο υψηλής τεχνολογίας, και θα συνεχίσει από εκεί που σταμάτησε ο Μέγας Αλέξανδρος.

Απόρησα που ο Γκερτ, αυτός ο άνθρωπος με την τετράγωνη λογική, που αντιλαμβανόταν τι θα πεις πριν καν ανοίξεις το στόμα σου, μιλούσε τώρα σαν μαγνητόφωνο. Τα 'πε άραγε τόσες πολλές φορές, που στο τέλος τα πίστεψε ο ίδιος; Ήμουν τόσο συγκλονισμένη που δεν τόλμησα καν να τον σταματήσω, να του πω: Ε, όχι αυτά σε μένα!

– Το εργοστάσιο χρυσού, που πάμε να χτίσουμε, Καρόλα, θα κοστίσει συνολικά οκτακόσια εκατομμύρια δολάρια. Αποτελεί τη μεγαλύτερη ένεση ξένων μετρητών στην Ελλάδα τις τρεις τελευταίες δεκαετίες. Αυτή εδώ η γοητευτική παραθαλάσσια περιοχή θα μεταβληθεί γρήγορα στην πλουσιότερη μεταλλουργία χρυσού της Ευρώπης. Θα χρειαστούν περίπου δύο χρόνια για να ολοκληρωθεί το έργο και θα λειτουργήσει για άλλα δεκαοκτώ. Θα εξορύσσονται δε κάθε χρόνο διακόσιες πενήντα χιλιάδες ουγκιές χρυσού και δύο εκατομμύρια ουγκιές αργύρου. Επίσης από το κοίτασμα θα παράγονται πενήντα χιλιάδες τόνοι συμπυκνώματος ψευδαργύρου και τριάντα χιλιάδες τόνοι συμπυκνώματος μολύβδου ανά έτος. Η όλη επιχείρηση θα απασχολεί άμεσα χίλιους ανθρώπους και έμμεσα θα αναζωογονήσει οικονομικά όλη την περιοχή.

– Οικονομικά! Οικονομικά! φώναξα έξω φρενών. Η ζωή δεν είναι μόνο χρήμα!... Γκερτ, μου μιλάς για χρυσό, άργυρο, και δεν ξέρω τι άλλο. Πες μου όμως για το τίμημα που θα πληρώσει ο τόπος και οι άνθρωποι. Θάνατος είναι το χρυσάφι σου! Και το ξέρεις... Στην αγάπη μας, πες μου τα όλα. Μίλησέ μου για τη ρύπανση που θα προκληθεί στην περιοχή.

Για μια στιγμή το βλέμμα του σκοτείνιασε. Μετά όμως μου χαμογέλασε.

– Σε ό,τι αφορά τη λεγόμενη ρύπανση από το νέο εργοστάσιο, άκου. Από τις τρεις δυνατές μεθόδους παραγωγής χρυσού, δηλαδή την υδατινή οξείδωση υπό πίεση, τη μικτή βακτηριακή οξείδωση και τη σκέτη βακτηριακή οξείδωση, εμείς επιλέγουμε την τελευταία που είναι η πλέον φιλική προς το περιβάλλον μέθοδος. Γιατί η βιολογική οξείδωση αφαιρεί το θειάφι από το χρυσό με τη βοήθεια άκακων μικροβίων. Και για να έχεις πιο πλήρη εικόνα σχετικά με το περιβάλλον, μεγαλύτερη καταστροφή θα υποστεί ο τόπος αν δεν γίνει το εργοστάσιο. Τότε δεν θα αποκατασταθούν οι ζημιές οι οποίες έχουν προκληθεί από τη μέχρι τώρα δραστηριότητα, ιδιαίτερα τα τελευταία ογδόντα χρόνια, που 'βγάζαν βαποριές το σιδηροπυρίτη και προμήθευαν τις πολεμικές βιομηχανίες σε Ανατολή και Δύση. Έχουμε δε ξοδέψει μέχρι σήμερα τριάντα έξι δισεκατομμύρια δραχμές για τον εκσυγχρονισμό των μεταλλείων, για σημαντικά έργα αποκατάστασης και προστασίας του περιβάλλοντος. Έχουμε αναδασώσει περιοχές, έχουμε καθαρίσει χειμάρρους, έχουμε προστατεύσει επιφανειακά ύδατα με εκτροπή χειμάρρων. Έχουμε στεγανοποιήσει και καλύψει σιδηροπυρίτες που ήταν σκόρπιοι στην περιοχή· αναβαθμίσαμε εγκαταστάσεις στερεών καταλοίπων· επεκτείναμε κυκλώματα διαχείρισης νερών του μεταλλείου...

Τώρα ο Γκερτ μού φαινόταν πειστικός. Ήταν πάλι ο καλός τεχνοκράτης με την ευαίσθητη καρδιά, που ήξερα και αγαπούσα. Ένωσα ντροπή που λίγο πριν είχα σκεφτεί τόσο αρνητικά γι' αυτόν.

Τον αγκάλιασα προσεκτικά, για να μη του δυσχεραίνω την οδήγηση στον γεμάτο στροφές δρόμο, και απολάμβανα τη μυρωδιά του σώματός του.

Κάποια στιγμή το αυτοκίνητο σταμάτησε.

Έμεινα άναυδη. Καταμεσής σ' αυτό το υπέροχο βουνό με τις οξιές, τις φλαμουριές και τις καστανιές, τους αναρίθμητους μικρούς παραποτάμους και τους χειμάρρους που χύνονται στα δαντελωτά ακρογιάλια του Στρυμονικού κόλπου, βρισκόταν μία οικολογική βόμβα κυανίου. Ένα φράγμα ύψους μέχρι και πενήντα μέτρων, κατασκευασμένο από τα ίδια υλικά που περικλείει: βαρέα μέταλλα, κυάνιο. Και κάθε τόσο ένα φορτηγό αδειάζει μέσα σ' αυτή τη λίμνη ένα μαύρο πολτό, μια λάσπη που σκορπίζει στην περιοχή μια αβάσταχτη χημική μυρωδιά.

– Μα, Γκερτ, μου ξέφυγε μία κραυγή, εδώ θα γίνει κόλαση αν υπάρξει διαρροή αποβλήτων!

– Κανένας τέτοιος κίνδυνος δεν απειλεί την περιοχή, με καθησύχασε εκείνος. Έχουν γίνει μελέτες. Οι αναλύσεις έδειξαν την επάρκεια του φράγματος σε συνθήκες στατικές και δυναμικές. Και οι χώροι αυτοί λειτουργούν με όλες τις απαιτούμενες άδειες από τις αρμόδιες υπηρεσίες.

Μου φάνηκε γελοία η αναφορά σε μελέτες και άδειες.

– Πες μου σε παρακαλώ, υπήρξε ποτέ διαρροή αποβλήτων;

– Ναι, υπήρξε.

– Όταν λειτουργήσει το εργοστάσιο, ρώτησα έντρομη, τότε θα επεξεργάζεστε δέκα φορές περισσότερο μετάλλευμα, άρα θα έχετε περισσότερα απόβλητα; Έτσι δεν είναι;

– Σαφώς κι είναι έτσι.

Δεν άντεξα άλλο.

– Πάμε να φύγουμε, Γκερτ, από δω! Και καλύτερα να φύγουμε εντελώς απ' αυτόν τον τόπο.

Από κείνη τη μέρα η ζωή μου έχασε την καθαρότητά της. Η μεγάλη εύνοια της τύχης, να μεγαλώσω σ' ένα σπίτι χωρίς αντιφάσεις, χωρίς διπλές αλήθειες, που όλα λέγονταν με τ' όνομά

τους, τέλειωσε. Κι ένιωθα ότι κάτι μπήκε ανάμεσα σε μένα και τον άντρα μου. Ή καλύτερα, αδυνατούσα να τον καταλάβω. Πώς είναι δυνατόν στην ιδιωτική του ζωή να είναι τόσο καθαρός, να μου είναι τόσο κοντά, και στην επαγγελματική ζωή να συμβιβάζει τα ασυμβίβαστα. Σαν να πέφταν τα ρολά και να μην μπορεί να δει την αλήθεια. Για μια στιγμή μου πέρασε από το νου ότι βιάστηκα να παντρευτώ. Αν δεν ήμασταν σύζυγοι θα ήταν όλα πιο εύκολα. Αλλά ο γάμος είναι θεσμός ιερός. Ένωσα φρίκη στη σκέψη ότι είμαι παγιδευμένη. Δεν υπήρχε πλέον για μένα ο εύκολος δρόμος της φυγής. Εδώ θα καθήσεις και θα τα υποστείς όλα. Ή θα παλέψεις. Το εφιαλτικό ήταν ότι όλα αυτά γίνονταν για να απολαμβάνω με τον Γκερτ αυτό το υπέροχο επίπεδο ζωής του μεγιστάνα. Τα πλούτη μας όμως τα 'κλαιγε η φύση και η περιοχή...

Είχα την αίσθηση ότι αυτά που μου είπε ο Γκερτ περιείχαν και αλήθειες και ψέματα. Κι ένιωθα μια μεγάλη εσωτερική πίεση να ψάξω μόνη μου για να βρω τι πραγματικά ισχύει.

Πολλές φορές στην παραλία του χωριού όπου περιφερόμουν ύστερα από ψώνια ή αφού πήγαινα στο περίπτερο να πάρω την εφημερίδα μου, έπιανα κουβέντα με τον κόσμο. Μολονότι τα νεοελληνικά μου δεν ήταν άριστα, και οι άνθρωποι καμιά φορά χρησιμοποιούσαν εκφράσεις που δεν τις έβρισκες στα βιβλία, τους καταλάβαινα και με καταλάβαιναν.

Ένα μεσημέρι με αρκετό ήλιο, καθώς προχωρούσα ανέμελη στην παραλία, συνάντησα τον αρχαιολόγο που έκανε τις ανασκαφές στην αρχαία πόλη των Σταγείρων, και εκείνη τη στιγμή ετοιμαζόταν να μπει στο υπηρεσιακό του τζιπ.

- Πότε θα μου δείξετε τα αρχαιολογικά ευρήματα;
- Όποτε θέλεις, Καρόλα.

- Πάμε τώρα!
- Εμπρός, ανέβα στο τζίπ...

Ο αρχαιολογικός χώρος, μία καταπράσινη χερσόνησος λίγο έξω από το χωριό, έμοιαζε με τεράστια χελώνα που έβγαλε από το καύκαλό της κεφάλι και πόδια για να κολυμπήσει στη θάλασσα. Στην κοκαλένια της οπλή το διατηρημένο τείχος προστάτευε την πόλη από τη μεριά της ξηράς. Στη δεξιά της πλευρά υπήρχαν δύο καλοκρυμμένοι κόλποι με χρυσαφένια αμμουδιά, και στην αριστερή της ένας άλλος που ανοιγόταν στο πέλαγος.

Οδηγώντας εκείνος προς την είσοδο του αρχαιολογικού χώρου, με κατατόπιζε:

- Η πόλη των Σταγείρων, Καρόλα, ιδρύθηκε το 655 π.Χ. από Ίωνες αποίκους της Άνδρου. Επέζησε των Περσικών πολέμων, αλλά πολιορκήθηκε το 349 π.Χ. από τον Φίλιππο, το βασιλιά της Μακεδονίας, ο οποίος και την κατέστρεψε ολοσχερώς, για να την επανιδρύσει όμως ο ίδιος, λίγα χρόνια αργότερα, προς τιμήν του Αριστοτέλη. Ο Αριστοτέλης γεννήθηκε στα Στάγειρα το 384 π.Χ. Πατέρας του ήταν ο Νικόμαχος, γιατρός του βασιλιά Αμύντα Β', και μητέρα του η Φαιστίς ή Ηφαιστιάς. Οι γονείς του πέθαναν πολύ νωρίς και τη φροντίδα του ανέλαβε ένας συγγενής του Πρόξενος από τον Αταρνέα, μια πόλη της Μυσίας. Σε ηλικία δεκαοκτώ ετών κατέβηκε από τα Στάγειρα στην Αθήνα, όπου φοίτησε για είκοσι ολόκληρα χρόνια στην Πλατωνική Ακαδημία. Περιπλανήθηκε μερικά χρόνια στον Αταρνέα και τη Λέσβο, απ' όπου τον κάλεσε ο Φίλιππος για να γίνει δάσκαλος του γιου του Αλέξανδρου. Ξαναγύρισε σ' αυτόν εδώ τον ωραίο τόπο, όπου παντρεύτηκε τη συμπατριώτισσά του Ερπιλλύδα. Ύστερα από μια πενταετία επέστρεψε στην Αθήνα και ίδρυσε το Λύκειο. Έμεινε μέχρι και

το θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου, οπότε η εκεί παραμονή του κατέστη επικίνδυνη. Κατηγορήθηκε από τους εχθρούς του για ασέβεια και κατέφυγε στη Χαλκίδα, όπου είχε κληρονομήσει ένα κτήμα από τη μάνα του. Εκεί τον βρήκε ο θάνατος το 322 π.Χ. Ένα χρόνο αργότερα, οι συμπατριώτες του Σταγειρίτες μετέφεραν και έθαψαν τα οστά του μέσα στην πόλη. Οργανώθηκε μεγαλοπρεπής τελετή, ιδρύθηκε μεγάλος βωμός στον τάφο του φιλοσόφου και καθιερώθηκε προς τιμήν του ετήσια γιορτή, τα Αριστοτέλεια... Κι όπως καταλαβαίνεις, Καρόλα, ένας από τους κρυφούς πόθους μου είναι να ανακαλύψω αυτόν τον τάφο.

Αφήσαμε το όχημα μπροστά στην είσοδο, και άρχισε η περιήγηση. Μου έδειξε πρώτα τον ισχυρό περίβολο, δύο περίπου χιλιόμετρα. Πρόκειται για την πρώιμη κλασική οχύρωση της πόλης. Ένα έργο θαυμάσιας αρχιτεκτονικής, που χρονολογείται γύρω στο 500 π.Χ. Το τείχος διατηρείται σε εξαιρετική κατάσταση· σε μερικά σημεία μάλιστα το ύψος του φτάνει τα τέσσερα μέτρα. Στην κορυφή του νότιου λόφου βρίσκεται η ακρόπολη, και στους νότιους πρόποδες ένας κεντρικός υδροδοτικός αγωγός. Σε διάφορα σημεία της πόλης διακρίνονται τμήματα λιθόκτιστων σπιτιών του 5ου, 4ου και 3ου αιώνα π.Χ. Στο κέντρο της πόλης βρίσκεται η στοά, ένα σημαντικό ορθογώνιο και επίμηκες κτίσμα, στο οποίο συγκεντρώνονταν οι Σταγειρίτες για δημόσιες συζητήσεις. Το μήκος της στοάς είναι είκοσι έξι μέτρα, το πλάτος της έξι, και είναι χτισμένη με μαρμάρινους κυρίως γωνιόλιθους. Μπροστά στη στοά σώζεται η θεμελίωση ενός μικρού βωμού με περιμετρικό αυλάκι υπερχείλισης, λαξευμένο στο βράχο. Στην άκρη της χερσονήσου, ακριβώς πάνω από τον απότομο γκρεμό, βρίσκεται ένα μικρό ιερό του 6ου π.Χ. αιώνα, που είναι αφιερωμένο σε γυναίκεία θεότητα. Σε μικρή απόσταση από το ιερό ορθώνεται ένα

αρχαϊκό κυκλικό οικοδόμημα που πιθανότατα αποτελούσε ένα θεσμοφόριο, αφιερωμένο στη θεά Δήμητρα.

Κάτω από τον καυτό ήλιο η περιήγηση ήταν αρκετά κουραστική, οπότε κατεβήκαμε στον μεγάλο κόλπο να βρέξουμε τα πόδια μας στη θάλασσα και να δροσιστούμε. Κι αφού καθήσαμε μετά στη κάτασπρη άμμο, ρώτησα τον αρχαιολόγο:

– Αυτά είναι όλα κι όλα τα αρχαιολογικά ευρήματα της περιοχής;

– Όχι βέβαια. Ο τόπος είναι διάσπαρτος από αρχαία. Σημαντικά από αυτά βρίσκονται στο σημείο που θα κτιστεί το εργοστάσιο χρυσού.

Με κατέλαβε αγωνία.

– Κάνατε μέχρι τώρα ανασκαφές εκεί;

– Όχι.

– Πότε θα κάνετε;

– Δεν χρειάζεται να κάνουμε. Θα τα καλύψει η λεκάνη των αποβλήτων του εργοστασίου.

Μου φάνηκε πολύ άνοστο και πολύ άκαιρο αστείο. Τον κοίταξα αυστηρά. Όμως ο αρχαιολόγος το εννοούσε.

– Είστε εναντίον της ανάπτυξης;

– Καθόλου, Καρόλα. Πρέπει όμως να εξετάσουμε τι είδους ανάπτυξη θέλουμε. Η πολυεθνική, που χτίζει το εργοστάσιο, μας υπόσχεται μία ανάπτυξη είκοσι ετών, αλλά θα αφήσει πίσω της διακόσια εβδομήντα εκατομμύρια τόνους τοξικά απόβλητα που θα καλύψουν είκοσι πέντε χιλιάδες στρέμματα, κοιλάδες και δάση. Μία ολόκληρη περιοχή θα γίνει τοξικό τέλμα. Για να μην αναφερθώ στην οικολογική καταστροφή που μπορεί να προκαλέσει ένα ατύχημα. Ένα από αυτά τα ατυχήματα που οι εμπεριστατωμένες μελέτες των εταιριών χρυσού αποκλείουν, και που κατά παράξενο τρόπο συμβαίνουν ξανά και ξανά.

Διαισθητικά αντιλαμβανόμεουν ότι το δίκαιο είναι με το μέρος του, αλλά ήθελα να ψάξω κι άλλο την αλήθεια.

– Πέστε μου σας παρακαλώ, πώς θα ζήσει αυτός ο τόπος χωρίς ανάπτυξη;

– Καρόλα, γνωρίζεις ως φιλόλογος ότι η ελληνική γλώσσα ξέρει τη λέξη προκοπή από αρχαιοτάτων χρόνων. Που σημαίνει ζω ευτυχισμένος με τον εαυτό μου, την οικογένειά μου, τον κόσμο γύρω μου. Πράγμα που επιτυγχάνεται όταν άνθρωπος και φύση βρίσκονται σε αρμονική σχέση. Εμείς, Καρόλα, αυτού του είδους την ανάπτυξη θέλουμε.

– Και σε τι συνίσταται αυτό;

– Πρώτα πρώτα στο θαλάσσιο τουρισμό. Έχουμε υπέροχες παραλίες. Τις βλέπεις! Όσο φτάνει το μάτι σου αριστερά και δεξιά, υπάρχουν κόλποι με χρυσαφένιες αμμουδιές. Περιθώρια αξιοποίησης απύθμενα, υπό τον όρον ότι η θάλασσα θα παραμένει καθαρή και δεν θα μολυνθεί. Επιπλέον έχουμε και τον πολιτιστικό τουρισμό. Όλη η περιοχή, από τότε που ο Ορφέας ζούσε στο Παγγαίο όρος, μέχρι και τους τελευταίους χρόνους, βρήκε ένδοξων πόλεων και αρχαιολογικών θησαυρών, που περιέγραψαν πλείστοι όσοι ιστορικοί. Μέχρι τώρα ανακαλύψαμε ελάχιστα. Δεν παύουν ωστόσο να αποτελούν κομμάτι της ιστορίας μας, αλλά και ολόκληρης της ευρωπαϊκής οικογένειας. Μπορούμε θαυμάσια να απασχολούμε τους ανθρώπους μας αναζητώντας και φέρνοντας στο φως τα αρχαιολογικά αυτά ευρήματα. Έτσι, πολλές Καρόλες απ' όλο τον κόσμο θα 'ρχονται εδώ για να τα θαυμάζουν. Τέλος, μην ξεχνάς ότι ο τόπος είναι πάμπλουτος. Έχει δάση, γόνιμα εδάφη και βεβαίως και τη θάλασσα, που δεν δροσίζει μόνο τον τουρίστα, αλλά διαθέτει και πλούσια αλιεύματα. Αυτή η ανάπτυξη, Καρόλα, είναι προκοπή και δεν κρατάει δέκα, δεκαπέντε χρόνια αλλά δεκαπέντε αιώνες και βάλε. Και προπαντός ωφελεί τον τόπο. Ενώ η ανά-

πτυξη που μας προσφέρει το εργοστάσιο χρυσού ωφελεί τους μετόχους της εταιρείας, πέρα εκεί στην Αμερική. Οι μέτοχοι της πολυεθνικής θα 'χουν τα κέρδη, και εμείς τα λύματα!

Αυτή ήταν η χαριστική βολή. Με τα λίγα λόγια του έπιασα το νόημα της υπόθεσης. Και μου ήταν πολύ οδυνηρό.

Αφού με αποχαιρέτησε ο αρχαιολόγος, πήρα το δρόμο της επιστροφής. Περπατούσα στην ακρογιαλιά, δροσιζόμουν από τα κύματα και παρηγοριόμουν. Τι καλότυχα τ' αρχαία τούτα, αιώνες δίπλα στη θάλασσα! Δεν υπάρχει εδώ βουνό να ξεκοιλιάσουν, να εξορύξουν από τα σωθικά του την τελευταία φλέβα μετάλλου· πρώτη ύλη για όπλα, που αφανίζουν ζωές, ρυπαίνουν στεριές, μολύνουν ποτάμια, νεκρώνουν θάλασσες. Αλλά καλότυχα και τ' άλλα, που του αρχαιολόγου η σκαπάνη δεν τα ανακάλυψε ακόμα, και καλά κρατά η γη κρυμμένα στην αγκαλιά της. Ο φλοιός της θα τα προστατεύσει ίσως –παρακαλώ Σε, Θεέ μου– από τη μανία των βιομηχανικών αποβλήτων, που σε λίγο θα κατακλύσουν την ήσυχη λεκάνη του ύπνου τους. Κάποιοι άνθρωποι, μian άλλην εποχή –ποιος ξέρει;– μπορεί και να τα θυμηθούν. Μπορεί τα λύματα να καθαρίσουν· τη στοργική γη που τα φυλάει να παραμερίσουν. Και στο φως του ήλιου, να λάμψουν πιότερο κι από τη μέρα που τα 'πλασε του τεχνίτη το χέρι.

4

Τους επόμενους μήνες σερνόμουν. Έτρεχε η ζωή και με ωθούσε μπροστά της. Από μικρό παιδί ήξερα πολύ καλά τι ήθελα. Ένα δυο πράγματα αρκούσαν για την αυτοπραγμάτωσή μου. Όμως ένιωθα ότι υπάρχει και κάτι πέρα από μένα. Και αυτό ήθελα να το δουλέψω στο μυαλό και την ψυχή μου.

Αισθανόμουν μια απέραντη ευγνωμοσύνη για τον άντρα μου. Αυτός με έκανε γυναίκα. Είχα σχεδόν διαγράψει απ' τη ζωή μου την προοπτική της ερωτικής συγκίνησης. Κι εκεί που νόμιζα πως όλα ήταν γυμναστική και τίποτε παραπάνω, εμφανίστηκε αυτός και με έκανε να γνωρίσω την τρυφερότητα, την ηδονή, τον πόθο, τον οργασμό. Και πέρα από αυτό, την κάθε ηδονή της ζωής. Του πλούτου. Της σπατάλης. Με έβγαλε από το φοιτητικό δωμάτιο και με έβαλε σε παλάτια. Και κάθε επιθυμία μου γινόταν απόλαυση.

Τι υπέροχο αίσθημα να απολαμβάνεις όποιο υλικό αγαθό επιθυμείς. Και αμέσως. Τα ντουλάπια μου ξεχειλίζουν από ρούχα. Όχι γιατί τα χρειαζόμουν, αλλά γιατί μου άρεσε να ψωνίζω. Αγόραζα πράγματα ως και για την καθαρίστρια και τη μαγειρίσά μας. Όχι τόσο από αγάπη γι' αυτές, αλλά γιατί μου άρεσε να παίρνω κάτι ωραίο. Απολάμβανα βέβαια και τη χαρά που ένιωθαν όταν τους τα 'δινα.

Αλλά και το σπίτι το φόρτωσα με αρκετά πράγματα. Μπορεί εκεί να μου βγήκε και το μικροαστικό μου στοιχείο. Ο Γκερτ γελούσε μ' όλα αυτά τα μικροαντικείμενα που στόλιζαν τα τραπέζια και τα ράφια. Σίγουρα δεν ταίριαζαν στο αυστηρό ύφος που είχε η ζωή του. Αλλά απολάμβανε που μ' έκαναν να χαίρομαι σαν παιδί. Από τις ξυλόγλυπτες πάπιες που φέρνουν ευτυχία, μέχρι το δερμάτινο παγούρι του κονιάκ για το σκι και τις θήκες για τις πίπες του.

Και να που συνειδητοποιώ ότι όλα αυτά τα απολαμβάνω εις βάρος τρίτων. Και προπαντός εις βάρος της φύσης. Εγώ η ακτιβίστρια, που στο πανεπιστήμιο δεν άφηνα συλλαλητήριο για συλλαλητήριο κατά της ρύπανσης του περιβάλλοντος. Που φορούσα τις άσπρες στολές με τη νεκροκεφαλή, για να διαμαρτυρηθώ κατά της ατομικής ενέργειας. Που πάλευα σώμα με σώμα με αστυνομικούς για να εμποδίσω να κοπούν δέντρα.

Αυτά που κάνεις, Καρόλα, είναι άδικο... Δεν έχεις το δικαίωμα· ούτε εσύ ούτε ο Γκερτ. Κλείνετε τα μάτια σας για να αποφύγετε τις ενοχές. Μα το ελαφρυντικό της άγνοιας δεν ισχύει για σας. Και τι θα πει, είστε οι τυχεροί που ζείτε στην αφθονία; Καβαλίκεψε η τύχη τη συνείδησή σου ή τη βούλησή σου;

Τελικά, στράφηκα στον εαυτό μου. Τι χρειαζόμουν στη ζωή; Να δικαιωθώ σαν γυναίκα και σαν δασκάλα. Βέβαια γυναίκα σήμαινε σύζυγος, μητέρα. Αλλά αυτό ήταν ένα καυτό σίδερο. Ο Γκερτ, με την ευθύτητα του Βορειογερμανού, μου το 'χε πει με το καλημέρα της πρώτης γνωριμίας: είμαι κατά του γάμου, επειδή είμαι κατά των παιδιών. Έκανε μία υπέρβαση, μπορεί να κάνει όμως και μία δεύτερη; Και πώς θα νιώθει τελικά; Ότι υλοποιεί το πλάνο ενός παρανοϊκού; Η ξανθιά δασκάλα ενώθηκε με τον ξανθό αξιωματικό και γέννησε τον ξανθό Γκερτ. Και ο Γκερτ με την Καρόλα αυξάνουν και πληθαίνουν την άρεια φυλή. Φρίκη!

Εκεί μου ήρθε η ιδέα σωσίβιο. Και ειλικρινά δεν ξέρω αν εγώ κορόιδενα τον εαυτό μου, ή η φύση εμένα. Σκέφτηκα ότι ο μόνος τρόπος να ξεπεράσει ο Γκερτ αυτά τα τραύματα είναι να ανυψωθεί πάνω απ' αυτά. Εγώ, ο Γκερτ, αγαπώ την Καρόλα. Και το προζύμι της αγάπης μας φουσκώνει και μεγαλώνει με τα παιδιά.

– Γκερτ, του είπα ένα βράδυ, ξεχειλίζω από αγάπη. Νιώθω ότι δεν μπορώ να την κρατήσω μέσα μου. Θέλει να με σπάσει, να πεταχτεί έξω από μένα, να δημιουργήσει καινούργια πλάσματα.

Με κοίταξε αρκετή ώρα προσεκτικά. Ύστερα με πλησίασε, μ' αγκάλιασε σφιχτά και μου ψιθύρισε τρυφερά:

– Αρκεί να σταματήσεις την προφύλαξη.

Ήτανε μια από τις πιο ευτυχισμένες μέρες της ζωής μου.

Δεν είχα διαανοηθεί ποτέ ότι η τύχη, που μέχρι τώρα με πετούσε όλο και πιο ψηλά, αυτή τη φορά, αυτό το ωραίο βράδυ, θα φόρτωνε –σε μένα την Καρόλα!– έναν ογκόλιθο να τον σηκώνω μόνη μου ως την κορφή ξανά και ξανά, μήνες και μήνες, χρόνια και χρόνια, να μου κυλάει πίσω, κι εγώ φτου κι απ' την αρχή...

Ζούσα την ομορφιά του σπιτιού μου και της περιοχής. Αλλά δεν μου αρκούσε. Και μου θύμιζε συνεχώς πράγματα που ήθελα και δεν είχα. Πολύ περισσότερο από τη μαγεία του χώρου και του σπιτιού, θα με μάγευε η αίσθηση της μητρότητας. Η γλυκιά προσμονή της γέννησης ενός παιδιού. Η ανάγκη να το κρατώ στην αγκαλιά μου.

Δεν το ξέρω αλλά δεν πιστεύω ότι ο Γκερτ μπορούσε να νιώσει πραγματικά τι σήμαινε για μένα ένα παιδί. Και δεν εννοώ τη βιολογική ανάγκη να γίνω μητέρα. Ο Γκερτ είχε διαφορετική αντίληψη. Τον ενδιέφερε ποιος θα πάρει τ' όνομά του, ποιος θα τον κληρονομήσει. Ποιος θα γεμίσει το σπίτι με φωνές, με κλάματα. Ενώ εγώ αυτό που ήθελα ήταν ν' αγκαλιάσω το παιδί. Να ψηλαφίσω το δερματάκι του, να νιώσω τη μυρωδιά του. Τη γεύση του. Να το βάλω στο στήθος μου, να το βλέπω να θηλάζει. Μια ακατανίκητη ανάγκη να τα βιώσω όλα αυτά. Ο Γκερτ δεν μπορούσε να νιώσει αυτή την ανάγκη. Δεν ξέρω πού οφείλεται αυτό, είναι γονιδιακό, είναι κάτι άλλο; Τον δικαιολογώ. Πάντως δεν ήθελε το παιδί για το παιδί.

Την πρώτη μου εγκυμοσύνη χτύπησε η κατάρρα της φύσης. Μια κατάρρα που με κυνηγάει από τότε. Βλάπτουμε τη φύση

και αυτή μας εκδικείται. Πίστευα βαθιά ότι στη ζωή μας τίποτε δεν είναι τυχαίο. Όλα εδώ πληρώνονται...

Για τον Γκερτ, όλα ήταν απλά. Ένα ατύχημα. Μια μικρή διαρροή από τη χαβούζα των λυμάτων, ύστερα από βροχόπτωση, έφερε λίγα λύματα στην τεχνητή λίμνη του πόσιμου νερού της περιοχής. Ένα ατύχημα που στατιστικά μπορεί να συμβεί μια φορά στα εκατό χρόνια. Κανένας κίνδυνος για την ανθρώπινη υγεία από το νερό. Μόνο μερικοί με ευαίσθητη υγεία είχαν κάποιες διαταραχές. Και εγώ ανήκα σ' αυτούς τους άτυχους ανθρώπους. Και απέβαλα. Στον τρίτο μήνα.

Ένωθα να χάνεται η γη κάτω από τα πόδια μου.

Με το που βγήκα από το νοσοκομείο, όπου έγινε η σχετική επέμβαση, άρχισα να συνειδητοποιώ τι είχα πάθει. Δεν το χωρούσε ο νους μου. Πώς μπορούσε να μου συμβεί αυτό εμένα, που λάτρευα τα παιδιά, που τόσο πολύ ποθούσα να γίνω μητέρα, που θα γεννούσα ένα αγγελούδι να μαλακώσει την καρδιά του Γκερτ, να μας γεμίσει με το γέλιο και με το κλάμα του...

Δεν άντεχα το σπίτι. Έβγαινα διαρκώς έξω και περπατούσα με τις ώρες. Ευπόλητη, αναμαλλιασμένη, τσαλαβουτούσα στη θάλασσα, μιλούσα στα κύματα.

Μικρό μου μωράκι, χίλια όνειρα έπλασα για σένα. Ιστορίες σου 'λεγα, με γνώση να γεμίσεις. Μουσικές σου έπαιζα, αρμονικά να ζήσεις. Ξεχείλιζε η αγάπη μου, μαζί και η ευγνωμοσύνη. Τόσο δα μικρούτσικο, κι ήσουν ο ουρανός με τ' άστρα.

Λένε, πιες νερό να δεις καλό. Και το 'κανα για το χατίρι το δικό σου. Σαν κι αυτό καθάριο για να γίνεις. Γάργαρα ψυχή. Απαλά να τραγουδάς, σαν ήρεμο ρυάκι.

Φαρμάκι κάναν το νερό, τ' αχόρταγα τα χέρια. Πότισαν τη μανούλα σου, κι αυτή μετά εσένα. Και θύμωσες και κάκιωσες, χίλια κομμάτια εγίνης. Αίμα φριχτό και σκοτεινό, που εκδίκηση γυρεύει.

Αλλά το αίμα πάγωσε στις φλέβες μου, όταν διαπίστωσα ότι ο Γκερτ έκρυβε την αλήθεια. Έδωσε στη δημοσιότητα αλλοιωμένο πόρισμα για τη μόλυνση του νερού, για να μην πληρώσει η εταιρεία αποζημιώσεις. Και έκρυβε στην τσάντα του την ανάλυση που έδειχνε τους κινδύνους για τη δημόσια υγεία.

– Είναι έγκλημα αυτό που κάνεις, Γκερτ! του φώναζα έξω φρενών.

– Το ξέρω. Αλλά είναι επίσης έγκλημα να πεταχτούν χίλιοι άνθρωποι στο δρόμο...

– Δεν θέλω ν' ακούω πια τέτοια παραμύθια...

– Δεν είναι παραμύθια. Είναι η ωμή αλήθεια. Τα φέρνουμε ίσα βάρκα ίσα νερά. Στο τέλος κάθε μήνα μένουμε από ρευστά. Δεν υπάρχει ούτε δεκάρα για να πληρώσουμε αποζημιώσεις...

Ένιωθα παγιδευμένη. Να ξέρω την αλήθεια, να θέλω να την πω, και να κάνω άνεργους χίλιους ανθρώπους αν την πω... Πώς μπόρεσε να με οδηγήσει σε μια τέτοια παγίδα ο άντρας που αγαπούσα; Που τόσο πολύ ήθελα ν' αποκτήσω παιδιά μαζί του; Που τόσες νύχτες με είχε γεμίσει με αγαλλίαση η σκέψη ότι θα φέρω στον κόσμο ένα παιδί με τα εξαιρετικά γονίδιά του;

Την οργή μου διαδέχτηκε η απογοήτευση. Άδειασα από αισθήματα. Ο έρωτάς μου γι' αυτόν ξεθύμανε. Θα 'θελα να φύγω από κοντά του. Αλλά να πάω πού; Δεν φοβόμουν για μένα. Θα μπορούσα να παραδίδω μαθήματα γερμανικής και να επιβιώσω. Γιατί δεν ήθελα με τίποτε ν' αφήσω αυτόν τον τόπο, που πραγματικά αγάπησα και που οι άνθρωποί του με αγαπούσαν αληθινά. Αλλά σκέφτηκα, αν θέλω να κάνω παιδί, και τίποτε στον κόσμο δεν επιθυμούσα περισσότερο, τότε πρέπει να μείνω με τον Γκερτ. Κι ο έρωτας; Διαρκεί λοιπόν τόσο λίγο; Μου φαινόταν σκληρό και άδικο που δεν κράτησε περισσότερο. Και που έπρεπε να θυσιάσω τον έρωτα για ν' αποκτήσω παιδιά. Εφιαλτική διαπίστωση...

Δεν μπορούσα να υποφέρω το να είμαι πάντα εγώ το θύμα. Ένωθα ότι κάτι έπρεπε να κάνω, να πάρω εκδίκηση... Αλλά χωρίς να βλάψω περισσότερους ανθρώπους. Είναι όμως αυτό ποτέ δυνατό; Τελικά βρήκα μια μέση λύση. Και ξεθύμανα λιγάκι...

Εκμεταλλεύτηκα την επίσκεψη ενός Καναδού δημοσιογράφου, που ήθελε να γράψει για τις αναταραχές των κατοίκων που αντιτίθενται στην επένδυση του εργοστασίου χρυσού. Του έδωσα το πραγματικό πόρισμα για το νερό και του μίλησα για την αλλοίωση της ανάλυσης εκ μέρους της εταιρείας. Μου υποσχέθηκε ότι θα ενημερώσει το ευαίσθητο σε θέματα οικολογίας και υγείας αναγνωστικό κοινό της εφημερίδας του, για τις τεχνικές που εφαρμόζουν πολυεθνικές στο εξωτερικό.

Χάρηκα που επιτέλους έκανα κάτι. Δεν ισχύει για μένα το «όποιος ξέρει την αλήθεια και δεν τη λέει είναι συνένοχος». Έκανα το καθήκον μου κατά το ελάχιστο. Παραδόξως η πράξη μου αυτή δεν εξόργισε τον Γκερτ. Ούτε καν έδειξε ότι τον ενόχλησε. Μόνο με κοίταξε περίεργα. Έμεινε μια στιγμή σκεπτικός. Ύστερα έλαμψαν τα μάτια του και είπε:

– Βλάπτει αυτό που έκανες. Και την εταιρεία και μένα. Αλλά με κάνεις να νιώθω περήφανος για σένα!

Πάλι με μπέρδεψε. Ποιο είναι τελικά το αληθινό του πρόσωπο; Ή πόσα πρόσωπα έχει; Πάντως τα λόγια του καταπράυναν το θυμό μου και με βοήθησαν να συνεχίσω μαζί του, σε μια ιδιαίτερα δύσκολη περίοδο της ζωής μου.

Η καθημερινότητά μου πάντως είχε χάσει το αλάτι της, τη νοστιμάδα της. Έγινε μία συνύπαρξη με τον Γκερτ, ένα είδος εταιρικής σχέσης, που για μένα είχε ως μοναδικό νόημα την απόκτηση παιδιών. Αλλά κι αυτή η προσπάθεια είχε καταντήσει υπόθεση βασανιστική. Μετά την αποβολή μου, γύρισαν τα πάνω κάτω.

Δεν ξέρω γιατί κοπιάζαμε τόσους μήνες και όμως δεν κάναμε παιδί. Δεν ξέρω γιατί δεν μπορούσαμε. Υποτίθεται ότι όλα ήταν εντάξει, δεν είχαμε κάποιο σοβαρό βιολογικό πρόβλημα. Αλλά δεν τύχαινε, δεν τύχαινε... Και καταντά τραγελαφικό το να προσπαθείς συνεχώς και μάταια χωρίς την απαιτούμενη διάθεση.

Κάποια στιγμή ο Γκερτ κουράστηκε. Πότε είχε πονοκέφαλο, πότε πονούσε η κοιλιά του, πότε το πόδι του... Και ανέβαλε όλο και περισσότερο τη διαδικασία αυτή, με την πρόφαση ότι αυτά δεν μπορούν να είναι προκαθορισμένα.

– Μα και για μένα, Γκερτ, δεν είναι προκαθορισμένα! του έλεγα. Ούτε κι εγώ έχω διάθεση συγκεκριμένη μέρα και ώρα να δοκιμάζω να κάνω παιδί.

– Όπως και να 'χει, εμένα δεν μου είναι τόσο μεγάλη ανάγκη το παιδί. Και τι να το κάνεις άλλωστε σήμερα, που ο κόσμος πάει κατά διαόλου; Μια χαρά είμαστε οι δυο μας! Άσε που κοστίζουν όσο δεν φαντάζεσαι.

Δεν μου έφτανε το προσωπικό μου δράμα, δεν μου έφταναν οι αρνητικές θεωρίες του Γκερτ, έπρεπε να υποστώ τη δήθεν συμπαράσταση των φίλων:

– Έλα, βρε καλή μου, τι τα θέλεις τα παιδιά; Δεν βλέπεις τα δικά μας τι φασαρία, τι έξοδα είναι; μας «παρηγορούσαν» κάποιοι που είχαν ήδη ένα ή και περισσότερα.

Δεν μπορούσα να υποφέρω την ιδέα ότι τα παιδιά αποτιμώνται με το πόσο κοστίζουν. Κοστολογούνται δηλαδή! Κι αν έχεις ήδη κάνει ένα, το σκέφτεσαι να κάνεις κι ένα δεύτερο, γιατί κάτι τέτοιο κοστίζει ακόμη περισσότερο. Τραγικά πράγματα για μένα. Θα μου πεις, έτσι είναι η ζωή σήμερα, μπορείς να αναθρέψεις ένα παιδί χωρίς χρήματα; Αλλά για μένα είναι απαράδεκτος αυτός ο τρόπος σκέψης. Ή θέλεις παιδιά και τα καλοδέχεσαι, και δίνεις όλο σου το είναι για να τα αναστή-

σεις, ή δεν θέλεις. Το να θεωρητικοποιείς ή να εκλογικεύεις τα πράγματα, μου φαινόταν υποκρισία. Κατ' ουσίαν θεωρούσα ότι ο Γκερτ δεν επιθυμούσε παιδιά.

Τελικά δοκιμάσαμε κι άλλες μεθόδους. Επειδή ήθελα εγώ δηλαδή, όχι για τίποτ' άλλο. Οι οποίες απέτυχαν, αλλά τουλάχιστον έχω τη συνείδησή μου ήσυχη ότι εξάντλησα κάθε δυνατό τρόπο.

Ταξίδια, προσπάθειες, γιατροί, εξετάσεις, φάρμακα, ενέσεις... Έξοδα! Αντικειμενικά, το κόστος ήταν ασύλληπτα υψηλό. Όχι βέβαια πως εμένα προσωπικά αυτό με πτοούσε. Άλλωστε στην κοινή αυτή προσπάθεια καθένας ας συνεισέφερε με τον τρόπο του: εγώ με την ταλαιπωρία μου κι ο Γκερτ με τον... οβολόν του!

Ήμουν σε μια ηλικία ιδιαίτερα κατάλληλη για τεκνοποίηση, μπορούσα να ελπίζω σ' ένα θαύμα. Στο ιατρείο είδα γυναίκες που ήταν πολύ μεγαλύτερης ηλικίας από μένα, και μου λέγανε, ναι, μπορείς να ελπίζεις. Παρηγορήθηκα λιγάκι. Ίσως να συμβεί, είπα. Γιατί να μην επισκεφθεί κι εμένα εκείνη η θεία χάρη;

Στην αρχή δοκίμασα με σπερματέγχυση, όπου απλώς εγχύεται το σπέρμα. Το επεξεργαστήκαμε με την άλφα μέθοδο, με τη βήτα μέθοδο, και μετά την έγχυση του σπέρματος περίμενα δυο τρεις ημέρες ξαπλωμένη. Ύστερα σηκωνόμουν ελεύθερα και περίμενα να δω αν έχω μείνει έγκυος ή όχι. Και αυτό το δοκίμασα έξι φορές! Μου πήρε συνολικά δύο χρόνια. Αρκετά περιπετειώδης η όλη υπόθεση, για να μην πω για γέλια και για κλάματα. Πήγαινα στο γυναικολόγο, ερχόμενη από τον μικροβιολόγο, με το σπέρμα στην αμπούλα. Σε ένα φιαλίδιο. Σε ευθεία, κατακόρυφη στάση, για να μην το αναποδογυρίσω. Μέσα σε ένα φακελάκι. Και αυτή τη διαδρομή την έκανα κάθε τούς μήνες.

Κάποια μέρα, εκεί που πήγαινα, έτσι όπως το κρατούσα με μεγάλη προσοχή, με πλησιάζει ένας λεβέντης δίμετρος κι άρχισε να μου αραδιάζει κοπλιμέντα: Τι ωραία που είστε, σας θαυμάζω, να πέσω στα πόδια σας να με πατήσετε...

– Άνθρωπέ μου, άφησέ με στα χάλια μου, του είπα.

Όμως καθώς συνέχιζα το δρόμο μου, το ομολογώ, για μια στιγμή έκανα τη σκέψη πόσο πιο εύκολα θα ήταν για μένα τα πράγματα αν, αντί να ταλαιπωρούμαι τόσους μήνες με τα φιαλίδια, ενέδιδα στις προτάσεις αυτού του μαντράχαλου και ξεμπέρδευα μια και καλή!

Τέλος πάντων, εξαντλήσαμε κι αυτή τη μέθοδο. Είδαμε κι αποείδαμε ότι δεν γινόταν τίποτε, οπότε προχωρήσαμε στην τεχνητή γονιμοποίηση. Εξωσωματική. Η μεγάλη απογοήτευση εδώ είναι ότι πρέπει να κάνεις επανειλημμένες απόπειρες μέχρι να συμβεί αυτό που περιμένεις. Αν συμβεί...

Δεκαπέντε μέρες μετά την εμβρυομεταφορά έπρεπε να κάνω εξέταση αίματος για να δω εάν έχω συλλάβει, αν έχει εγκτασταθεί, αν έχει κολλήσει αυτό το μικρούλικο έμβρυο στη μήτρα.

Πριν τις δεκαπέντε αυτές μέρες, μετρούσα με προσμονή – πρώτη, δεύτερη, τρίτη – κι έβλεπα με ανακούφιση μία-μία να περνούν χωρίς πρόβλημα – δέκατη, ενδέκατη, δωδέκατη... Κι εκεί που έλεγα ότι ναι, αυτή τη φορά θα συμβεί, στη δέκατη τρίτη ή δέκατη τέταρτη μέρα, μ' έπιανε ένας πόνος φοβερός, ένας σφάχτης στην κοιλιά που με ξεκοίλιαζε, κι αμέσως ήξερα ότι για άλλη μια φορά το εγχείρημα είχε αποτύχει.

Σε μια άλλη προσπάθεια που ξεκίνησε με επιτυχία, στην όγδοη εβδομάδα έπαθα παλινδρόμηση. Εκείνη τη φορά είχα ελπίδες, παρά το γεγονός ότι είχα αιμορραγία.

– Μην ανησυχείς, μου έλεγε ο γιατρός. Δεν είναι τίποτε. Ακόμη και με αιμορραγία, μπορεί να εξελιχθεί η εγκυμοσύνη.

Ωστόσο, εγώ το ένιωθα ότι αυτό το αίμα ήταν ένδειξη ότι το έμβρυο είχε αποκολληθεί από τη μήτρα.

Τρομάζω που χωρίς να το θέλω σκέφτομαι πια όπως κι οι άνθρωποι εδώ στην περιοχή! Άρχισα κι εγώ να δέχομαι τη μοίρα... Γιατί δεν υπάρχει κάτι το οποίο δεν δοκίμασα, και μάλιστα συστηματικά. Όμως δεν έγινε τίποτε. Η θέλησή μου σε κάθε περίπτωση νικήθηκε από την πραγματικότητα. Καταλυτική διαπίστωση. Όσο κι αν θέλω, όσο κι αν προσπαθώ, υπάρχουν πράγματα πιο δυνατά από μένα. Πώς να συμβιβαστώ μ' αυτό; Μα δεν ζητούσα τον ουρανό με τ' άστρα, ένα παιδάκι ήθελα ν' αποκτήσω! Αυτό που άλλες γυναίκες πετυχαίνουν με την πρώτη. Ή που πετυχαίνουν ξανά και ξανά, όσες φορές θέλουν, ή πολύ περισσότερες απ' όσες θέλουν. Μου 'λειπε η χάρη του Θεού; Δεν είχα την ευλογία Του; Ακόμη και τέτοια μονοπάτια προσπάθησα να διερευνήσω, στις συζητήσεις μου με την ηγουμένη. Μα εκείνη ήταν κατηγορηματική: «Ανεξιχνίαστες οι βουλές του Κυρίου».

Ένα πρωί πήρα τη μεγάλη απόφαση: Δεν θ' αφήσω να με αλέσουν οι μυλόπετρες. Ό,τι είναι να γίνει, θα γίνει. Εγώ προσπάθησα, έχω τη συνειδήσή μου ήσυχη. Όλα τ' άλλα είναι πέραν του εαυτού μου. Η ζωή συνεχίζεται.

Όλα αυτά τα χρόνια βέβαια κούρασαν και εμένα και τον Γκερτ. Ο βίος μας δεν έχει πια τη φρεσκάδα και τη λάμψη που είχε κάποτε. Ο Γκερτ εξακολουθεί να είναι ένας αξιόλογος σύζυγος και άνθρωπος. Κι εγώ πρέπει να φανώ αντάξιά του. Πρέπει να του σταθώ, να κάνω τις μέρες του, αν όχι ευτυχισμένες, τουλάχιστον όσο γίνεται πιο ευχάριστες. Αλλά για να μπορώ να του συμπαρασταθώ πρέπει να είμαι δυνατή. Και δυνατή γίνομαι όταν έχω όρεξη, όταν έχω στόχους. Σίγουρα η απόκτηση παιδιού ήταν ο μεγάλος μου σκοπός, όχι όμως και ο μοναδικός.

Από μικρή ονειρευόμουν να γίνω δασκάλα. Μια και το δόγμα μας δεν επέτρεπε τότε στις γυναίκες να φτάσουν τόσο ψηλά όσο ο πατέρας μου, που έγινε επίσκοπος, θέλησα να γίνω κάτι που θα με κάνει χρήσιμη στους ανθρώπους.

Είχα εντοπίσει δίπλα στη θάλασσα μια παλιά πλινθόκτιστη αποθήκη, στην οποία πριν πολλά χρόνια, όταν οι άνθρωποι ασχολούνταν κυρίως με τη γεωργία, τοποθετούσε ο γεωργικός συνεταιρισμός τα σιτηρά του. Εγκαταλειμμένη τώρα, με σπασμένα παράθυρα και κεραμίδια, χρησίμευε μόνο για να γράφουν κάπου κάπου οι φίλαθλοι το όνομα της ομάδας τους. Άλλοι απαθανάτιζαν το όνομά τους και το όνομα της καλής τους, και τζαμάδες και αλουμινάδες διαφήμιζαν τα τηλέφωνα τους.

– Γκερτ, ρώτησα μια μέρα το σύζυγό μου, τι λες για κείνη την αποθήκη δίπλα στην αμμουδιά; Δεν είναι ντροπή για τον τόπο;

Εκείνος που αρεσκόταν να βλέπει τα πάντα σε συνάρτηση με το έργο που εκτελούσε, απάντησε με κάποια εσωτερική ικανοποίηση:

– Καρόλα, αυτό είναι το μέλλον της γεωργίας στον τόπο. Μνήμες παλιών καιρών...

– Και γιατί δεν δίνει η εταιρεία σου μία καινούργια πνοή;

– Να κάνει τι μία εγκαταλειμμένη αποθήκη, Καρόλα;

– Ένα υπέροχο πνευματικό και πολιτιστικό κέντρο, Γκερτ! Να μπορούν οι άνθρωποι να συναντώνται, να ανεβάζουν θεατρικά έργα, να χορεύουν και να τραγουδούν τα υπέροχα παραδοσιακά τους τραγούδια. Θα μπορούσα κι εγώ να διδάσκω, σε μεγάλους και μικρούς, λίγο Σίλλερ που μ' αρέσει ιδιαίτερα, αλλά και Γκαίτε.

Τα μάτια του έλαμψαν.

– Φανταστική ιδέα! Μπράβο σου, Καρόλα. Είμαι περήφανος

για σένα. Κατάρτισε έναν προϋπολογισμό και άρχισε από αύριο το έργο.

Σε τρεις μήνες, το κακάσχημο εκείνο ερείπιο μεταμορφώθηκε στο πιο όμορφο κοινοτικό κτίριο της περιοχής. Ξηλώθηκε η ξεχαρβαλωμένη σκεπή και κοσμήθηκε με υπέροχα κόκκινα κεραμίδια. Επισκευάστηκαν και βάφτηκαν οι τοίχοι με ένα γήινο χρώμα ώχρας. Τοποθετήθηκαν ξύλινα παράθυρα και κανάτια. Ένα πραγματικό στολίδι.

Η ανταπόκριση των κατοίκων, και ιδιαίτερα των γυναικών, στην κατάρτιση του πολιτιστικού προγράμματος ήταν συγκινητική. Το θεώρησαν ως τη μεγαλύτερη προσφορά της εταιρείας στον τόπο, μολονότι δεν κόστισε ούτε καν δέκα εκατομμύρια. Ο Γκερτ υπήρξε ιδιαίτερα γενναιοδωρος στη χρηματοδότηση του πολιτιστικού προγράμματος. Ο πολιτιστικός σύλλογος δεν είχε ποτέ δεχτεί τέτοια υποστήριξη από το Κράτος όση τους παρείχε ο Γκερτ μέσα σ' ένα χρόνο. Κι εγώ, με τη μηδαμινή μου διδασκαλική εμπειρία, αναδείχθηκα σε έξοχη δασκάλα. Μου ζήτησαν να τους μάθω και γερμανικά. Κι αναγκάστηκα τελικά να κάνω δύο τάξεις, μία για παιδιά και μία για ενήλικους. Οι μικροί απολάμβαναν να μαθαίνουν τη γλώσσα μου. Αλλά και οι μεγάλοι, μολονότι πολλοί έλεγαν ότι τουλάχιστον οι άντρες έρχονταν πιο πολύ για να με βλέπουν παρά για να μαθαίνουν.

Αλλά εκεί που τρελάθηκαν όλοι ήταν όταν τους πρότεινα να διδάξω Όμηρο στα παιδιά. Αυτό πια δεν χωρούσε στο μυαλό τους. Η Γερμανίδα που διδάσκει στα παιδιά μας Όμηρο! Απίστευτο. Και ενώ φοβόμουν ότι θα τους μπέρδευα με την τραγουδιστή ερασμιακή προφορά, την οποία διδάχτηκα στο Γυμνάσιο, τελικά δεν υπήρξε κανένα πρόβλημα! Τα παιδιά μάθαιναν γρήγορα κι ευχάριστα τα αρχαία ελληνικά.

Εγώ χαιρόμουν να είμαι ανάμεσα σε παιδιά, να τους μιλάω, να τα χαϊδεύω, να τ' αγκαλιάζω, και να τα διδάσκω.

Ανακάλυπτα πάλι τη χαρά, ξεχνούσα πολλές φορές τον δικό μου καημό, κι έλεγα: Ναι, κι έτσι προχωράει η ζωή. Συγκινητικό ήταν το πώς άρχισαν να με κοιτούν και να με αντιμετωπίζουν οι κάτοικοι. Έγινα δικός τους άνθρωπος, που τον καταλάβαιναν και τους καταλάβαινε, που τον αγαπούσαν και τους αγαπούσε.

Το μόνο λυπηρό σ' αυτή την ιστορία ήταν ότι τραβούσαν μια διαχωριστική γραμμή μεταξύ του άντρα μου και μένα.

– Η Καρόλα είναι άλλο πράγμα, έλεγαν στις συζητήσεις τους οι μεν.

– Η Καρόλα είναι με μας, απαντούσαν οι δε.

Και παρ' όλη τη μεγάλη αναγνώριση που του είχα, προχωρούσε η αποξένωσή μας ακόμη περισσότερο.

5

Ο άλλος μεγάλος σταθμός της ζωής μου ήταν το ξέσπασμα του πολέμου στο Κόσσοβο. Ήμουν ήδη πέντε χρόνια εγκαταστημένη στο Πέντακτο. Μια ευπρόσδεκτη παντού κυρία, με σημαντικό κοινωνικό έργο· και πεσμένα φτερά. Η γενναιόδωρη υποστήριξη του Γκερτ στο Πνευματικό Κέντρο δεν πήγαινε από την αγάπη του γι' αυτό, αλλά αποτελούσε συνειδητή προσπάθεια να δείξει ότι η εταιρεία χρυσού παράγει κοινωνικό έργο, και ν' αποσπάσει την προσοχή των κατοίκων από μια ενδεχόμενη οικολογική καταστροφή, που θα προξενούσε η επένδυση. Και εγώ ήμουν ένας συντελεστής αυτού του αποπροσανατολισμού. Ένιωθα βρόμικη και τιποτένια. Ήμουν έτοιμη να τα παρατήσω όλα· για προσωπικούς λόγους, όπως θα έλεγε η ανακοίνωση της εταιρείας. Ούτε καν η αποχώρησή μου δεν αποτελούσε δική μου υπόθεση.

Αλλά ο πόλεμος έκανε πέρα τους όποιους προσωπικούς στοχασμούς, προβληματισμούς και πικρίες. Βλέπαμε τα караβά-νια των προσφύγων και μάτωνε η καρδιά μας. Και με τον Γκερτ χαιρόμασταν οι δυο μας που επιτέλους η Δύση επενέβη. Ε, ναι, δεν είναι η Δύση καφενείο ανήμπορων και ανίκανων αρχηγών κρατών. Μπαίνει στο χορό και δεν επιτρέπει σ' ένα χασάπη να σφάζει, να βιάζει και να εξανδραποδίζει.

Εκείνο που με κατέπληξε ήταν η καχυποψία των κατοίκων. Έρχονταν στο μάθημά μου, αλλά μάθημα δεν κάναμε. Όλοι μιλούσαν για το Κόσοβο, και τι θα 'καναν αυτοί αν ήταν πλανητάρχες. Ευτυχώς που δεν είναι, σκεφτόμουν. Τους άκουγα, τους άκουγα και κάποια στιγμή δεν άντεξα:

– Μα δεν βλέπετε στην τηλεόραση τους πρόσφυγες; Γυναίκες με τα παιδιά στην αγκαλιά, γέροι πάνω στα κάρα, κόσμο που σκοτώνεται για ένα καρβέλι ψωμί που πετούν από τα φορτηγά οι ανθρωπιστικές οργανώσεις!

– Μην πιστεύεις τι δείχνουν τα «κουτιά», Καρόλα! απαντούσαν με απόλυτη βεβαιότητα. Πότε έδειξαν την αλήθεια για να τη δείξουν και τώρα;

Μου ήταν αδύνατον να τους καταλάβω.

– Και γιατί να το κάνουν αυτό; απορούσα και εκνευριζόμουν.

– Γιατί δεν θέλουν τους ορθόδοξους!

Άλλο πράγμα και τούτο...

– Μα δεν βλέπετε τα εγκλήματα του Μιλόσεβιτς; ρωτούσα.

– Σιγά μην ιδρώσει το αυτί της Δύσης επειδή σφάχτηκαν πέντε Κοσοβάροι! απαντούσαν με σαρκασμό. Έτσι κι αλλιώς, δεν γνωρίζουμε τι κάνουν οι Σέρβοι και τι οι ίδιοι, για να προκαλέσουν την επέμβαση της Δύσης. Και σιγά τον ανθρωπισμό της! Και γιατί δεν επεμβαίνουν στην Τουρκία, που δεν αφήνει τους Κούρδους ούτε τη γλώσσα τους να μιλήσουν; Είναι και χώρα

του NATO! Ή μήπως τους ενοχλεί που ο Αττίλας κρατάει τη μισή Κύπρο υπόδουλη;

– Και ποιοι είναι αυτοί οι άγγελοι της δικαιοσύνης; χλεύαζε κάποιος άλλος. Για κοιτάξτε πόσες φορές βάψανε τα χέρια τους στο αίμα τις τελευταίες δεκαετίες...

– Μα δεν βλέπετε ότι είστε οι μόνοι στη Δύση που διαφωνείτε μ' αυτή την ανθρωπιστική επέμβαση; επέμενα με πάθος. Απομονώνεστε απ' όλο το Δυτικό κόσμο!

– Ναι, βέβαια! απαντούσαν με αυτοπεποίθηση. Απομονωνώμαστε γιατί θέτουμε την αλήθεια πάνω από το συμφέρον!

Και δεν έμεναν στα λόγια. Συγκέντρωναν στο προαύλιο της εκκλησίας πακέτα με ρούχα, τρόφιμα, φάρμακα, από κει τα στέλναν με καμιόνια στη Θεσσαλονίκη, και στη συνέχεια στην Εκκλησία της Σερβίας, για να τα μοιράσει στους δεινοπαθόντες. Δυο τρεις μάλιστα φοιτητές της Ιατρικής Σχολής πήγαν με τον Ερυθρό Σταυρό να περιθάλψουν τους τραυματίες. Μ' εντυπωσίασαν τόσο πολύ οι πράξεις τους, που ένιωσα την πιεστική ανάγκη να κάνω κι εγώ κάτι, κι όχι μόνο να κριτικάρω τον κόσμο.

– Δεν κάνουμε στο Πνευματικό Κέντρο έναν καταυλισμό προσφύγων; πρότεινα στον Γκερτ.

Εκείνος με κοίταξε μια στιγμή σκεφτικός, ύστερα έπαιξαν τα μάτια του και αποκρίθηκε:

– Πολύ καλή ιδέα, Καρόλα. Κάνε έναν προϋπολογισμό εξόδων και η εταιρεία θα καταβάλει το ρευστό.

Αναγάλλιασα με τη σκέψη ότι θα 'κανα κι εγώ κάτι να καταπραΰνω τον πόνο αυτών των δύσμοιρων.

– Σ' ευχαριστώ πολύ, Γκερτ. Αυτό είναι πραγματική ένδειξη ανθρωπιάς.

– Ανθρωπιάς;

Ο Γκερτ με κοιτούσε με απορία. Το μάτι του είχε κάτι το πέ-

τρινο και σκοτεινό. Αντιλήφθηκα αμέσως ότι άλλους υπολογισμούς έκανε στο μυαλό του. Ένωθα ότι με εκμεταλλευόταν, ότι με πρόδιδε. Οργίστηκα, κοκκίνισα, και χίμηξα πάνω του να τον κατασπαράξω. Αυτός έμεινε ακίνητος και άφησε τα νύχια μου να χωθούν στο λαιμό του.

– Πώς μπορείς! Πώς μπορείς! φώναζα και έκλαιγα.

Έφυγα από το σπίτι και πήγα ξυπόλητη να περπατήσω στην παραλία. Ο Γκερτ μού έδωσε τη χαριστική βολή. Το γυαλί έσπασε μια για πάντα.

Το μόνο που μας συνέδεε έως τότε ήταν η ωριμότητα και η ανθρωπιά του. Το χρήμα του δεν με απασχολούσε καθόλου. Και τώρα καταρρακωνόταν και αυτή η αίσθηση. Τελικά, απορούσα, έχει ή δεν έχει ο Γκερτ ανθρωπιστικά συναισθήματα; Είναι μόνο επιφάνεια; Δίνει λεφτά, της εταιρείας βέβαια, για τους πρόσφυγες. Αλλά όχι για να καταπραΰνει τον πόνο. Μόνο και μόνο για να επιδείξει η εταιρεία φιланθρωπικό έργο! Ε, αυτό δεν μετράει δα καθόλου. Αυτό το έχω μάθει από παιδί στο πατρικό μου σπίτι.

Περιπλανήθηκα ώρες στην παραλία. Πήγα μέχρι το ποτάμι, ξέπλυνα τα πόδια μου στα νερά του Στρυμόνα. Κάθησα στο κιόσκι που έχτισε ο ιδιοκτήτης εκείνου του ονειρεμένου κτήματος, με τις ελιές, τις μυγδαλιές και τις κερασιές, το περιποιημένο αμπέλι, και κείνο το γοητευτικό σπιτάκι, ίδιο καλογερικό κελί, στο λοφίσκο με τις τριανταφυλλιές, τις δάφνες και τα γιασεμιά.

Για δεύτερη φορά μού πέρασε από το μυαλό η σκέψη να φύγω από τον Γκερτ. Δεν ζούσα τελικά σ' ένα χρυσό κλουβί; Και τι αξία έχει το χρυσάφι μέσα στο κλουβί! Αν ο γάμος δεν ήταν ιερός θεσμός, θα τα 'χα παρατήσει όλα και θα έπαιρνα των ομματιών μου. Για πού; Δεν με νοιάζει... Οπουδήποτε!

Ακόμα και στο Κόσσοβο. Νοσοκόμα στον Ερυθρό Σταυρό. Θα 'κανα τουλάχιστον κάτι πιο θετικό από το να είμαι μόνο καταναλωτικό ον της ευημερούσας Δύσης.

Θυμήθηκα τότε τα λόγια του πατέρα μου:

– Καρόλα, είσαι σε καλά χέρια. Δεν ανησυχώ πια για σένα!

Άρα κάποτε ανησυχούσε. Ότι δεν θα τα βγάλω πέρα, ότι πήρα λάθος δρόμο, ότι θα χαθώ. Εγώ προσωπικά ένιωθα μια χαρά. Βέβαια, καμιά φορά το παρατραβούσα, μ' όλα αυτά τα συλλαλητήρια στα οποία έτρεχα. (Εδώ που τα λέμε, γύρισα και μερικές φορές σπíti με ανοιγμένο το κεφάλι). Αλλά κι εκείνος έβρισκε ότι είχα δίκιο. Κι ότι έπρεπε να πολεμάμε για το δίκιο. Δεν μου 'πε ποτέ «μην το κάνεις». Απλά ανησυχούσε για μένα.

Ένα από τα πράγματα που ποτέ δεν θα 'θελα να κάνω, είναι να τον απογοητεύσω.

– Ν' αγαπάς τον Γκερτ, μου 'χε πει, να τον πονάς, είναι καλή ψυχή...

Δεν μπορούσε ο πατέρας μου να πέφτει έξω. Ίσως και να 'χει κάπου δίκιο ο Γκερτ. Υπάρχουν και πράγματα που τον δεσμεύουν και δεν τα ξέρω. Έτσι κι αλλιώς, μου λέει πολύ λίγα για τη δουλειά του. Γιατί άραγε; Γυναίκα του είμαι! Δεν μου 'χει εμπιστοσύνη;

– Θα βάλω ακόμη μία φορά νερό στο κρασί μου! είπα δυνατά. Για χάρη του πατέρα μου, όχι γιατί το πιστεύω. Θα ζητήσω συγγνώμη από τον Γκερτ για την παιδιάστική συμπεριφορά μου. Θεέ μου, να του άφησα σημάδια στο λαιμό; Σκέψου να τα βλέπει ο κόσμος και να γελάει μαζί μας... Και φυσικά, θα πάρω και τα χρήματα της εταιρείας για την περίθαλψη των προσφύγων. Λεφτά είναι, αγοραστική δύναμη έχουν. Αλλά πριν απ' όλα αυτά, ας πάω στο γυναικείο μοναστήρι να μιλήσω στην ηγουμένη. Εκείνη τουλάχιστον με καταλαβαίνει. Νιώθει και

τον πόνο μου που δεν θα κάνω ποτέ παιδί, και τη φρίκη ότι δεν είμαι μόνο μια ευνοημένη της παγκοσμιοποίησης αλλά ταυτόχρονα και ένα από τα θύματά της.

Είχα ηρεμήσει κάπως, όσο βέβαια μπορεί να ηρεμήσει κανείς με τον πόλεμο να μαίνεται στη γειτονιά του, όταν οι κάτοικοι άρχισαν καινούργιο πετροπόλεμο με την εταιρεία του Γκερτ. Αντιδρούσαν που επέλεξε τη δέκατη τρίτη θέση, εκεί που ήταν οι παλιές εγκαταστάσεις, κοντά στα αρχαία ευρήματα, για να χτίσει το νέο εργοστάσιο χρυσού. Κι εγώ βρισκόμουν ανάμεσα σε δύο καρέκλες. Οι κάτοικοι με θεωρούσαν δική τους και μου μιλούσαν ανοιχτά:

– Καρόλα, καταστρέφουν την πολιτιστική μας κληρονομιά στο βωμό του κέρδους! Υπάρχουν άλλες δώδεκα θέσεις καλύτερες για το εργοστάσιο. Αλλά το κάνουν εκεί γιατί κοστίζει λιγότερα. Στο διάολο με το κόστος τους...

Κι εγώ έπρεπε να γυρνάω στο σπίτι, να αντικρίζω τον Γκερτ, για να του πω τι; Ότι είμαι το ίδιο αντίθετη; Εγώ που μοιραζόμουν μαζί του στέγη, τράπεζα και κλίνη;

Κλεινόμουν όλο και περισσότερο στον εαυτό μου και ακολουθούσα το δικό μου πρόγραμμα. Ευτυχώς που καλοκαίριάζε, η θάλασσα γινόταν όλο και πιο ζεστή, κολυμπούσα με τις ώρες, ανοιγόμουν στο πέλαγος, χαιρόμουν τις πράσινες γλώσσες με τις χρυσές αμμουδιές που χάνονταν στο βαθυγάλανο Αιγαίο και αγνάντευα το βουνό του Ορφέα. Ούτε καν ξέρω γιατί πήγαινα τόσο μακριά. Ίσως γιατί δεν είχα να χάσω και τίποτε. Τι θα γινόταν αν με συναντούσε ένας καρχαρίας; Μικρή η απώλεια... Η ζωή απλώς κυλούσε. Σερνόμουν, δεν ζούσα. Μ' όλα τα όνειρά μου σφαγμένα και σ' ένα κόσμο που ούτε καταλάβαινα κι ούτε με καταλάβαινε.

Ένα πρωί κολυμπούσα κόντρα στις ακτίνες του ήλιου και απομακρύνθηκα πολύ. Κάποια στιγμή πιάστηκε η πλάτη μου.

– Θεέ μου, πόση ώρα είμαι στο νερό; Πώς θα κάνω τόση διαδρομή πίσω...

Ξάπλωσα ανάσκελα και ξαπόσταζα. Πρέπει να με είχε σχεδόν πάρει ο ύπνος, όταν άκουσα το σιγανό θόρυβο μιας μηχανής. Άνοιξα τα μάτια μου και είδα ένα ταχύπλοο να πλησιάζει. Το οδηγούσε ένας άντρακλας, γύρω στα πενήντα, με καλλίγραμμα πρόσωπο και μαύρα μαλλιά με γκρίζους κροτάφους.

– Είστε καλά, κυρία μου; άκουσα την μπάσα φωνή του μόλις το σκάφος σταμάτησε δίπλα μου.

– Λίγο κουρασμένη..., του χαμογέλασα.

– Ελάτε τότε πάνω. Θα βγείτε πιο γρήγορα στην παραλία απ' ό,τι κολυμπώντας.

Μ' έπιασε από τους καρπούς και με τράβηξε πάνω.

– Τι πράμα είναι τούτο, Θεέ μου! του ξέφυγε θωρώντας με.

Ξέσπασα στα γέλια, το ίδιο κι αυτός.

Μου 'δωσε ένα σικαλένιο παξιμάδι να μασουλίσω και οδήγησε ήρεμα προς την παραλία. Δίπλα στο ποτάμι, μπροστά στο κιόσκι, έδεσε τη βάρκα στη σημαδούρα, μισό μπόι βαθιά, έπεσε στη θάλασσα, και μ' έπιασε από τους γοφούς για να κατέβω κι εγώ. Τα δάχτυλά του φλόγισαν το κορμί μου.

– Να σας προσφέρω κάτι; είπε δείχνοντας την πόρτα του αγκοκτήματος.

– Ευχαρίστως! Μου προσφέρετε άλλωστε συχνά σκιά.

– Α, το κιόσκι! γέλασε. Σχεδιασμός και κατασκευή δική μου! Τα άλλα τα έκαναν οι πρόγονοί μου. Χωρίς να τα χαρούν και πολύ. Όλοι τους карабоκύρηδες, με πανάδικα, και σχεδόν όλοι τους μόνιμοι κάτοικοι στο ψαροχώρι... Συμπεριλαμβανομένου και του πατέρα μου.

– Είστε και σεις ναυτικός;

- Όχι ακριβώς. Όταν μας εγκατέλειψε για πάντα η μητέρα μου, άρχισα να ταξιδεύω ως γιατρός σε επιβατικά πλοία. Για χάρη της δεν έγινα ναυτικός. Σπούδασα ιατρική στη Γερμανία. Ξέρετε, του πατέρα μου το πλοίο τορπιλίστηκε στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Ήταν αιχμάλωτος στο «Citta di Genova», που μετέφερε τους δημοκρατικούς αξιωματικούς από την Πάτρα στην Ιταλία. Είπαν ότι το χτύπησαν οι Γερμανοί, αλλά στα αρχεία της Βέρμαχτ δεν βρέθηκε καμία σημείωση για αυτή την πράξη. Εμείς πιστεύουμε ότι το βούλιαξαν οι ίδιοι οι σύμμαχοί μας, οι Άγγλοι, για να μην επιζήσουν οι δημοκρατικοί αξιωματικοί και δημιουργήσουν προβλήματα στα σχέδια που είχαν για επιστροφή του Βασιλιά στη χώρα μας.

Διασχίσαμε πρώτα το αμπέλι στο κάτω μέρος του κτήματος με το αμμονδερό χώμα, περάσαμε κατόπιν το περιβόλι όπου στα πιο πολλά δέντρα είχε δέσει ήδη ο καρπός, κι ανεβήκαμε τα πέτρινα σκαλοπάτια για να καθήσουμε στον ξύλινο καναπέ στη βεράντα.

- Δεν σας έχω δει ποτέ μέχρι τώρα. Πού μένετε;

- Μέχρι πριν λίγο στην Αθήνα. Αλλά αυτοεξορίστηκα εδώ!

- Δεν είναι και τόσο κακός τόπος εξορίας! Αλλά γιατί αυτό; Για μια στιγμή με κοίταξε μετρώντας αν πρέπει ν' ανοίξει αυτή την καταπακτή της ψυχής του.

- Ξέρετε...

- Καρόλα!

- Εγώ Αριστείδης! Ξέρετε, ήθελα να προσφέρω κι εγώ στην πατρίδα, κάτι που αποτελεί παράδοση στην οικογένειά μας. Και ενώ επιλέχτηκα για ένα κυβερνητικό πόστο, κατάφεραν οι εχθροί μου να με σταμπάρουν ως εθνικό κίνδυνο και ν' αποκλειστώ. Και κανείς από τους φίλους μου δεν κούνησε ένα δαχτυλάκι για να με υποστηρίξει. Έτσι αποφάσισα να 'ρθω στο κτήμα μου και να γίνω ψαροαγρότης. Είμαι μια βδομάδα κιόλας.

Μου πρόσφερε δροσερό νερό με γλυκό του κουταλιού κυδώνι και λίγο τσίπουρο.

– Το υγρό πυρ, είπε γελώντας, προέρχεται από αυτό το αμπέλι και παρασκευάζεται από τον κηπουρό μου. Πρώτο πράγμα και μόνο για μερακλήδες και μερακλήδισσες.

– Τότε να κάνω πιο συχνά χρήση!

– Βεβαίως! Και θα σας δείξω μια μέρα το κελάρι μου.

Σηκώθηκα γιατί έπρεπε σιγά σιγά να γυρίσω στο σπίτι.

– Μένετε κοντά, Καρόλα;

– Όχι πολύ μακριά. Έχω ένα σπιτάκι κάνα-δυο χιλιόμετρα παρακάτω.

Όλα αυτά που του είπα ήταν παραπλανητικά. Το Πέντακτο βέβαια ήταν λιγότερο από ένα χιλιόμετρο μακριά, και έμενα σ' ένα παλατάκι μάλλον, παρά σπιτάκι. Αισθανόμουν όμως ότι κάτι θα αναπτυχθεί μεταξύ μας και δεν θα 'θελα με κανένα τρόπο να γνωρίζει ποια είμαι και τι κάνω.

– Και είστε πολύ καιρό στη χώρα μας;

– Μερικά χρόνια! Διδάσκω γερμανικά και βγάζω τα προς το ζην.

– Πιστεύω να ξαναϊδωθούμε...

– Βεβαίως. Κάθε πρωί κάνω το μπάνιο μου εδώ. Και πολλές φορές έρχομαι και ρεμβάζω στο κιόσκι σας. Συχνά ανεβαίνω και στο Παγγαίο. Επισκέπτομαι το μοναστήρι. Κάνουμε ωραίες συζητήσεις με την ηγουμένη. Κάπου-κάπου πηγαίνω μέχρι την κορφή του βουνού και ακούω τη φλογέρα του τσομπάνη.

Γέλασε ο Αριστείδης.

– Τελικά, Καρόλα, μάλλον θα με ξεναγήσεις εσύ στον τόπο μου παρά εγώ εσένα.

Απολάμβανα το μικρό μου μυστικό. Κάθε τόσο έβλεπα αυτόν τον άντρα στην παραλία και στη θάλασσα, συζητούσα και κολυμπούσα μαζί του, και στον Γκερτ δεν έλεγα λέξη. Αυτό

αφορά μόνο εσένα, προσπαθούσα να πείσω τον εαυτό μου. Ομορφαίνει τη ζωή σου και δεν κάνει κακό σε κανέναν.

Ένα πρωί άρχισα να γράφω ημερολόγιο.

– Πώς σου κατέβηκε τώρα αυτό; γέλασα με τον εαυτό μου. Ποτέ στη ζωή σου δεν έγραψες ημερολόγιο.

Τότε συνειδητοποίησα ότι είμαι ερωτευμένη. Να το 'χει τάχα καταλάβει ο Αριστείδης;

– Μα φυσικά! μονολόγησα. Θα 'χανε ώριμος άνθρωπος τόσο χρόνο, αν δεν ήξερε ότι είσαι ερωτευμένη μαζί του;

Και αυτός; Πίσω από την αυτοκυριαρχία του θαλασσινού, βράζει το καζάνι με πολλούς βαθμούς πίεσης;

Το πιο ευεργετικό για μένα ήταν η καθαρή του σκέψη. Μιλούσε όπως ένιωθε. Χωρίς κρατούμενα, υπονοούμενα, υπολογισμούς.

– Πώς βλέπετε τον πόλεμο; τον ρώτησα μια μέρα καθώς καθόμασταν στο κιόσκι.

– Είναι αυτό πόλεμος; Πόλεμος σημαίνει στρατιώτες που πυροβολούνται, κανόνια που ανταλλάσσουν μπαταρίες, αεροπλάνα που χτυπιούνται στον αέρα. Εδώ οι μεν κρύβονται, οι δε ρίχνουν τις βόμβες τους από τέσσερις χιλιάδες μέτρα. Αντί για πυροβολαρχίες, χτυπούν νοσοκομεία, γέφυρες και караβάνια εξαθλιωμένων προσφύγων.

Τα λόγια του ηχούσαν σκληρά αλλά πειστικά. Μου δημιούργησαν αμφιβολίες. Μπορεί τελικά να μην είναι όλα όπως τα παρουσιάζουν οι τηλεοράσεις της Δύσης. Μπορεί τα πράγματα να 'χουν κι άλλη εξήγηση.

Χαιρόμουν την παρέα του. Σίγουρα είχε κι αυτός ανάγκη συντροφιάς. Διαφορετικά, πώς έβρισκε τόσο χρόνο για μένα; Περιπατούσαμε με τις ώρες, συζητούσαμε· μια φορά ανεβήκαμε μέχρι το Παγγαίο. Περίμενε έξω από το μοναστήρι ώσπου ν' ανάψω εγώ ένα κεράκι στο καθολικό της εκκλησίας.

– Ελάτε και σεις να προσκυνήσετε στην Παναγιά, του πρότεινα.

– Άσε ακόμα, Καρόλα, δεν νιώθω έτοιμος γι' αυτό! Θα 'ρθω μια μέρα μόνος μου, όταν θα έχω κάνει τους καθαρμούς μου.

Γέλασα. Αυτός ο θαλασσόλυκος αποκλείεται να 'χει πατήσει ποτέ στην εκκλησία, σκέφτηκα.

Όμως μια μέρα μού είπε η ηγουμένη:

– Ο Αριστείδης είναι μια πονεμένη ψυχή. Και μπορεί να γίνει για σένα ένας καλός φίλος. Βέβαια οι άνδρες, Καρόλα, θέλουν προσοχή.

Η συμβουλή της καλόγριας έφτανε αργοπορημένη. Αυτός ο άντρας κατακτούσε όλο και περισσότερο την ψυχή μου, το είναι μου. Με τραβούσε σαν μαγνήτης σ' έναν κόσμο παρθένο, ονειρεμένο.

Ένα πρωί έκανα τον περίπατό μου και είδα τον κηπουρό του να γεμίζει μια μεγάλη κατσαρόλα με θαλασσινό νερό.

– Τι καλό κάνεις, Κώστα;

– Κακαβιά, Καρόλα! Έχω να φροντίσω τον «Αλβανό» μου, είπε δείχνοντας προς τη μεριά του αμπελιού.

Εκεί διέκρινα ένα ρωμαλέο άντρα με μαζεμένα τα παντελόνια του μέχρι τα γόνατα, τα μανίκια του πουκαμίσου του μέχρι τους αγκώνες, ένα μαντίλι στο κεφάλι δεμένο μπρος-πίσω σαν δίκοχο, να σκάβει με το δικέλι.

– Πρέπει να είναι πολύ ορεξάτος, παρατήρησα. Ελπίζω να είναι και εξίσου εργατικός...

– Ου, ισοπεδώνει βουνά! Κοίταξε πόσο αμπέλι ξεβοτάνισε από το πρωί.

Πράγματι, στην αριστερή μεριά ένα μεγάλο κομμάτι του αμπελιού ήταν πεντακάθαρο, οι κορμοί σειρά, ο ένας δίπλα στον άλλο, και γύρω τους το αφράτο καστανό χώμα λαμπύριζε στις ακτίνες του ήλιου.

Ο εργάτης σταμάτησε λίγο και θώπευε τα φυλλαράκια του αμπελιού.

– Κοίτα, κοίτα, μου λέει ο κηπουρός. Τώρα τους μιλάει...

– Και τι λέει, Κώστα;

– Πάμε κοντά για ακρόαση.

Πλησιάσαμε σε απόσταση αναπνοής. Εκείνος δεν φαινόταν καθόλου να μας προσέχει... Απόρησα αναγνωρίζοντας τη φωνή του Αριστείδη και τις κινήσεις του καθώς θώπευε τα φύλλα. Μολονότι πρέπει να άκουσε τα βήματά μας δεν γύρισε να μας δει.

– Τι αμπέλι θα μου γίνεις εσύ! Να βγάλεις σταφύλια μοσχάτα, γλυκά πετιμέζι. Να τρώνε τα κοτσύφια και να μεθάνε. Να κελαηδούν ξημερώματα στις κοτσυφίνες και να ξεκουφίνεται ο κόσμος... Και θα ψάξουμε να βρούμε παρθένες όμορφες να σας κορφολογήσουν. Και με τραγούδια οι νίες και οι νιοι το Σεπτέμβρη θα σας τρυγήσουν... Να κάνεις κρασί νάμα. Και τσίπουρο που να αναφλέγεται από μόνο του...

– Πολύ απαιτητικό το αμπέλι σου, Αριστείδη! διέκοψα την ομιλία του.

Αυτός γύρισε και μου χαμογέλασε.

– Δεν είναι αμπέλι, Καρόλα. Είναι η ψυχή μου. Και η ψυχή των παππούδων μου, που περιφέρεται πάνω από το κτήμα.

Εγώ δεν πίστευα στα μάτια και τ' αυτιά μου. Τον κοιτούσα και τον λιμπιζόμουν. Αυτός ο άντρας θέλω να με γονιμοποιήσει! Μ' αυτόν να κάνω παιδί!

Στη συνέχεια φύτεψε πέντε ρίζες αμπέλι. Πρώτα έριχνε λίγο κρασί στη γούβα, ύστερα έβαζε τη ρίζα και τη σκέπαζε με το αφράτο χώμα. Και με τις παλάμες του πατούσε τη γη να σφίξει καλά. Όταν τέλειωσε το φύτεμα το κρασί στο μπουκάλι ήταν λίγο πιο κάτω από τη μέση.

– Πάμε τώρα να κεράσουμε τον παππού, Καρόλα, μου είπε.

Τραβήξαμε στην πάνω άκρη του κτήματος, δίπλα στο ποτάμι, όπου ο πάππος ησύχαζε στο μαρμάρινο τάφο του. Το καντηλάκι έκαιγε κάτω από τη φωτογραφία του. Ο Αριστείδης στάθηκε μπροστά στο μνήμα για λίγο σιωπηλός, ύστερα έχυσε αργά το κρασί στη γης.

– Πολύ μερακλής ο προπάππος! Αυτός πρωτόβαλε τ' αμπέλι. Έχτισε τις μεγάλες παραβούτες που πατούσαμε τα σταφύλια και βγάξαμε το μούστο. Έφερε και τα καζάνια που κάνουμε το τσίπουρο.

Ύστερα γλύνανε τελείως το πρόσωπό του και συνέχισε:

– Στον τρύγο, γινόταν το έλα να δεις. Τέσσερα πέντε παιδιά, ξυπόλητα, με τα σώβρακα, με μία τρίαينا στο χέρι, πατούσαμε τα σταφύλια. Βουλιάζαμε σαν διαβολάκια στην παραβούτα. Κι από κάτω έτρεχε ο μούστος. Όταν βγαίναμε, κουρασμένα, ιδρωμένα, μυρίζαμε σταφύλι και κρασίλα, μας είχε έτοιμη η μάνα μου και τρώγαμε μουσταλευριά. Απ' αυτόν το μούστο η μακαρίτισσά μου γέμιζε τενεκέδες, έκοβε κι έριχνε μέσα φέτες από κολοκύθι, κι έκανε πετιμέζι που τρώγαμε όλο το χρόνο.

Καθώς γυρνούσαμε παρατήρησα ότι τα χέρια του ήταν γρατζουνισμένα από τ' αμπέλι, και το αίμα του με χώμα αναμειγμένο.

– Θα σου 'κανε καλό, αν βάλεις λίγο ιώδιο στις πληγές σου, του είπα.

– Άσε το χώμα να μπει με το αίμα στις φλέβες μου, μου απάντησε. Θέλω να το νιώθω πως κυλάει μέσα μου...

Εημέρωσε μια Κυριακή που θ' άλλαζε η ζωή μου. Ο Γκερτ είχε κοιμηθεί άσχημα κι ήταν στο πρωινό τραπέζι κακόκεφος.

– Να χάνουμε την Κυριακή μας για τον τραγόπαπα! είπε όλο εκνευρισμό.

– Ποιον εννοείς;

– Μας καλεί ο μητροπολίτης της περιοχής σε συνάντηση εταιρείας και δημάρχων, για να τα βρούμε με τη διαμεσολάβησή του.

– Και τι 'ναι τόσο κακό;

– Ότι αντί να απολαμβάνω τη μέρα της ανάπαυσής μου με σένα, θα ακούω επισκοπικά κηρύγματα. Άσε που βάλανε οι δήμαρχοι καινούργιο εκπρόσωπο, και πρέπει να του τα εξηγήσω όλα από την αρχή. Κι αν μπορεί να τα καταλάβει...

Τελικά έφυγε κατσούφης. Αλλά το απόγευμα γύρισε λάμποντας σαν το θεό Απόλλωνα, φέρνοντας μαζί του... τον Αριστείδη.

– Να σου γνωρίσω, Καρόλα, το φίλο μου από τη φοιτητική εστία, όταν σπουδάζαμε! μίλησε γερμανιστί.

Το γυρίσαμε όλοι στα γερμανικά.

– Τον Αριστείδη, εννοείς;

– Γνωρίζετε;

– Ρυμούλκησα την Καρόλα μια φορά μεσοπέλαγα, Γκερτ, γέλασε εκείνος.

– Ε, όχι! Αυτό είναι πέραν πάσης φαντασίας, απορούσε ο άντρας μου. Δυο συμπτώσεις σε μια μέρα πάει πολύ.

– Πρόσεχε, δεν τρίτωσε το κακό! παρατήρησε ο Αριστείδης.

– Λέω πάμπολλες φορές στην Καρόλα να μην ανοίγεται τόσο πολύ στη θάλασσα, αλλά του κάκου. Εύχομαι να μην κάνει τη γνωριμία της με κανένα καρχαρία.

– Μη φοβού, παλιόφιλε. Αν ποτέ συναντήσει καρχαρίας την Καρόλα, θα κάνει την υπόκλισή του, θα της πει «τα σέβη μου, κυρία» και θα συνεχίσει την πορεία του.

Ο Γκερτ ένωθε υπέροχα να έχει δίπλα του ένα φίλο, κι εγώ που επιτέλους τέλειωσε η μικρή μου ζαβολιά και μπορούσα ελεύθερα πια να βλέπω τον Αριστείδη και να του μιλώ. Κι αυτός απολάμβανε να βρίσκεται ανάμεσά μας.

– Πώς ήταν η σύσκεψή σας, Γκερτ; ρώτησα.
– Όταν διαπραγματεύονται δύο φίλοι πώς μπορεί να 'ναι; απάντησε εκείνος.

– Αριστείδη, εκπροσωπείς τους δημάρχους;
– Κατ' ανάγκη! Με όρισαν διαπραγματευτή τους. Υποθέτω, επειδή οι δήμαρχοι γνωρίζουν ότι θεωρούνται στην Αθήνα ακραίοι, βάλαν εμένα επικεφαλής για να καλυτερέψουν την εικόνα τους.

– Πολύ χαίρομαι γι' αυτό. Θα επικρατήσει κάποια λογική.
– Αυτό σίγουρα. Αν η αλήθεια θα μας φέρει πιο κοντά είναι το μεγάλο ερώτημα.

Ο Γκερτ δεν είπε λέξη. Εγώ είχα τα χειρότερα προαισθήματα. Τώρα δεν θα συγκρουστούν μονάχα απόψεις αλλά και φιλίες...

– Δυστυχώς έπαψα να μαγειρεύω από τότε που είμαι εδώ, είπα στον Αριστείδη, και δεν έχουμε ούτε μαγειρίτσα κυριακάτικα, ούτε και κάτι σπουδαίο να ετοιμάσω.

– Μην ανησυχείς, Καρόλα. Μ' ένα τηλεφώνημά μου στο δασικό χωριό στο Παγγαίο, βγαίνει ο κυνηγός και χτυπάει αγριογούρουνο. Το βράδυ στις εννιά θα 'ναι ψημένο στη σούβλα και θ' ανέβουν και τα μπουζούκια να το κάψουμε. Συναντιόμαστε μετά από... πόσα χρόνια, Γκερτ; Είκοσι;

– Και βάλε!

– Όχι πάρα πολλά ακόμα, μη μας περάσει η Καρόλα για μεγάλους!

– Μ' αρέσουν οι ώριμοι άντρες!

Φτάσαμε σχετικά νωρίς. Πιο πάνω από το μοναστήρι, στα χίλια σχεδόν μέτρα ύψος, μέσα σ' ένα δάσος από πλατύφυλλα δέντρα, με θέα κάτω την κοιλάδα, εκτεινόταν το βουνίσιο περιπτερο, χτισμένο με χοντρούς κορμούς πεύκων από τη Φιλανδία.

Στην αυλή, σε μια μακριά σούβλα σιγοψηνόταν ένα γουρουνακι. Μέσα στην αίθουσα όλα ξύλινα, κοσμημένα με φωτογραφίες από τη γύρω φύση. Είχαν μπει τρία τραπέζια μαζί και πάνω τους πιάτα, ποτηράκια, τσίπουρο και νερό. Εκτός από τον ιδιοκτήτη της ταβέρνας και τη γυναίκα του, φίλους του Αριστείδη, ήρθε κι ένας παπάς με την παπαδιά, κι ένας δάσκαλος και κάθησαν στο τραπέζι μας. Τα μουσικά όργανα θα 'ρχονταν αργότερα, όταν θα 'βγαινε το ψητό από τη σούβλα.

Δεν είχαμε πειε πολύ, όταν διακόπηκε το πρόγραμμα της τηλεόρασης, για να δείξει έκτακτο δελτίο. Ένα τρένο γεμάτο κόσμο είχε χτυπηθεί από βόμβα πάνω σε μια γέφυρα. Κι ύστερα ο εκπρόσωπος τύπου του NATO είπε: *Collateral damages!*

- Τι θα πει αυτό; ρώτησε ο παπάς.
- Παράπλευρες ζημιές! μετέφρασε ο δάσκαλος.
- Το καταλαβαίνεις αυτό, Αριστείδη; τον ρώτησε ο μαγαζάτορας.

Εκείνος σκέφτηκε λίγο και απάντησε μετά με ειρωνικό χαμόγελο:

- Να, είναι σαν να ξεγεννώ το γιο σου, και αντί για το λώρο να κόψω το τσουτσούνι του. Και να λέω μετά «ήταν μακρύ και με ξεγέλασε»!

Οι άλλοι ξεκαρδίστηκαν. Αλλά εγώ βγήκα από τα ρούχα μου. Έτσι ξαφνικά.

- Αυτό είναι το «Anwort» του αιώνα! φώναξα έξαλλη. Είναι το «Arbeit macht frei» των Ναζί στο Άουσβιτς.

Τα μάτια όλων καρφώθηκαν πάνω μου. Μολονότι σίγουρα δεν καταλάβαιναν γερμανικά, πιάσανε κάποιες λέξεις που τους έλεγαν πολλά. Ήμουν τόσο συγχυσμένη, που δεν άκουγα τι λέγανε οι γύρω μου.

- Πώς μπορούν να μας εξαπατούν έτσι! έλεγα και ξανάλεγα.

Ο παπάς γέμισε το ποτήρι μου με δροσερό νερό και μου το πρόσφερε:

– Πιες, παιδί μου, λίγο να καλμάρεις.

Ο Γκερτ κοιτούσε σιωπηλός χωρίς να λέει λέξη. Φαινόταν ότι ένωθε κάπως άβολα. Ίσως να καταλάβαινε το χάσμα ανάμεσά μας.

Πριν καλά καλά ηρεμήσω, άναψε πάλι η κουβέντα. Αυτοί οι Έλληνες είναι φρίκη όταν αρχίζουν τα πολιτικά. Ή το βάζεις στα πόδια και γίνεσαι καπνός ή γίνεται το κεφάλι σου καζάνι. Αλλά εγώ ήμουν η τελευταία που θα έφευγε.

Κάποια στιγμή τράβηξε την προσοχή μας ένας νεαρούλης πιλότος στην τηλεόραση, που ήταν δεν ήταν είκοσι τεσσάρων ετών και ετοιμαζόταν να μιλήσει στο ρεπόρτερ.

– Τι λέει; μου φώναξε η παπαδιά.

Έστησα αυτί.

– I do my job! επανέλαβα δυνατά. Κάνω τη δουλειά μου!

– Μωρέ μπράβο του! φώναξε σαρκαστικά ο δάσκαλος. Δουλειά του είναι να ρίχνει βόμβες! Και σ' ανώτερα, μικρέ μου!

Ο Αριστείδης με κοιτούσε χαμογελώντας, έβαλε με νόημα το δείκτη του δεξιού του χεριού στον κρόταφο και μου είπε:

– Θυμάσαι που σου 'λεγα, Καρόλα, ότι αυτός δεν είναι πόλεμος; «Κάνω τη δουλειά μου» λέει ο πιτσιρικάς, όχι πόλεμο... Γι' αυτό άλλωστε βάφτισαν αυτόν τον πόλεμο campaign.

– Από μικρό κι από τρελό μαθαίνεις την αλήθεια! Έτσι λένε στη χώρα μας, πρόσθεσε ο παπάς.

Ο Γκερτ πρέπει να διαισθανόταν ότι στην κουβέντα τον αντιμετώπιζαν σαν τον απέναντι εχθρό. Αλλά έμεινε ψύχραιμος. Μίλησε ήρεμα. Ο Αριστείδης μετέφραζε.

– Πολλές φορές διερωτώμαι πού βρίσκεται το δίκαιο. Σαφώς είναι ο πόλεμος κακό. Αλλά δεν είναι επίσης κακό η προσφυγιά; Και επιτρέπεται ο κάθε χασάπης στα εθνικά του όρια να

σφάζει ανθρώπους, να πυρπολεί σπίτια και να βιάζει γυναίκες; Και η διεθνής κοινότητα μπορεί να τα κοιτάει όλα αυτά αμέτοχη; Δεν είναι σωστό να υπερασπιζόμαστε το δίκαιο των ανήμπορων αυτών ανθρώπων;

Ησυχία απλώθηκε στο τραπέζι.

Ύστερα από λίγο του απάντησε ο Αριστείδης:

– Τα επιχειρήματά σου, Γκερτ, είναι σωστά. Αλλά μακριά από την αλήθεια!

– Γιατί; διαμαρτυρήθηκε εκείνος. Τι είναι αλήθεια; Ποιος την ορίζει;

Ο παπάς πήρε τότε το λόγο:

– Δεν χρειάζομαι εγώ κανέναν να μου πει τι είναι αλήθεια και τι είναι δίκιο. Αυτό μου το λέει η καρδιά μου. Όποιος έχει αίσθημα, όπου γης, το γνωρίζει. Και όλοι μας γνωρίζουμε ότι ο πόλεμος αυτός είναι άδικος.

6

Γύρω στις εννιά το βράδυ άπλωσε ο μάγειρας στο τραπέζι, πάνω σε λαδόκολλα, το γουρουνάκι –ήταν δεν ήταν δέκα κιλά– και άρχισε να το τεμαχίζει. Τρώγαμε και πίναμε. Τσίπουρο. Έφτασαν οι μουσικοί και άναψε το κέφι.

– Χόρεψε, Αριστείδη, τα «τρία καλά», του είπε ο Γκερτ.

Οι άλλοι γέλασαν από καρδιάς. Ο μουζουξής άρχισε να παίζει:

Στα Τρίκαλα στα δυο στενά,
σκοτώσανε το Σακαφλιά,
τέτοιο δερβίσικο καλό παιδί,
τον κλαίμε όλοι μας μαζί...

Σηκώθηκε ο Αριστείδης κι έκανε πέρα τις καρέκλες. Άπλωσε

τα χέρια του και ζυγίστηκε σαν τον αϊτό. Μας κοίταξε με μισόκλειστα μάτια κι άρχισε να χορεύει...

Ο παπάς μάζεψε τις άκρες του ζωστικού του στις τσέπες, γονάτισε μπροστά του και του χτυπούσε παλαμάκια. Ο Αριστείδης έκοβε στροφές, χτυπούσε το δεξί του πόδι και σειόταν το πάτωμα, έπεφτε στα γόνατα και τιναζόταν σαν ελατήριο στον αέρα. Μύριζε τον αέρα, έτριζε τα δάχτυλά του, τίνιζε το κεφάλι του δεξιά ζερβά, έπεφτε με τις παλάμες στο πάτωμα, και σηκωνόταν καμαρωτός για να κόψει καινούργιες βόλτες.

Ο Γκερτ άδειασε μερικά μικρά πιάτα, γονάτισε δίπλα στον παπά, που συνέχιζε να χτυπά παλαμάκια, και τα 'σπαζε με απόλαυση το ένα μετά το άλλο στο πάτωμα.

– Αυτό σημαίνει τσακίρ-κέφι! φώναξε ο δάσκαλος μόλις τέλειωσε ο χορός.

Ο Αριστείδης καταϊδρωμένος σταγόνες ρεβίθι στο πρόσωπό του, το πουκάμισό του μουσκίδι.

Ο Γκερτ τον αγκάλιασε και τον οδήγησε στην καρέκλα του.

– Παλιόφιλε, τα τρία καλά!!!

Πάλι δούλεψαν τα πιρούνια, πάλι τσούγκρισαν τα ποτήρια.

Κατά τις έντεκα, κάλεσε ένας επιστάτης τον Γκερτ στο κινητό του για να του πει εμπιστευτικά ότι μόλις είχαν φτάσει τα γεωτρύπανα που περίμεναν στον τόπο χωροθέτησης του εργοστασίου, νύχτα βέβαια, για να μη γίνουν αντιληπτά από τους κατοίκους.

– Με ζητούν επειγόντως στην εταιρεία, μας είπε ο Γκερτ.

– Κρίμα, κρίμα! φώναζαν όλοι στο τραπέζι. Να μας χαλάσουν τέτοιο βράδυ...

– Μείνε εσύ, Καρόλα, μου είπε. Κατεβαίνεις μετά με τον Αριστείδη.

– Αν σου κάνουν έλεγχο οι αστυνομικοί, φώναξε ο δάσκαλος, στείλ' τους εδώ να φάνε και να πιουν κι αυτοί!

Μ' έπιασε ένα προαίσθημα. Πρέπει να πάω μαζί του. Κινδυνεύω από τον εαυτό μου. Με λούζουν αισθήματα, φλέγομαι από επιθυμίες, άνοιξαν οι κρουνοί της φαντασίας και της καρδιάς μου.

Σηκώθηκα από μόνη μου να φύγω.

– Για μας οργάνωσε ο Αριστείδης τέτοιο γλέντι, Καρόλα, μου ψιθύρισε ο Γκερτ. Μείνε εσύ!

Αυτό ήταν εντολή. Υπάκουσα. Προς μεγάλη χαρά των συνδαιτημόνων, που τώρα ένιωθαν ακόμη πιο άνετα, χωρίς διακοπές κάθε τόσο για μετάφραση και χωρίς την απόσταση που έβαζε η προσωπικότητα του Γκερτ.

– Ψηλά τα ποτήρια, Καρόλα! φώναξε ο παπάς. Και άσπρο πάτο!

Ύστερα το γύρισαν στα τσιφτετέλια. Με τράβηξε η γυναίκα του μαγαζάτορα να χορέψω μαζί της. Το ένα τραγούδι μετά το άλλο. Δεν σταματούσαν τα όργανα.

Εγώ απολάμβανα να λυγίζω το κορμί μου, να απλώνω τα χέρια μου, να σηκώνω τους γοφούς μου, να πετάω ψηλά το στήθος μου. Και τα μάτια όλων των αντρών να γλαρώνουν.

Το γυρίσαμε και στο χασαποσέρβικο.

Έβαλε ο Αριστείδης το χέρι του κι έσφιξε τον ώμο μου, κράτησα εγώ το δικό του κι ακολουθούσα τα βήματά του, μπρος, πίσω, πλάγια, πάνω και κάτω. Η μυρωδιά του περνούσε στα ρουθούνια μου και αφήνιαζα. Ένιωθα μια αβάσταχτη επιθυμία να αφήσω τον ώμο του και να χυθώ στο λαιμό του. Χαλάρωσα λίγο το χέρι μου. Μα εκείνος με κρατούσε σφιχτά.

Το γλέντι κράτησε μέχρι μετά τα μεσάνυχτα. Μολονότι σίγουρα είχαμε πει αρκετά, το καλό ψητό με τις σαλάτες και τα λαδερά που το συνόδευαν κρατούσαν τα μυαλά μας διαυγή. Πάντως είχα ξεπεράσει τις διαστάσεις μου, βγήκα από το σώμα μου και ενώθηκα με τον Αριστείδη. Πριν το διαλύσουμε,

ο μουστακαλής που έπαιζε το μπουζούκι έκλεισε το μάτι στον Αριστείδη και είπε:

– Το τελευταίο τραγούδι είναι η Φραγκοσυριανή. Παραγγελιά της Καρόλας. Σήκω, Αριστείδη...

Εγώ δαγκώθηκα. Με πήρανε χαμπάρι, σκέφτηκα έντρομη. Θα γίνω περίγελος όλων...

Ο Αριστείδης μου έριξε μια ματιά γεμάτη τρυφερότητα.

– Για σένα, Καρόλα! είπε.

Καθώς περνούσε δίπλα μου με τράβηξε από το χέρι στην πίστα.

Με αργές κινήσεις στρεφόμασταν στο χώρο και κείνος σιγοτραγουδούσε:

«Μία φούντωση, μια φλόγα έχω μέσα στην καρδιά,
λες και μάγια μου 'χεις κάνει, Φραγκοσυριανή γλυκιά...»

Σηκώθηκαν τότε όλοι από τις καρέκλες τους, γονάτισαν σε κύκλο γύρω μας και άρχισαν να χτυπούν παλαμάκια. Εγώ ξελογιάστηκα. Χόρευα δίπλα στον Αριστείδη, γλιστρούσα, σηκώνόμουν στις μύτες των ποδιών μου κι άνοιγα τα χέρια μου να πετάξω σαν κύκνος.

Το τέλος του χορού δεν το θυμάμαι. Θυμάμαι μόνο πως παραπάτησα, ο Αριστείδης πρόφτασε να με κρατήσει, κι εγώ έπεσα στο λαιμό του να στηριχθώ. Κόλλησε το κορμί μου από γόνατα μέχρι στήθος πάνω του κι εκεί ένιωσα ότι ο πόθος ξεπερνούσε τη θέλησή μου.

Κατεβήκαμε αμίλητοι το βουνό. Εκείνος οδηγούσε αργά και προσεχτικά. Όταν περάσαμε το γεφύρι του ποταμιού στράφηκα προς το μέρος του και είπα:

– Πάμε σπίτι σου.

Ήταν η μοιραία μας νύχτα...

Το «ενός κακού μύρια έπονται», ρητό γνωστό απ' τις σπουδές μου, βρήκε πλήρως την επαλήθευσή του. Το σκληρό είναι ότι δεν ήρθε το ένα μετά το άλλο. Αν ήταν σε μια αράδα, ίσως να τα αντιμετώπιζα. Αλλά με περικύκλωσαν ταυτόχρονα και με κονταροχτυπούσαν ακατάπαυστα. Να με κερματίσουν, να με διασπάσουν, να με κονιορτοποιήσουν. Και τι να πρωτοαντιμετωπίσω; Τον έρωτά μου για τον Αριστείδη ή τις τύψεις μου για την απιστία μου στον Γκερτ; Τις μομφές στον εαυτό μου, ότι ζώντας με τον Γκερτ μεταβάλλω κι εγώ μαζί του αυτόν τον γήινο παράδεισο σε σεληνιακό τοπίο; Ή τέλος ότι φέρω κι εγώ το μερίδιο της ευθύνης μου, γιατί η κυβέρνηση που εγώ ψήφισα στην πατρίδα μου, με τους φόρους που πληρώνουμε, αφανίζει ζωές, ισοπεδώνει χώρες, δηλητηριάζει γη, αέρα και θάλασσες;

Άρχισα να γράφω στο ημερολόγιό μου: Να συμμαζέψω τα κομμάτια μου θέλω...

Το πιο οδυνηρό ήταν ότι έπρεπε όλα να τα πάρω πάνω μου. Δεν είχα το κουράγιο να μιλήσω στην ηγουμένη γι' αυτά. Θα την απογοήτευα ανεπανόρθωτα. Κι ούτε είχα το δικαίωμα να κάνω μέτοχο των δεινών μου τον Γκερτ. Δεν χτυπάς με το τσεκούρι την κολόνα που σε στηρίζει. Ο μόνος που θα μπορούσα να μιλήσω είναι ο Αριστείδης. Αλλά αυτός μετά από κείνη τη νύχτα με αποφεύγει συστηματικά. Ασχολείται συνεχώς με τους δημάρχους και τις κινητοποιήσεις κατά της εγκατάστασης του εργοστασίου χρυσού, και αποφεύγει γι' αυτό το λόγο να βλέπει και τον Γκερτ. Μην κατηγορηθεί ότι τα κάνει πλακάκια μαζί του...

Αλλά δισαισθάνομαι, ξέρω, ότι η πιο βαθιά αιτία είμαι εγώ. Δεν μπορεί ή δεν θέλει να ανταποκριθεί στον έρωτά μου.

Φοβήθηκα μην τρελαθώ. Περνούσαν από το μυαλό μου οι

πιο ακραίες σκέψεις. Από το να σκοτώσω ανθρώπους μέχρι να σκοτωθώ. Ας είναι καλά ο γερο-Σωκράτης: τα αισθήματα πρέπει να υποτάσσονται στη λογική. Αλλά ποιος το μπορεί, ω Σώκρατες; Προσπάθησε! Σκέψου θετικά, κάνε κάτι. Σαν τι όμως;

Πρώτα έκανα την τρέλα της ζωής μου παριστάνοντας την «Irma la duce». Ο Λάκης, ένας φίλος του Αριστείδη, μου ζήτησε να παραπλανήσω τους αστυνομικούς, την ώρα που αυτός με τον Αριστείδη θα άλλαζαν τις πινακίδες στους δρόμους, ώστε τα στρατεύματα του ΝΑΤΟ να οδηγηθούν στη Λαχαναγορά της Θεσσαλονίκης, αντί για τη Σερβία.

Στάθηκα εγώ στο πλάι της εθνικής οδού, με σορτς, βαθύ ντεκολτέ και χάρτες, και ρωτούσα τους αστυνομικούς να μου εξηγήσουν πώς θα πάω στην κορφή του Ολύμπου Μύτικα, όπου λένε πως είναι ο θρόνος του Δία. Τσακίστηκαν αυτοί να μου εξηγήσουν, την ώρα που οι συνεργοί μου έκαναν τη δουλειά. Αποτέλεσμα; Οι στρατηλάτες του ΝΑΤΟ βομβαρδίστηκαν με αυγά και ντομάτες και όλη η Ελλάδα γελούσε μέχρι δακρύων...

Ύστερα όμως είχα και μια δική μου ιδέα! Απόρησα με τον ίδιο μου τον εαυτό. «Είσαι πιο πονηρούλα απ' ό,τι νομίζεις... Θα βάλω διπλό καλάθι! Αυτό ο Αριστείδης δεν μπορεί να μου το αρνηθεί...»

Την άλλη μέρα πήγα πολύ νωρίς στο σπίτι του. Εκείνος ετοίμαζε τη βάρκα του.

– Αριστείδη, θέλω να σου συμπαρασταθώ.

Με κοιτούσε έκπληκτος.

– Μπορείτε να σταματήσετε, προσωρινά τουλάχιστον, τις εργασίες για την ανέγερση του εργοστασίου χρυσού.

– Πώς;

– Καταστρέφοντας τα γεωτρύπανα που χρησιμοποιούν για

την εδαφολογική μελέτη. Θα χρειαστούν μήνες ώσπου να φέρουν καινούργια.

– Και πώς θα γίνει αυτό;

– Ξέρω τα σκυλιά που φυλάνε την περιοχή και ο κηπουρός μας στο ψαρόσπιτό του κρύβει δυναμίτες. Θα του αφαιρέσω μερικούς.

Ο Αριστείδης ήταν σκεπτικός.

– Και γιατί θέλεις να το κάνεις εσύ αυτό, Καρόλα;

– Αγαπώ τον τόπο, θέλω να αντισταθώ, θέλω να σε βοηθήσω. Και επιτέλους, πρέπει να κάνω κι εγώ κάτι...

Δεν άντεξα άλλο και έβαλα τα κλάματα. Με πήρε τρυφερά στην αγκαλιά του, μου χάιδεψε τα μαλλιά. Αλλά δεν με φίλησε. Εγώ βέβαια ριγούσα σύγκορμη.

– Μπορείς να φύγεις από το σπίτι αύριο μετά τα μεσάνυχτα;

– Φυσικά. Την ώρα που ο Γκερτ πάει να κοιμηθεί θα πάρω το σκύλο για μια βόλτα στην παραλία και θα βάλω υπό μάλης μερικά καρούλια δυναμίτη.

– Θαύμα. Θα αφήσουμε το σκύλο σου στο κτήμα με τη σκύλα μου και θα πάμε με το τζιπ μου γρήγορα στο εργοστάσιο. Θα δώσουμε στα σκυλιά που φυλάνε το χώρο κανένα μπισκότο, κι ύστερα θα κάνουμε τη δουλειά. Σ' ένα δίωρο θα 'χουμε γυρίσει πίσω.

Τελικά η δολιοφθορά συντελέστηκε άψογα. Τα δύο γεωτρύπανα καταστράφηκαν ολοσχερώς. Όλη η περιοχή το γιόρτασε. Οι δήμαρχοι έβγαλαν ανακοινώσεις: μόνο με δυναμικό τρόπο αντιμετωπίζεται η αυθαιρεσία! Στον κόσμο κυκλοφορούσε η πληροφορία ότι οι οχτώ δήμαρχοι της περιοχής αιφνιδίασαν τους φρουρούς του εργοταξίου, τους έδεσαν χειροπόδαρα, κατέστρεψαν τα γεωτρύπανα και γύρισαν κύριοι στα σπίτια τους.

Η δημοτικότητα των δημάρχων εκτινάχτηκε στα ύψη: Είναι παλικάρια! Μπροστάρηδες... Θα τους φάμε τους καπιταλιστές!

Ένιωθα υπερήφανη που μπορούσα να παραπλανώ και να καλύπτω έτσι τη δική μου ανάμειξη.

Όμως την ίδια νύχτα υπήρξε μια απροσδόκητη εξέλιξη. Η αστυνομία, στις τρεις τα ξημερώματα, μπαγλάρωσε και τους οχτώ δημάρχους και τους έστειλε με αστυνομική συνοδεία στη Θεσσαλονίκη με την κατηγορία της δολιοφθοράς. Εκεί τα χρειάστηκα. Ε, όχι και να μπουν άλλοι φυλακή για τις δικές μου τρέλες...

Έτρεξα στον Αριστείδη:

– Βάλανε μέσα αθώους!

– Αναμενόμενο.

– Μα εμείς ευθυνόμαστε!

– Γιατί; Επειδή υπερασπιστήκαμε τον τόπο μας;

– Εμείς όμως σπάσαμε τα γεωτρύπανα!

– Πειράζει ποιος το έκανε;

– Είναι όμως αθώοι στη φυλακή!

– Και αν το θέλουν αυτό;

– Μα, Αριστείδη, ποιος λογικός άνθρωπος θέλει να καθήσει φυλακή;

– Λογικός όχι. Δήμαρχος ναι! Ιδιαίτερα αν έτσι ηρωοποιείται...

– Πρέπει όμως να κάνουμε κάτι γι' αυτούς. Δεν μπορεί να τους αφήσουμε μέσα.

– Μην ανησυχείς, θα βρούμε λύση. Σε μερικές μέρες θα βγουν. Και με το φωτοστέφανο του ήρωα!

Τις επόμενες μέρες τα πράγματα ξέφυγαν από κάθε έλεγχο. Στην τοπική κοινωνία υπήρξε μεγάλη αναστάτωση, λόγω της σύλληψης.

Οι κάτοικοι έστησαν οδοφράγματα και απέκλεισαν την κεντ-

ρική οδική αρτηρία, ζητώντας να απελευθερωθούν οι έγκλειστοι. Το εργοστάσιο χρυσού άρχισε να γίνεται πρώτο θέμα στα μέσα μαζικής ενημέρωσης της χώρας, κάτι που δεν ταίριαζε καθόλου στον Γκερτ. Αρνητής των ΜΜΕ, τα θεωρούσε σχεδόν όλα βδέλλες και πουλημένα στον μαμμωνά.

Δεν ήταν όμως το ίδιο με μένα. Εγώ χαίρομαι γιατί υπήρχε δράση, που με αποσπούσε από το κομπούζιο του μυαλού μου. Δράση, που μ' έφερνε κοντά στον Αριστείδη, που με ανέβαζε και μ' έκανε να νιώθω ότι επιτέλους κάνω πάλι κάτι σημαντικό στη ζωή μου.

Φόρεσα το τζιν μου με τις πολλές τσέπες, λες και θα πήγαινα με εκστρατευτικό σώμα, ένα άσπρο πουκαμισάκι, έβαλα σπορ παπούτσια και ετοιμαζόμουν να πάω στα οδοφράγματα, όταν ένωσα ένα γερό τράνταγμα στην κοιλιά, σαν να με σφάζουν, και τη μήτρα μου να σφίγγει. Το κατάλαβα. Αυτό ήταν... Ήμουν έγκυος!

Διαχεόμουν από αισθήματα ευδαιμονίας. Επιτέλους, η αυτοπραγμάτωσή μου! Έγινε αυτό που ήθελα. Η ακτιβίστρια, όπως και τότε που πήγαινα στο πανεπιστήμιο, η ερωτευμένη γυναίκα, με τον καρπό του έρωτα στα σπλάχνα μου. Και πήγαινα να συναντήσω τον πιο υπέροχο άντρα του κόσμου, τον πατέρα του παιδιού μου. Θεέ μου, πετώ, πετώ...

Στα οδοφράγματα, στημένα από κορμούς δέντρων, ξύλα, λάστιχα, δυο σπασμένα κάρα και ένα καμένο αυτοκίνητο της εταιρείας, μερικές εκατοντάδες άτομα, γέροι, άντρες, γυναίκες και παιδιά κρατώντας μαύρες σημαίες, με το που με είδαν να πλησιάζω σήκωσαν το αριστερό τους χέρι και άρχισαν να φωνάζουν:

– Κα-ρό-λα! Κα-ρό-λα! προφέροντας τραγουδιστά την κάθε συλλαβή.

Στην πρώτη γραμμή ο Αριστείδης, με σκούρο τζιν, μπλε πουκάμισο, και τη ναυτική του τραγιάσκα στο κεφάλι. Ξεχώριζε από το ύψος του και τη λεβεντιά του. Με το που τον πλησίασα φώναξε:

– Η Καρόλα είναι μαζί μας!

– Μα-ζί μας... Μα-ζί μας...! φώναζε ρυθμικά το πλήθος.

Εγώ ζούσα την πιο όμορφη στιγμή της ζωής μου.

Κατά το απόγευμα ήρθε ο αστυνομικός διοικητής της περιοχής.

– Οι δήμαρχοι αφέθηκαν ελεύθεροι, κύριοι. Το πολύ σε δύο ώρες θα είναι εδώ. Παρακαλώ, ανοίξτε το δρόμο. Πά να αποφύγουμε δυσάρεστα γεγονότα.

Οι άντρες έστρεψαν τα μάτια τους στον Αριστείδη. Εκείνος προχώρησε προς το διοικητή, του 'σφιξε το χέρι και είπε με ατάραχη φωνή:

– Βεβαίως, κύριε διοικητά. Θαυμάσια. Μην ανησυχείτε. Θα αποχωρήσουμε αμέσως, μόλις φτάσουν εδώ οι δήμαρχοι...

Ο διοικητής τού έριξε μια διερευνητική ματιά.

– Έχω εντολή να ανοίξω εδώ και τώρα το δρόμο. Είναι βασική αρτηρία, δεν μπορεί να παραλύσει η χώρα.

– Μα είναι φοβερά απλό, κύριε διοικητά, απάντησε ήρεμα εκείνος. Φέρτε εδώ και τώρα τους δημάρχους!

Κατενθουσιάστηκαν οι παρευρισκόμενοι. Ένας στρογγυλούλης ασπρομάλλης, που στεκόταν απέναντί του, έδωσε το σύνθημα:

– Αριστείδης αρχηγός!

Και με μιας όλη εκείνη η λαομαζα άρχισε να βροντοφωνάζει:

– Αριστείδης αρχηγός!... Αριστείδης αρχηγός!

Ο αστυνομικός, νιώθοντας φανερά άβολα περικυκλωμένος από τους ανθρώπους, πήρε τον ασύρματο και διέταξε:

– Επισπεύσατε μεταφορά!

Έριξε μια ματιά στον Αριστείδη και τους καταληψίες, τους χαμογέλασε και είπε:

– Κύριοι, έχουμε αποφύγει τόσες φορές δυσάρεστα γεγονότα. Θα τα αποφύγουμε και τώρα. Σε λίγο θα είναι εδώ οι δήμαρχοι. Παρακαλώ φροντίστε και εσείς ν' ανοίξει ο δρόμος.

– Μην ανησυχείτε! τον διαβεβαίωσε ο Αριστείδης. Σύντομα θα 'χουν τελειώσει όλα.

Ο διοικητής αποχώρησε. Οι καταληψίες απολάμβαναν την περήφανή τους νίκη· μαζί τους, ο Αριστείδης κι εγώ.

Σε λιγότερο από μία ώρα έφτασε ένα μπλε λεωφορείο της Αστυνομίας, και έφερε τους δημάρχους. Καθώς έβγαιναν αυτοί, ο κόσμος κραύγαζε:

– Λαός ενωμένος, ποτέ νικημένος! Λαός ενωμένος, ποτέ νικημένος!

Οι δήμαρχοι γυρνούσαν περήφανα τα πρόσωπά τους δεξιά και αριστερά και αγκάλιαζαν με τα μάτια τους το λαό. Δυο τρεις σήκωσαν τη γροθιά τους επαναλαμβάνοντας το ίδιο σύνθημα.

Νέες ζητωκραυγές, νέα χειροκροτήματα, νέες φωνές χαράς.

Η πρώτη σκέψη των αποφυλακισθέντων ήταν να πάνε αμέσως στο δημαρχείο να διαβουλευθούν για την καινούργια κατάσταση, και να αναγγείλουν στο λαό τις νέες εκτιμήσεις κι αποφάσεις τους. Υπερίσχυσε όμως η άποψη να κρατήσουμε το λόγο μας και να καθαρίσουμε πάραυτα το δρόμο.

Καθώς άρχισε ο κόσμος να διαλύεται, ο Αριστείδης μου 'ριξε μια τρυφερή ματιά και ακούμπησε το χέρι του στον ώμο μου.

– Πάμε κι εμείς!

Θεέ μου, τι χαρά, τι ευτυχία, τι αγαλλίαση, να περπατώ δίπλα του μέσα στον κόσμο! Άντρες και γυναίκες μάς κοιτούσαν και μας καμάρωναν. Μια από τις μαθήτριάς μου είπε αρκετά δυνατά στη φίλη της, ώστε τ' άκουσα:

– Η μισ Ευρώπη χάρισε την καρδιά της στον Αριστείδη.

Γύρισα απότομα το κεφάλι μου και της χαμογέλασα. Ύστερα μπήκαμε στο τζίπ και τραβήξαμε για το ποτάμι.

Δεν μπορούσα να κρατήσω άλλο το μεγάλο μου μυστικό. Άντεξα μέχρι που φτάσαμε στην πόρτα του αγροκτήματός του. Μόλις κατεβήκαμε από το όχημα στάθηκα μπροστά του.

– Γίνεσαι πατέρας! του είπα.

– Δεν καταλαβαίνω...

Απορούσε, κουνούσε το κεφάλι του δεξιά ζερβά.

– Μα πώς έγινε αυτό;

Τον κοίταξα βαθιά στα μάτια και του χαμογέλασα:

– Πάντως δεν μύρισα κανέναν κρίνο...

Άρχισε να συνειδητοποιεί σιγά σιγά τι συνέβαινε.

– Είναι αλήθεια; Έκανες τεστ;

– Δεν χρειάζομαι τεστ. Το κατάλαβα σήμερα. Είμαι έγκυος.

Με άρπαξε από τη μέση και με έκανε τρεις στροφές στον αέρα.

– Θεέ μου, εγώ πατέρας... Απίστευτο!

– Κι όμως αληθινό!

– Πάμε να το γιορτάσουμε!

Μπήκαμε στο σπίτι. Ήταν αρκετά αφηρημένος. Έφερνε στο τραπέζι πότε νερό, πότε φρούτα, πότε μηλόπιτα. Ετοίμασε και καφέ. Αλλά κάπου δεν βολευόταν. Κι ούτε χωρούσε μέσα του το μεγάλο νέο.

– Εγώ πατέρας, έλεγε κάθε τόσο. Εγώ ο γερο-μαγκούφης... Καρόλα, αυτό το 'χα τελείως ξεγράψει!

– Βιάστηκες!

Κάποια στιγμή μου είπε ορμητικά:

– Πάμε! Να μπούμε στη βάρκα... Να πάμε εκεί που σε πρωτοείδα...

Με χαροποίησε αυτή η σκέψη. Καθώς βγαίναμε από το σπίτι

έριξα μια ματιά στον καναπέ που τόσο βίαια και τόσο απολαυστικά συνδεθήκαμε εκείνο το μοιραίο βράδυ.

Είχαμε για τα καλά ανοιχτεί στον κόλπο, γύρω μας μόνο το βαθύ γαλάζιο της θάλασσας και οι πράσινες κοντούρες της φύσης με τις χρυσαφένιες κορδέλες κάθε τόσο ανάμεσά τους.

– Εδώ! είπε ο Αριστείδης. Εδώ αντάμωσαν τ' αστέρια μας.

– Και οι ψυχές μας!

Έσβησε τη μηχανή, η βάρκα σταμάτησε... Εκείνος στάθηκε όρθιος στη πλώρη, έκανε τις δυο του παλάμες χωνί και βροντοφώναξε στο πέλαγος:

– Πατέρα, αποχτάς απογόνους!

Στεκόταν ώρα και θωρούσε τη θάλασσα. Εγώ, όρθια πίσω του, τον παρακολουθούσα σιωπηλά. Όταν γύρισε προς το μέρος μου τα μάτια του ήταν δακρυσμένα.

– Ποτέ δεν γνώρισα τον πατέρα μου. Ούτε εκείνος εμένα. Τον έφαγε η θάλασσα...

Ρίχτηκε στο στήθος του και έκλαψα μαζί του.

Νωρίς το απόγευμα άφησα το αγρόκτημα, έβγαλα τα παπούτσια μου, σήκωσα λίγο ψηλά τα παντελόνια μου και περπάτησα στην άμμο. Απορούσα με τον εαυτό μου. Πώς μπορώ, με τι άνεση περνά από τον έναν άντρα στον άλλο. Να εκτιμώ το σύζυγό μου και να 'μαι παράφορα ερωτευμένη με τον φίλο του. Και να νιώθω υπέροχα. Καθόλου βρόμικη, ανισόρροπη, αδίστακτη... Γινόμουν μάνα. Μου δόθηκε η χάρη Του. Εξαγνίστηκα.

Ο ΓΚΕΡΤ

1

Ανήκω στα παιδιά που κατά τη βούληση εκείνου, όνομα δεν λέμε, θα έφτιαχναν την ανώτερη τάξη των ανθρώπων. Ευτυχώς που δεν του βγήκαν τα σχέδια.

Η μάνα μου ήταν ιδεολόγος, αλλά κατάλαβε γρήγορα ότι διάλεξε λάθος ιδεολογία. Έτσι, αντί να χαραμίζεται σε τρέλες θυσιάστηκε για τη δική μου ανατροφή και τις δικές μου σπουδές.

Βοηθούσα κι εγώ. Χωρίς υπερβολές, στο Γυμνάσιο ήμουν πρώτος μαθητής. Δύσκολα χρόνια· λόγω προϋστορίας της μάνας μου. Λείπανε και τα λεφτά· γενικό κακό στη χώρα μετά τον πόλεμο.

Στο Πανεπιστήμιο γίνανε τα πράγματα πιο άνετα. Στη Φοιτητική Εστία γνώρισα νέους και νέες. Ακόμα και αλλοδαπούς, οι πρώτοι που φτάνανε τότε στη χώρα. Με τον Αριστείδη μοιραζόμασταν δύο χρόνια το ίδιο δωμάτιο. Δύο στενά κρεβάτια σ' ένα χώρο δεκαπέντε τετραγωνικών.

Ο Αριστείδης ήταν σε πολλά πιο προχωρημένος από μένα. Και βέβαια και στις γυναίκες. Με πήρε στο τραπέζι των Ελλήνων, εκεί που γύρω στη μία μετά το μεσημέρι μαζεύονταν για

φαγητό οι συμπατριώτες του απ' όλες τις σχολές. Μιλούσαν, γελούσαν, και μάλωναν για τα πολιτικά. Εγώ απολάμβανα τη ζωντάνια τους. Αλλά πιο πολύ απ' όλα την παρουσία της Αγγελικής, μιας φοιτήτριας της ιατρικής. Έδειξα αμέσως το ενδιαφέρον μου για κείνη, αλλά ουδεμία ανταπόκριση απ' αυτή. Μάλλον κοβόταν για τον Αριστείδη. Μα εκείνος το 'βλεπε διαφορετικά:

– Δεν χρειαζόταν να 'ρθω στη Γερμανία για να γνωρίσω Ελληνίδες. Τις έβρισκα και στο σπίτι.

Και σε μένα που φλεγόμουν για κείνη έλεγε:

– Η Ελληνίδα, Γκερτ, θέλει παραμύθι. Αγάπη, έρωτα, δάκρυα, τρέλες. Δεν ανοίγει αλλιώς τα σκέλια της.

Και κατάφερε ο αθεόφοβος, εκεί στα εργαστήρια της Ιατρικής Σχολής, να την πείσει «ότι ένας Έλληνας υπάρχει, κι αυτός είναι ο Γκερτ!»

Ήταν η πρώτη φορά που γνώρισα γυναίκα, ο πρώτος έρωτας, η πρώτη αγάπη. Φλογερή σχέση. Αχαλίνωτη γυναίκα...

Όταν την πήγα στο χωριό στη μάνα μου, κατάξανθος εγώ, με κατάμαυρα μαλλιά και μάτια αυτή, αλλά με άσπρο πρόσωπο σαν το δροσερό νερό, μείνανε έκθαμβοι οι κάτοικοι. Μόλις συνήλθαν όμως πήραν την εκδίκησή τους:

– Δεν μπορούσε ο γιος της να πάρει ξανθό παπούτσι από τον τόπο του; Τι μας κουβάλησε τη μαύρη από τα Βαλκάνια;

Εμείς όμως περνούσαμε ωραία. Κάποια τσαλιμάκια αυτή, κάποια γυμνάσια εγώ, όλα ευχάριστα και απολαυστικά.

Ύστερα από δύο χρόνια όμως η Αγγελική χάρισε την καρδιά της σ' έναν Έλληνα, αρκετά μεγαλύτερό της, που έπαιρνε ειδικότητα χειρουργού. Ήταν γιος κλινικάρχη στην Αθήνα, και μόλις τέλειωσε κι εκείνη τις σπουδές της γύρισαν μαζί και παντρεύτηκαν.

Η συμπεριφορά της Αγγελικής άφησε τις πληγές της στην

καρδιά μου. Μια ωραία γυναίκα πήγε μ' έναν άντρα μισό κεφάλι κοντύτερό της, και άφησε εμένα, που όντως με κοιτούσαν οι γυναίκες. Ξενύχτησε με μένα και το πρωί πήγε στο κρεβάτι του νέου ερωμένου. Απαρηγόρητος εγώ. Αλλά ο φίλος μου ο Αριστείδης μού συμπαράσταθηκε:

– Ο Γκερτ να 'ναι καλά. Και υπάρχουν κι άλλες λεμονιές για πότισμα.

Πηγαίναμε τα βράδια στα φοιτητικά μπαρ, παίρναμε με ένα μάρκο ένα ποτήρι μπίρα, βάζαμε ένα κορίτσι στο μάτι, χορεύαμε μαζί του, και τις περισσότερες φορές είχαμε αίσιο τέλος.

Όμως η Αγγελική μού είχε δώσει ένα καλό μάθημα. Να καταλάβω πόσο σημαντικά είναι τα χρήματα στη ζωή. Κι από τότε έβαλα σκοπό μου να κάνω λεφτά!

Τα κατάφερα μια χαρά. Συνέβαλαν βέβαια σ' αυτό αποφασιστικά οι σπουδές μου· μεταλλειολόγος.

Ως επαγγελματίας, εργάστηκα σκληρά. Στις ζούγκλες και στις ερήμους. Στα χαμηλά και στα ψηλά, στον ήλιο και στη βροχή, στο ψύχος και στη ζέστη. Έμεινα σε παραπήγματα και τσαντίρια. Αλλά απέκτησα το όνομα του καλού και αποτελεσματικού τεχνικού. Και αμείφθηκα αδρά. Δεν υπάρχει ήπειρος που να μην την περπάτησα. Τα τελευταία χρόνια στη Σουμάτρα, το Βόρνεο και την Ιάβα είχα ζήσει σαν μεγιστάνας. Ομολογούμενως η μιζέρια, η δυστυχία και ο πόνος στις Τρίτες Χώρες με συγκλόνιζαν. Αρχικά τουλάχιστον. Μετά τα συνήθισα. Και στο τέλος δεν τα έβλεπα. Δημιουργήθηκαν ξεχωριστά κουτάκια στο μυαλό μου. Ίσως και στην ψυχή μου. Εγώ ζούσα στο δικό μου κόσμο, σύμφωνα με τις δικές μου δυνατότητες. Και εκείνοι στο δικό τους, σύμφωνα με τη δικιά τους ανέχεια. Μου ήταν αυτονόητο στα φανάρια, ή όταν πήγαινα να βάλω βενζίνη, να έχω μερικές ρουπίες, για να δίνω στους κάθε είδους κουτσούς, τυφλούς, σκελετωμένους νέους και γέρους. Εκεί τέλειωνε το

πράμα... Στο παλάτι που έμενα, είχα δύο μπόηδες –έτσι λέγαμε τους υπηρέτες– μία μαγείρισσα, έναν κηπουρό. Οι ηδονές μου δεν είχαν περιορισμό. Από τις ντουζίνες αστακούς μέχρι τα καλύτερα κρασιά, τις σαμπάνιες και τη συντροφιά των κοριτσιών για λίγα δολάρια στις φοινικόσπαρτες ακρογιαλιές των τροπικών θαλασσών. Παράδεισος...

Τίποτε δεν μπορούσε να ταραξεί τη γραμμική πληρότητα της ηδονής που μου παρείχε το χρήμα. Εξίσου απολαυστικά και βαρετά. Α, αυτό είναι σαν το κρασί που ήπιαμε εκεί, κι αυτή μοιάζει στη μικρή που συνάντησα στη ρεσεψιόν του τάδε ξενοδοχείου, κι αυτή η συναυλία ήταν σαν εκείνη πριν δεκαπέντε χρόνια. Ο τόπος, ο χρόνος, άλλαζαν. Η ηδονή και η ένταση ήταν οι ίδιες.

Κι όλες αυτές τις κερδισμένες με κόπο ηδονές, τις σάρωσε με μια κλωτσιά η Καρόλα. Μια νεαρή πτυχιούχος, που με σιγουριά θα μάκραине τις ουρές των άνεργων επιστημόνων. Μ' ένα σακίδιο στην πλάτη για περιουσία, αλλά γεμάτη ομορφιά, νιάτα και δροσιά. Όταν την τράβηξα από τη θάλασσα και την είδα να στέκεται λυγερόκορμη δίπλα μου, μια επιθυμία πέρασε από το νου μου:

– Να γίνω ακόμη μία φορά είκοσι πέντε χρόνων!

Δεν υπάρχει τίποτε πιο σαγηνευτικό από το να ζεις ξανά τα είκοσι πέντε σου. Και με την ωριμότητα και τις δυνατότητες που σου δίνουν τα πενήντα.

Εκείνα τα είκοσι πέντε χρόνια, που μου στέρησε η φτώχεια, που τα θυσίασα χάριν του χρήματος, να μπορούσα τώρα να τα ξαναζήσω με την παρουσία αυτής της δροσάτης ύπαρξης.

Η Καρόλα βρήκε σ' εμένα ό,τι χρειαζόταν για να πετάξει, ν' ανθίσει η εγκλωβισμένη της νιότη, ν' απολαύσει τις ηδονές της ζωής στην πληρότητά τους.

Νιότη! Αυτό μου χάρισε η Καρόλα... Πριν λυγίσω από τα

χρόνια, ξαναΐσιωσα το κορμί μου κι ένιωσα γερός σαν δρυς. Έβλεπα τη ζωή με τα δικά της μάτια. Σαν παιχνίδι, σαν όνειρο. Την κράτησα μακριά απ' όλες τις αθλιότητες της επαγγελματικής μου ζωής. Προς τι άλλωστε; Όλα αυτά είχαν μόνο ένα σκοπό, να δημιουργούν εισόδημα για απόλαυση. Δεν είχαν ψυχή, δεν είχαν όραμα, δεν είχαν σημασία για μένα. Ήταν απλώς ένα άλλο κομμάτι του εαυτού μου, που αφορούσε μόνο εμένα. Άφηνα απ' έξω τη νεανική καρδιά του Γκερτ, που έπαιζε φιλήδονα με την Καρόλα, φορούσα τη μάσκα του τεχνοκράτη, έβαζα νέα μέτρα και σταθμά, με μεζούρα των πάντων το κέρδος και το χρήμα. Δεν το 'κανα για μένα. Για άλλους το 'κανα. Για την εταιρεία και τους μετόχους. Εδώ τέλειωνε η δικιά μου αυτονομία.

Αλλά με την Καρόλα ζούσα σ' έναν κόσμο που δεν ξέρει σύνορα στον έρωτα, το όνειρο.

Δεν προσπάθησα ποτέ να την περιορίσω. Πού ήσουν; Τι έκανες;

Ό,τι κάνεις, Καρόλα, καλά το κάνεις. Βγαίνει από τη γάργαρη ψυχή σου. Και κανένas κανόνας, καμιά ηθική, καμιά θρησκεία δεν ξεπερνά την αγνότητά σου.

2

Οι ψυχές μας φίλιωσαν στο Βέστερλαντ. Πηγαίναμε χέρι χέρι στους αμμόλοφους και στις παραλίες, στα ρεστοράν, τα μπαρ και τα καφέ, και αφέθηκες στα χέρια μου τα κάλλη του έρωτα να σου δείξω. Και τότε μου είπες:

– Θα σ' ακολουθήσω στις ζεστές θάλασσες, εκεί που καίει ο ήλιος, ο ουρανός λάμπει, οι ψαράδες γελούν, κι ανθίζουν οι λεμονιές.

Κι όταν είδες τον τόπο που σου υποσχέθηκα, είπες:

– Η πραγματικότητα ξεπερνά τη φαντασία.

Σωστά το είπες, Καρόλα. Την ξεπερνά. Και ξέρεις γιατί; Γιατί η φαντασία έχει μια έκφραση· αυτή της επιθυμίας μας. Ενώ η πραγματικότητα πολλές. Ο καθένας πλάθει τη δικιά του.

Άσε με πρώτα να σου πω την πραγματικότητά μου. Η δουλειά μου είναι να βγάζω από μεταλλεύματα χρυσάφι. Το κάνω αυτό για πάνω από είκοσι πέντε χρόνια. Και το κάνω καλά. Γι' αυτό και μπορώ και ζω ηγεμονικά. Και τίποτε δεν θέλω περισσότερο από το να βγάζω το χρυσάφι με σωστό τρόπο. Να πληρώνω ικανοποιητικά τους ανθρώπους και να μη ρυπαίνω το περιβάλλον.

Και ποιος νομίζεις, Καρόλα, φτύνει στη σούπα μου; Η αγορά! Το χρυσάφι που εγώ βγάζω με το σωστό τρόπο κοστίζει, ως πούμε, τριακόσια πενήντα δολάρια η ουγκιά. Όμως σ' αυτή την καταραμένη αγορά, υπάρχουν κάποιοι που το πουλάνε για διακόσια ογδόντα δολάρια.

Είσαι άχρηστος! μου φωνάζουν οι μέτοχοι. Διώξτε τον! Εί-
ναι είκοσι πέντε τοις εκατό πιο ακριβός. Χάνουμε μ' αυτόν τα
λεφτά μας.

Αυτή είναι, Καρόλα, η πραγματικότητα των μετόχων. Και ξέ-
ρεις ποια είναι η συνέχεια; Ψάχνω να βρω κανένα χρυσοφόρο
κοίτασμα που βγάζει πιο φθινό χρυσάφι.

Και τι συμβαίνει τότε;

Είστε ψεύτες και απατεώνες! φωνάζουν οι δήμαρχοι της περι-
οχής. Επεκτείνετε τις δραστηριότητές σας χωρίς να μας δώσετε
περιβαλλοντική μελέτη. Αυτή, Καρόλα, είναι η πραγματικότη-
τα των δημάρχων. Και δεν μας αφήνουν να κοιτάξουμε για κα-
λύτερα κοιτάσματα. Οπότε η κυβέρνηση στέλνει ΜΑΤ, τανκς,
ασπιδοφόρους αστυνομικούς, για να εμποδίσουν αυτούς
που μας εμποδίζουν. Αυτή είναι η κρατική πραγματικότητα.

Και έρχεσαι εσύ για να ζήσουμε μαζί στον τόπο που η πραγματικότητα ξεπερνά τη φαντασία και αντικρίζεις μία εμφύλια σύρραξη. Και δεν είσαι καν παρατηρητής, ουδέτερος, καλοπληρωμένος, όπως συνήθως οι παρατηρητές. Αλλά μέρος της σύρραξης. Είσαι με τη μεριά αυτού του πολύ κακού ανθρώπου που όλοι διώκουν. Και βιώνεις τη δική σου πραγματικότητα.

Γνωρίζω πως μάτωσες μαθαίνοντας για τη ρύπανση που προκαλεί εδώ στον τόπο η δραστηριότητα του χρυσού. Αλλά δεν μπορείς, Καρόλα, να ρουφήξεις το αυγό χωρίς να τρυπήσεις το τσόφλι του. Θα κάνουμε όλο και πιο λεπτές τομές. Αλλά όλο και κάτι θα καταστρέφουμε. Αυτό είναι το τίμημα για να ζούμε όπως μάθαμε να ζούμε, κι όπως μας αρέσει να ζούμε. Θα μου πεις: Γκερτ, ασχολείσαι είκοσι πέντε, τριάντα χρόνια με το χρυσάφι, και μου λες τώρα τι; Κουβέντες που ακούω στην μιπ-ραρία και του τελευταίου χωριού της Βόρειας Γερμανίας; Ναι, σου απαντώ. Δεν έγινα πιο σοφός απ' αυτούς. Γιατί ασχολήθηκα πάντα με το πώς, ποτέ όμως με το γιατί. Θα μου πεις τώρα, παλιά ιστορία, και την ξέρουμε κιόλας. Ναι, ναι, η Αγγελική. Που σ' άφησε για το γιο του κλινικάρχη. Για το χρήμα. Οπότε είπες κι εσύ, θα γίνω πλούσιος.

Ακριβώς αυτό, Καρόλα. Ήθελα με το χρήμα να πάρω πίσω αυτό που το χρήμα μου αφαίρεσε. Τον έρωτά μου. Και όχι μόνο. Κι άλλες ηδονές. Τον κόσμο όλο να κατακτήσω. Κι όποιος το 'χει το μπορεί!

Με το μηνιαίο μας προϋπολογισμό μπορούν να ζήσουν μία ντουζίνα οικογένειες. Αλλά τι είναι αυτό μπροστά στη ζωή με έναν άγγελο; Γιατί εσύ δίνεις νόημα σε όλα. Χωρίς εσένα ετούτη η ζωή που κάνω δεν έχει νόημα, ακόμη και το ίδιο το χρήμα χάνει το νόημά του.

Όμως η αλήθεια να λέγεται, Καρόλα. Όταν εμείς καταναλώ-

νουμε όσο δώδεκα οικογένειες, ρυπαίνουμε και όσο δώδεκα. Όχι με τις φλούδες από τις ντομάτες και τα αγγούρια, που μπορούν να τις φάνε τα γουρούνια. Αλλά ίσως με το χρυσάφι, που στολίζει τον υπέροχο λαιμό σου και τα πανέμορφα χέρια σου.

Δεν υπάρχει πιο φαύλος κύκλος απ' αυτόν: χρήμα – ανάπτυξη – ρύπανση. Αχώριστοι φίλοι. Θα ακριβολογούσα αν έλεγα λυκόφιλοι. Έρχεται το χρήμα και φωνάζει: είμαι εδώ να αλλάξω τη ζωή σας, να σας δώσω όσα στερηθήκατε, τα όνειρά σας να γίνουν πραγματικότητα, να γνωρίσετε την πολυπόθητη ανάπτυξη. Αστεία για αφελείς! Κέρδη και υπερκέρδη επιδιώκει.

Και η ανάπτυξη λέει:

Συγκρίνετε το χθες με το σήμερα! Πώς ήσασταν και πώς είστε. Καβάλα σ' ένα άλογο πήγαινε ο παππούς στην εκκλησιά. Καβάλα σε εκατό πενήντα πάει ο εγγονός. Λίγα κόπρανα αφήνε το άλογο του παππού, που τ' άπλωνε στον κήπο και μεγάλωναν οι ντοματιές και οι φασολιές, και μοσχοβολούσαν τα τριαντάφυλλα και τα γιασεμιά. Ένα σύννεφο καπνού αφήνουν τα εκατό πενήντα άλογα του εγγονού, που το βλέπει η ρύπανση και ξεφαντώνει: «Είμαι κι εγώ εδώ! Μη με αποκλείετε. Ανήκω στην οικογένεια». Και η γιαγιά, που καμάρωνε τον παππού που ερχόταν στην εκκλησιά στο άλογο καβάλα, λέει: τι τα θέλεις τα εκατόν πενήντα άλογα, εγγονέ μου, ένα φτάνει...

Το πρόβλημα είναι, Καρόλα, ότι εγώ κινούμαι με τριακόσια άλογα. Λατρεύω τη Μερσεντές μου. Σε παρακαλώ, έχει κατανόηση γι' αυτό...

Ξέρεις πώς γεφυρώνεται η κόλαση με τον παράδεισο; Με ένα σου χαμόγελο. Το χαμόγελό σου δίνει άλλη όψη στα πράγματα,

τα μεταμορφώνει. Καρόλα, έτρεμα την κόλαση της εξάρτησης στο γάμο. Το να μην τρως το φαγητό που σ' αρέσει, αλλά αυτό που λέει η σύζυγός σου ότι σ' αρέσει. Να χάνεσαι σ' ένα δεσμό, που δεν ανεβάζει κανέναν, αλλά βουλιάζει δυο. Θα 'θελα να 'ξερα ποιος επινόησε αυτόν το θεσμό, όπως τουλάχιστον τον ζούμε σήμερα, να τον συγχαρώ για την απανθρωπιά του. Μια εταιρεία, που τις μετοχές της ευλογεί και καθαγιάζει ο παπάς και η εκκλησία.

Κάλλιο μόνος και αφεντικό στον εαυτό σου, παρά εκχώρηση του είναι σου.

Κάλλιο; Το χαμόγελό σου στο Βέστερλαντ έδωσε άλλη όψη σ' όλα αυτά. Για ποια σκλαβιά και για ποια κόλαση μιλάμε τώρα; Μ' ανέβασες σε ουρανούς που ποτέ δεν πίστεψα να αγναντέψω. Μα ούτε και το χρήμα μπορούσε να τους κατεβάσει στη γη.

Κι όλα ήταν τόσο απλά. Τόσο εύκολα. Κολυμπούσα δίπλα σου, σ' ένα πέλαγος χωρίς τελειωμό. Να πιάσουμε τον ήλιο, γραπώνοντας τις ακτίνες του. Να μας νανουρίσει η σελήνη με την απαλή της ανταύγεια. Το καίκι της δικιάς μας οικογένειας, Καρόλα, είχε το όνομα Ελευθερία. Ελευθέρωσε την ψυχή μου από την τυραννία της πείρας. Και έκανε τη δική σου να πετά πιο σταθερά.

Βέβαια, κάποια στιγμή το πλοίο άρχισε να μπάζει. Στους δύο ο τρίτος είναι πολύ. Και εκτοπίζει πάντα τον έναν. Αλλά δυστυχώς το τρία είναι το πλήρες, περιέχει και τη μονάδα και τη δυάδα! Για μένα, αυτό το πρόβλημα είναι άλυτο. Ρώτα καλύτερα τον Αριστείδη μήπως το ξέρει. Τα καταφέρνει σε κάτι τέτοια...

Νοιαζόσουν, Καρόλα, για παιδί. Αλλά εγώ νοιαζόμουν για σένα. Ήθελες ν' αποκτήσεις παιδί. Αλλά με ποιον; Μ' έναν

εγωτομαριστή, που πενήντα χρόνια ήταν κλεισμένος στο καβούκι του;

– Να στέκεσαι στα πόδια σου! ήταν τα πρώτα λόγια που άκουσα από τη μάνα μου. Μόνο στον εαυτό σου μπορείς να στηριχθείς. Κανείς δεν θα σου δώσει χέρι βοήθειας. Θα χαθείς όπως χάθηκαν αμέτρητοι άλλοι...

Αλλά δεν χάθηκα. Αντρώθηκα, πολέμησα, πυργώθηκα. Εγώ, ο εαυτός μου, ενάντια σε όλους και σε όλα.

Σου πρόσφερα την παλάμη μου, Καρόλα. Και συ μου ζητούσες το χέρι. Και αντιστάθηκα. Όχι εγώ, η φύση μου. Το σπέρμα μου δεν φύτρωνε. Και γιατί να φυτρώσει; Θέλησα ποτέ κάτι παραπάνω από τον εαυτό μου; Και αυτόν τον είχα. Η μεγάλη δρυς, Καρόλα, που άντεξε στα χιόνια και τους ανέμους χιλιάδες χρόνια, που δεν την κάψανε τ' αστροπελέκια, που την κοιτάς, τη θαυμάζεις και τη λατρεύεις σαν θεό, τι να τους κάνει τους απογόνους; Όποια παρακλάδια βγουν απ' αυτή θα την εμποδίσουν να ψηλώσει πιο πολύ προς τον ουρανό και ν' απλωθεί βαθύτερα στη γη.

Όμως αγάπησα εσένα περισσότερο από τον εαυτό μου. Και ήξερα πως η καθαρή ματιά σου βλέπει πιο πέρα από τη δική μου. Γι' αυτό ήρθα μαζί σου στο μονοπάτι με τ' αγκάθια και τις κοφτερές πέτρες. Δεν μπόρεσα να σε πάρω στην αγκαλιά μου για να μην ματώσεις σ' όλη αυτή τη διαδρομή. Αλλά να ξέρεις, καμιά ανάβαση δεν αξίζει όταν μας κουβαλάει άλλος στην πλάτη του.

Η πρώτη μας προσπάθεια τεκνοποίησης υπήρξε επιτυχής. Αλλά υπάρχει πάντα το απρόοπτο! Το ατύχημα με το νερό. Μια νεροποντή στάθηκε αφορμή να διακοπεί η εγκυμοσύνη σου. Βέβαια εσύ αρνείσαι να δεχτείς τόσο απλές αλήθειες. Κάνεις τις δικές σου αναγωγές και χάνεσαι σε μεταφυσικούς λαβύρινθους. Αλλά εγώ παίζω μόνο σε πεδία που

κατανοώ. Και προσπαθώ να σου δείξω την πραγματική όψη των πραγμάτων. Για να καταλάβεις πόσο πάσχισα να κάνω το καλύτερο για τον τόπο. Και πόσο λυπήθηκα για το χαμό του παιδιού μας. Και πόσο πόνεσα που έσβησε ο έρωτάς μας.

Για να κρίνεις δίκαια την ανήθικη ενέργειά μου να αλλοιώσω το πόρισμα της μόλυνσης του νερού, πρέπει να δεις την όλη κατάσταση στις πραγματικές της διαστάσεις. Το Ελληνικό Κράτος μάς πούλησε σχετικά φθηνά αυτό το μεταλλείο χρυσού, για να απαλλαγεί από τα ελλείμματα που του δημιουργούσαν οι περίπου χίλιοι εργαζόμενοί του. Η εταιρεία μου και εγώ φορτωθήκαμε να πληρώνουμε τα έξοδα αυτού του υπερήριθμου προσωπικού, ώσπου να γίνει η επένδυση του καινούργιου εργοστασίου. Για λόγους που δεν θα σου εξηγήσω τώρα, η επένδυση καθυστερεί και εγώ πρέπει να κάνω τα αδύνατα δυνατά για να πληρώνω μισθούς στο τέλος του κάθε μήνα. Και το καταφέρνω αυτό με κόπους και βάσανα, σκάβοντας στις γαλαρίες, αλλά και εξορύσσοντας και πουλώντας τά εδώ και εκεί σκόρπια μεταλλεύματα από προηγούμενες δραστηριότητες. Ένα τιτάνιο έργο. Και είμαι πάντα στο τέλος του μήνα ίσα βάρκα ίσα νερά. Μην παραξευεύεσαι που ποτέ δεν έφερα τα προβλήματά μου σε σένα, στο σπίτι. Ήθελα να σε κρατώ έξω απ' αυτά. Ήταν άλλωστε και υποχρέωσή μου ως συζύγου. Αρκούσε που υπέφερε ένας στην οικογένεια.

Η αλλοίωση του πορίσματος ήταν το μικρότερο κακό. Κάποιοι κοιλόπονοι σε μερικά παιδιά και μερικούς γέροντες. Κανείς δεν πέθανε. Θα αργοπεθάνει όμως ο τόπος αν αυτοί που εναντιώνονται στην επένδυση στραφούν κατά της εταιρείας και ζητήσουν αποζημιώσεις. Το παιχνίδι θα τελειώσει. Οι χίλιοι άνθρωποι θα πεταχτούν στο δρόμο. Τα χρήματά τους που δίνανε ζωή στον τόπο θα εκλείψουν. Η περιοχή θα μαραζώσει οικονομικά... Επιμένω, Καρόλα, ότι η ανίερη πράξη μου ήταν

σωτήρια για τον τόπο. Αυτό γίνεται, και αυτό πρέπει να γίνεται, αν θέλουμε σ' έναν τόπο να 'χουμε βιομηχανία. Όλα τ' άλλα είναι επιθυμίες ονειροπόλων...

Όσο για τη δικιά σου ενέργεια, να δώσεις στο δημοσιογράφο τα στοιχεία για τη μόλυνση του νερού... ε, καλά, δεν σου κρατώ κακία. Άλλωστε ήταν η λύση σχετικά εύκολη. Του έκλεισα το στόμα με λίγα δολάρια... Ένα από τα πράγματα που ελικορινά σιχαίνομαι. Και τα οποία κάνω ξανά και ξανά στη δουλειά μου...

Όμως αυτή η ανήθικη πράξη μου, μοναδική τουλάχιστον αυτής της κλίμακας στην καριέρα μου, άλλαξε και τη δική μου ζωή. Πλήρως ακριβά και με σκληρό νόμισμα. Έχασα τον έρωτά σου. Και το παιδί μας. Και μετάνιωσα πικρά για όλα.

Πήρα τη μεγάλη απόφαση ν' αποκαταστήσω τη ζημιά που προκάλεσα στους κατοίκους. Και με το παραπάνω. Οργάνωσα την επεξεργασία του διάσπαρτου στην περιοχή μεταλλεύματος από τη δραστηριότητα των τελευταίων εκατό χρόνων. Και σιγά σιγά απαλλάσσεται ο τόπος από μία μόλυνση, που διαφορετικά σε μερικά χρόνια δεν θα ήταν πια αναστρέψιμη. Θα πέθαιναν τα δάση, θα μολύνονταν τα υπόγεια ύδατα. Και το 'κανα αυτό ενάντια στη βούληση της μητρικής εταιρείας, και με αρκετή μαεστρία ώστε να μην το αντιλαμβάνεται. Μ' άλλα λόγια, εργάστηκα κατά των συμφερόντων της εταιρείας μου, για την προστασία του τόπου και του περιβάλλοντος.

Και μη νομίσεις, Καρόλα, ότι η ευαισθησία μου εξαντλείται στο περιβάλλον. Λυπήθηκα βαθιά για το χαμό του παιδιού μας. Εγώ που ποτέ δεν γνώρισα χάδι πατέρα. Που ποτέ δεν έζησα φιλή αδελφού. Που ποτέ δεν άκουσα μικρού παιδιού φωνή στο δωμάτιό μου. Που κάθε σκέψη πατέρα και παιδιού διώχνω από το μυαλό μου, γιατί δεν αντέχω το βάσανό της. Μου σκίζει τα φυλλοκάρδια.

Εγώ να γίνω πατέρας! Να κάνω το απίστευτο όνειρο πραγματικότητα. Πατέρας στη θέση του πατέρα που ποτέ δεν υπήρξε για μένα. Και να κρατώ στην αγκαλιά μου αγγελούδι γεννημένο από άγγελο. Από τη γυναίκα που αγάπησα όσο τίποτε στη ζωή μου.

Και σαν να μη έφτανε αυτό, να ζω το δράμα σου για καινούργια εγκυμοσύνη. Ένας ανελέητος αγώνας. Γιγάντια προσπάθεια χωρίς καμιά ελπίδα ευόδωσης. Και ν' αναγκάζομαι να παίζω τον άχαρο ρόλο, ότι τάχα δεν μ' ενδιαφέρει. Ότι τα παιδιά συνεπάγονται βάσανα και έξοδα. Ότι μια χαρά είμαστε και οι δυο μας. Ένα ακόμη καταστροφικό παιχνίδι... Να θέλω να απαλύνω τον πόνο σου και ν' ανταμείβομαι με την απομάκρυνσή σου από μένα.

Και το τραγικότερο απ' όλα, να βλέπω να σβήνει ο έρωτάς σου για μένα.

Γιατί δεν μπορείς να δεχτείς ότι δρω σ' ένα πλαίσιο που με αναγκάζει να κάνω πράγματα ενάντια στην ηθική αλλά και στη βούλησή μου. Να προσπαθώ εγώ να ξεπεράσω τα όρια που μου βάζουν, και συ να οργίζεσαι που εγώ τα αποδέχομαι. Όμως, Καρόλα, αυτός είναι ο κόσμος που ζούμε. Η μόνη μας δυνατότητα είναι να επηρεάζουμε ό,τι δέχεται επίδραση. Όχι να το βάζουμε στα πόδια. Μιλιούνια περιμένουν στη σειρά να μας αντικαταστήσουν. Και με λιγότερες ευαισθησίες...

Η διαρροή αυτή των λυμάτων, πέρα από το ότι μου ήταν πολύ δυσάρεστη, πέρα από το ότι μου προξένησε προσωπική λύπη, δημιούργησε μέσα μου και μία βασική αμφισβήτηση. Πόσο ασφαλής είναι ο τρόπος δουλειάς μου; Ακούγεται ωραία: ατύχημα της εκατονταετηρίδας. Και ίσως να γίνεται και ευκολότερα αποδεκτό από τον κόσμο. Πόσο όμως καταστρεπτικό μπορεί να είναι; Μια μεγάλη διαρροή από τη χαβούζα θα νεκρώσει

όλο τον κόλπο του Στρυμόνα. Πήρα τη μεγάλη απόφαση να βρω τρόπους, έξυπνους –και χωρίς τις ευλογίες της μητρικής εταιρείας– και να εξαλείψω τον κίνδυνο ρύπανσης. Να συγκεντρώσω το διάσπαρτο μετάλλευμα του αιώνα αυτού, να το επεξεργαστώ και να απαλλάξω ουσιαστικά τον τόπο από τον κίνδυνο. Εξάλειψη της πηγής του κινδύνου αντί μπαλώματα. Όσο για την ίδια τη χαβούζα, δεν υπήρχε προς στιγμήν λύση να την αποφύγουμε. Αλλά θα 'πρεπε με την πρώτη ευκαιρία να την κατοχυρώσουμε ακόμη περισσότερο.

4

Εκείνο που μας δίχασε, Καρόλα, ήταν η σκληρή πραγματικότητα της ζωής. Η ευθύνη μου ως διευθυντικού στελέχους μ' ανάγκαζε να κάνω πράγματα που εσύ αρνείσαι να δεχτείς. Όμως δεν τα 'κανα από δικιά μου βούληση. Η θέση μου το απαιτούσε. Είναι αυτό διπλοπροσώπια; Ναι, αναμφισβήτητα. Όμως φέρνει αποτελέσματα. Κάποια βέβαια ήταν μοιραία. Για τον τόπο. Και για τη μικρή μας οικογένεια...

Κι ύστερα ήρθε ο πόλεμος, που σε απομάκρυνε τελείως από μένα. Δεν κλείνω τα μάτια μου για να πω ότι μέχρι τότε ήταν όλα ρόδινα. Σαφώς και μας έφθειραν ο χρόνος, οι ανεκπλήρωτοι πόθοι, η έλλειψη προοπτικής, οι αντιφάσεις της ζωής μας, η απόσταση ανάμεσα σε πεποιθήσεις και πράξεις. Αλλά ο πόλεμος ήταν που έσπασε το ραγισμένο γυαλί. Τουλάχιστον, εκ μέρους σου. Και συντάχτηκες με τους αντιπάλους μας. Το ζήτημα εδώ έχει βάθος, αφορά τα ριζώματα της ψυχής μας.

Δεν δέχτηκες ποτέ τα προστάγματα της λογικής. Μπορεί η λέξη συμφέρον να αποδίδει εδώ καλύτερα την πραγματικότητα που επέβαλε αυτόν τον πόλεμο. Πραγματικότητα που για

μένα είναι αυτονόητη. Ναι, ναι, έτσι ήταν, κι έτσι θα 'ναι πάντα! Οι πόλεμοι γίνονται για να ζούμε καλύτερα. Τουλάχιστον όσοι κρατούμε την κουτάλα. Σαφώς και πρέπει να αδειάσουν οι αποθήκες όπλων, για να δουλέψει η βιομηχανία και να τις ξαναγεμίσει. Σαφώς και πρέπει να υπάρχουν εχθροί. Πώς αλλιώς να δικαιολογήσουμε τον πόλεμο; Αν φταίνε ή δεν φταίνε, λεπτομέρεια...

Εσύ ακολούθησες το δρόμο της καρδιάς. Όπως και οι άνθρωποι εδώ, σ' αυτή τη χώρα. Δεν τους κακολογώ. Ούτε άλλωστε και σένα. Μια παρατήρηση μόνο κάνω. Εμείς έχουμε πιο καθαρούς δρόμους, πιο καθαρά νοσοκομεία, πιο πολλά εργοστάσια. Και αυτά δεν τα κάνουμε με την καρδιά μας, αλλά με τη λογική μας.

Όμως μοιράστηκα τις αγωνίες σου γι' αυτόν τον πόλεμο. Και λυπήθηκα για τα δεινά που προξένησε σ' ανθρώπους και φύση. Αλλά δυστυχώς, αν αυτό τελικά ωφελεί τη δική μου ζωή το παραβλέπουμε. Θα μου πεις βέβαια: τι σκάρτη λογική είναι αυτή; Αλλά είναι το μόνο σκάρτο πράγμα στη Δύση;

Ανθρώπινα δικαιώματα και collateral damages... κουραφέξαλα. Βγάζουν από τις λέξεις το περιεχόμενό τους και τις φουσκώνουν με άλλο. Κι εγώ να μην το καταλαβαίνω. Ή μήπως να μη θέλω να το καταλάβω; Στη μνήμη της μάνας μου, δεν μπορώ να απαντήσω! Ίσως ανακάλυψαν κάτι καινούργιο για να διαπερνούν τα φίλτρα του μυαλού μας. Ή μήπως αποκόψαμε εμείς την επικοινωνία του με την καρδιά μας και χάσαμε έτσι την ισορροπία μας; Ομολογώ, τέτοια πράγματα δεν είναι το δυνατό μου πεδίο....

Σήμερα έχω άλλη άποψη γι' αυτά. Όχι γιατί γνωρίζω καλύτερα το μέγεθος της καταστροφής και της απάτης. Αλλά γιατί αντιλαμβάνομαι τη γύμνια της λογικής όταν παύει να την τροφοδοτεί η καρδιά.

Θα πεις, κοντά στο νου κι η γνώση. Αλλά ξέρεις, τα Βαλκάνια κάπου... ποτέ δεν τα πήγαινα ιδιαίτερα. Λαοί, θρησκείες, ιστορίες, παρτιζάνοι· ένα κουβάρι. Βαλκανική σαλάτα, έτσι δεν λένε; Πήγαινε συ να βρεις άκρη... και προς τι; Δεν έχουν τίποτε άξιο λόγου. Ούτε πετρέλαιο της προκοπής, ούτε άλλα στρατηγικής σημασίας μέταλλα. Τι θέλεις λοιπόν κι ανακατεύσαι με τα πίσουρα, για να σε φάνε οι κότες; Τώρα, γιατί κάνανε αυτόν τον πόλεμο οι Αμερικανοί, άλλου παπά ευαγγέλιο.

Αλλά αν σκεφτείς ότι εμείς, για το δόγμα, σφαζόμασταν τριάντα χρόνια κι ερημώσαμε τη Γερμανία, κάναμε δυο παγκόσμιους πολέμους με τους Γάλλους και δεν ξέρω πόσους άλλους, τι μπορείς να περιμένεις από τα Βαλκάνια; Άσ' τους να τσιγαρίζονται στο λάδι τους. Και μακάρι να συνεχίσουν κι άλλο έτσι, γιατί αλλιώς θα θέλουν και αυτοί να μπουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση, να τα κάνουν κι εκεί όλα μπάχαλο, και να ρουφήξουν και τον προϋπολογισμό της για την ανασυγκρότησή τους.

Εκείνο βέβαια που με κανένα θεό δεν δέχομαι, είναι να σφάζουν αθώους μπροστά στην πόρτα μου. Και χωρίς πόλεμο. Με το έτσι θέλω. Και σαφώς πρέπει να ισχύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα. Παντού και πάντοτε, αν είναι δυνατόν. Αλλά τουλάχιστον στην αυλή μας... Τώρα, αν αυτά που ζητούσε το ΝΑΤΟ από τον Μιλόσεβιτς ήταν παρατραβηγμένα, υποσημείωση της Ιστορίας.

Άλλωστε και συ συμφωνούσες μαζί μου ότι ορθώς η Δύση έκανε την παρέμβαση. Οι απόψεις μας άρχισαν να διχάζονται, όταν το κακό με τον πόλεμο όχι μόνο δεν περιοριζόταν, αλλά αντιθέτως μεγάλωνε.

– Το παρατραβάει η Δύση! έλεγες.

Κι εγώ συμφωνώ μαζί σου. Αλλά ξέρεις τι θα πει είκοσι βιομηχανικά κράτη να μην μπορούν να κολλήσουν στον τοίχο

δέκα ξυπόλητους που πολεμούν με σφεντόνες; Γινόμαστε περιγέλος του κόσμου. Ποιος σε παίρνει μετά στα σοβαρά, αν θέλεις να βάλεις σε τάξη κάποιον ατίθασο...

Εσύ βέβαια όλα αυτά τα γράφεις στα καλύτερα των παπουτσιών σου.

– Τι με νοιάζουν εμένα περηφάνιες και γόητρα! έλεγες. Απρόσωποι οργανισμοί, χωρίς καρδιά και ψυχή.

Συμφωνώ μεν... διαφωνώ δε! Συμφωνώ ότι χωρίς καρδιά και ψυχή μπορεί να γίνουν ανεξέλεγκτοι. Αλλά μόνο απρόσωποι μηχανισμοί μπορούν να κρατούν ισορροπίες. Η δικιά μας τουλάχιστον πρόσφατη ιστορία έχει πικρή εμπειρία για το τι συμβαίνει όταν ένας άνθρωπος αναλαμβάνει την ευθύνη ενός λαού. Μια μάζα είναι ο λαός.

Από μια στιγμή και πέρα πέσανε σε σένα τα ρολά. Δεν ήξερες πια τι είναι πάνω και τι κάτω, τι να πιστέψεις και τι όχι. Και τα 'χες μαζί μου γιατί εγώ έμεινα σταθερός στις απόψεις μου. Κι έλεγα, αν όλα είναι συγκεχυμένα, δέχομαι τις απόψεις των ανθρώπων που εμπιστεύομαι. Δέχομαι τις απόψεις των ηγεσιών μας, εκλεγμένες είναι! Δεν βγήκαν με εκλογικά τερτίπια όπως ίσως βγήκε ο Μιλόσεβιτς... Και πώς μπορώ εγώ ν' αμφισβητώ όταν όλοι οι αρχηγοί κρατών του ΝΑΤΟ συμφωνούν, ομονοούν, αποφασίζουν ομόφωνα και συνεχίζουν τον πόλεμο;

Μέχρι να του σπάσουν τη ραχοκοκαλιά. Τα 'βλεπες όλα στην τηλεόραση. Ποτέ η Δύση – ηγεσίες, πολιτικοί, στρατιωτικοί, πνευματικοί άνθρωποι – δεν ήταν έτσι σύμφωνοι. Μπορούσα εγώ να 'μαι αντίθετος; Η δικιά μου μικρότητα κόντρα στη συνείδηση της Ευρώπης!

Εκείνο που βρίσκω άδικο είναι ότι θεωρούσες κι εμένα υπόλογο. Βέβαια και τον εαυτό σου, αλλά αυτό είναι προσωπική σου υπόθεση. Εγώ όμως γιατί να είμαι υπεύθυνος; Επειδή εκλέγω; Επειδή πληρώνω φόρους; Δηλαδή, δεν θα έπρεπε να

ψηφίζω για να μη μας κυβερνούν οι παράφρονες; Και φόρους όπως ξέρεις ποτέ δεν πλήρωνα με τη θέλησή μου. Ο εργοδότης μου στέλνει τα λεφτά κατευθείαν στην Εφορία πριν τα δω εγώ. Καρόλα, γι' αυτόν τον πόλεμο δεν βαρύνομαι. Ούτε τον άρχισα, ούτε τον θέλησα, ούτε με ρώτησαν. Δεν σε κακίζω για όλα αυτά. Ούτε γιατί κατάστρεψες το γεωτρύπανο και πηγες και στα οδοφράγματα ενάντια στο εργοστάσιο χρυσού και μένα. Ότι κάνεις εσύ το κάνεις χωρίς υπολογισμούς. Και είχες και λόγο. Το αστείο είναι ότι όλα αυτά που έκανες ταίριαζαν στα πλάνα μου... Αλλά δεν μπορούσα να σου το πω. Είναι βλέπεις η ευθύνη της θέσης μου...

Όμως πολλές φορές πήγα πέρα απ' αυτή. Όπως με τον Αριστείδη, όταν μας επισκέφθηκε στο σπίτι μας. Του τα 'πα όλα για το καλό του τόπου και της αλήθειας.

– Παλιόφιλε Αριστείδη, μάθε από το φίλο σου τον Γκερτ την πάσα αλήθεια. Η κατασκευή του εργοστασίου χρυσού είναι απόφαση της Κυβέρνησής σας, που επιδιώκει να πετύχει τρεις στόχους. Πρώτον, να απαλλαγεί από τους μισθούς για χίλιους εργάτες, που της δημιουργούν μεγάλα ελλείμματα στον προϋπολογισμό της. Δεύτερον, να κερδίσει την εμπιστοσύνη διεθνών επενδυτών υλοποιώντας μία τόσο μεγάλη επένδυση με ξένα κεφάλαια. Και τρίτον, να μαζέψει στις επόμενες εκλογές τις ψήφους των χιλίων εργαζομένων, των οικογενειών τους, και όσων ακόμη ωφελούνται από το εργοστάσιο.

– Ξεφτέρι έγινες στα ελληνικά πράγματα! είπε ο φίλος μου. Αλλά πες μου, τι θα γίνει με το νερό και τη ρύπανση; Θα μείνει καμιά στάλα για να ποτίζω το αμπέλι μου; Και κανένα ζωντανό ψάρι να ψήνουμε τις Κυριακές;

Τώρα, Καρόλα, αρχίζουν τα δύσκολα. Τι μπορεί να καταλάβει ένας γιατρός από βιομηχανία; Και μάλιστα, γιος αξιωματικού του Ελληνικού Ναυτικού. Που θεωρεί κάθε κοτρώνα ιερή,

επειδή όλο και κάποιος τραυματισμένος θα κάθησε πάνω της, μια και τα τελευταία δέκα χιλιάδες χρόνια οι πρόγονοί του κάποιον θα πολεμούσαν, όταν δεν σφάζονταν μεταξύ τους!

Κι ούτε μου επιτρεπόταν βέβαια να του αποκαλύψω τα στρατηγικά σχέδια μιας πολυεθνικής, που σαφώς επιδιώκει πολλοπλούς στόχους όταν κάνει μια επένδυση. Όπως μια θέση στην αγορά, αλλά και την εξεύρεση νέων κοιτασμάτων, καθώς και τη φροντίδα της μετοχής της. Κι όλα αυτά σ' ένα τελείως ρευστό διεθνές περιβάλλον, μ' ένα χρηματιστηριακό αγαθό όπως είναι ο χρυσός.

Πώς να μιλήσω στον Αριστείδη, που τα θέλει όλα καθαρά και ξάστερα; Και πώς να δεσμευτώ απέναντί του, όταν τα πάντα είναι ρευστά;

– Γκερτ, αδελφέ, μου πέταξε κατάμουτρα ο φίλος μου, χαλί να με πατήσεις όσο κάνεις καλό για τον τόπο. Θα σε καρφώσω όμως στον πάσσαλο, αν βλάψεις την πατρίδα μου! Εδώ κάνω κουμάντο εγώ. Αν θέλεις να κάνεις κουμάντο εσύ, πήγαινε στη χώρα σου.

Καρόλα, μια τέτοια νοοτροπία, καταλαβαίνεις, δεν μου άφηνε πολλά περιθώρια συνεργασίας. Πέρα από το ότι ήταν κι εκτός πραγματικότητας... Μπορείς να κάνεις κουμάντο σ' ένα πλοίο, σ' ένα κτήμα. Αλλά σίγουρα οι πολίτες δεν κουμαντάρουν τις χώρες τους. Υπάρχουν μηχανισμοί πολύ πιο ισχυροί απ' αυτούς. Πράγματα που φοβούμαι θα χρειαστεί κάποια χρόνια στη στεριά για να τα καταλάβει ο φίλος μου ο Αριστείδης. Αν επιθυμεί βέβαια να τα καταλάβει.

Γι' αυτό στράφηκα στον πρόεδρο, τον Μήτσο, που είναι πιο ευέλικτος. Και αυτό συνέβη όταν μου ζήτησε η εταιρεία μου να υλοποιήσω την επένδυση με τα λεφτά της επιδότησης και μόνο.

Είμαι επαγγελματίας κι όχι τυχοδιώκτης. Δεν θα χτίσω ερ-

γοστάσια μαϊμού για να καρπωθούν κάποιοι την επιδότηση. Συναντήθηκα με τον Μήτσο στη χαβούζα.

– Θέλεις, Μήτσο, να μεγαλώσει αυτή κι άλλο; τον ρώτησα με τα σπασμένα ελληνικά μου.

– Όχι, μου απάντησε εκείνος.

– Τότε, του είπα, όταν εγώ θα λέω ναι, εσύ θα λες όχι! Και θα το τραβήξουμε όσο πάει. Εντάξει;

– Εντάξει!

Διεμήνυσα στην εταιρεία μου ότι το εργοστάσιο θα χτιστεί στη θέση δεκατρία γιατί αυτή είναι η πλέον οικονομική.

– Απόλυτα σωστά, μου απάντησαν από την έδρα της, χωρίς να καταλαβαίνουν ότι έχει φάβα ο λάκκος.

– Όχι στη θέση δεκατρία! φώναζε ο Μήτσος. Υπάρχουν εκεί αρχαία...

– Ναι! επέμενα εγώ.

– Όχι! φώναζε αυτός.

Αποτέλεσμα; Μηδέν.

Κι έτσι προστάτευα και τον τόπο και τον επαγγελματισμό μου. Βέβαια, υπάρχουν και οι παράπλευρες εξελίξεις. Κάποιες αγγελίες στον Τύπο για νέα κοιτάσματα. Οι μετοχές της μητρικής εταιρείας να ανεβαίνουν. Κάποιοι επαΐοντες να κερδίζουν, κάποια κορόιδα να χάνουν. Συνηθισμένη υπόθεση...

5

Σου τα 'πα όλα αυτά, Καρόλα, για να γνωρίσεις πράγματα που θα βοηθούσαν να με καταλάβεις.

Όμως σου χρωστώ και μια εξήγηση για τη στάση μου στη δεύτερη εγκυμοσύνη σου.

Γνωρίζω ότι το βράδυ, μετά το γλέντι στο δασικό χωριό

πήγες με τον Αριστείδη. Το διαλαλούσε η ύπαρξή σου. Είχες ανθίσει. Μπουμπούκιασε το πρόσωπό σου. Βγάξαν φωτιές τα μαλλιά σου. Έλαμπες στον ήλιο.

– Ετοιμάζω πρωινό στη βεράντα! είπες και τα 'κανες όλα μόνη σου με απόλαυση.

Με κοιτούσες με αγάπη και τρυφερότητα, κι εγώ σε χαιρόμουν. Μ' έκανες ευτυχισμένο, και σου είπα:

– Καλύτερα να γλεντάμε με τους Έλληνες παρά να μαλώνουμε μαζί τους για την πολιτική.

– Ναι, Γκερτ, έχεις απόλυτο δίκιο! Είναι τόσο καλοί και τόσο ευχάριστοι άνθρωποι...

– Να το ξανακάνουμε. Ας σκαφιστούμε ένα λόγο, και καλούμε μερικούς την ερχόμενη Κυριακή.

Δεν χρειαζόταν να σκεφτούμε κάτι, μια και ήταν τα γενέθλιά μου. Κι ήρθαν όλοι... εκτός από τον Αριστείδη.

– Έχει σύσκεψη με τους δημάρχους! μας είπε ο κηπουρός του, που έφερε ένα μπουκάλι τσίπουρο.

Εσένα σου πέσανε τα φτερά.

Τότε συνειδητοποίησα ότι έφτασε η αρχή του τέλους.

«Ένα παιδί!» ευχήθηκα στο Θεό. «Θα παρατείνει κάπως το χρόνο».

Σε παρακολουθούσα προσεκτικά. Κι αγωνιούσα αν θα 'μασταν αυτή τη φορά τυχεροί.

Ένα πρωί σε είδα εκεί που προχωρούσες στο σαλόνι ότι έπιασες απότομα την κοιλιά σου και κάθησες αμέσως στον καναπέ.

– Θεέ μου, έγινε! ψιθύρισα.

Ήθελα να τρέξω, να σ' αγκαλιάσω και να σε φιλήσω. Να σου πω πόσο πολλά σημαίνει αυτό για μένα.

Αλλά κρατήθηκα. Δεν ήσουν ακόμη έτοιμη. Περίμενε, σκέφτηκα, μέχρι να το επεξεργαστεί. Θα μιλήσει από μόνη της, όταν μπορεί.

Ήμουν τόσο ευτυχής και ευγνώμων σ' εσένα και στον Αριστείδη. Μου δώσατε ό,τι κανείς δεν μπορούσε να μου δώσει στη ζωή.

Και η πατρότητα;

Ήξερα τον Αριστείδη. Ποτέ δεν θα διεκδικούσε το παιδί του. Θα πετούσε από χαρά γι' αυτό, θα το χαιρόταν και θα το αγαπούσε. Αλλά θα ήξερε ότι η οικογένεια του παιδιού του ήταν η δικιά μας.

Ήθελα να τον συναντήσω και να του πω:

– Παλιόφιλε! Αυτό το παιδί θα μας δέσει πιο πολύ. Είναι δικό σου και δικό μου.

Και τι έκανες εσύ, Καρόλα;

– Φρίκη! τινάχτηκες ένα πρωί από το κρεβάτι και έκλαιγες.

– Πατί, αγάπη μου; σε ρώτησα.

– Έβλεπα το γιο μου, αμούστακο παλικάρι, να οδηγεί αεροπλάνο. Έκανε βουτιά και πατούσε το κουμπί να ρίξει τις βόμβες του σ' ένα караβάνι από πρόσφυγες. «Τι κάνεις εκεί, παιδί μου;» του φώναξα. «I do my job, mother!»

Σ' έσφιξα στην αγκαλιά μου κι εσύ έκλαιγες απαρηγόρητα.

Πώς μπορεί η ομίχλη του ονείρου να διαλύει τη ζωή, την πραγματικότητα... Ακόμη ένα από τα πράγματα που δεν μπόρεσε να ερμηνεύσει ο ορθολογισμός μου.

Κι από κείνο το καταραμένο πρωινό σε πήρε ο κατήφορος. Έπαψες πια να φροντίζεις τον εαυτό σου και να στολίζεσαι.

Δεν έχουμε ήδη αρκετά αντικειμενικά προβλήματα; Τόσα τρεξίματα κάθε τόσο σ' αυτόν τον Μηνά, το γυναικολόγο. Να δει αν εξελίσσεται σωστά το έμβρυο. Να κάνεις εξετάσεις μήπως επηρεάστηκε από όλες αυτές τις βόμβες ουρανίου. Όπως τόσες και τόσες εγκυμονούσες γυναίκες στην περιοχή, που χάσαν τα παιδιά τους. Σαν να μη φτάναν όλα αυτά, είχαμε και τα «ψυχολογικά» σου.

– Όλα θα πάνε καλά, Καρόλα, σε παρηγορούσα.

– Μα πώς; Πώς μπορεί να πάει κάτι καλά σ' αυτόν τον τρελό κόσμο που ζούμε; με κοιτούσες με απόγνωση.

Σκέφτηκα να ζητήσω τη βοήθεια του Αριστείδη. Αλλά αυτός είχε φύγει κιόλας για το Κόσοβο.

Θυμάσαι, Καρόλα; Ήταν απόγευμα όταν γύρισες από την κλινική. Ήθελα ν' ανοίξει η γη και να με καταπιεί. Πώς μπόρεσες να κάνεις μια τέτοια πράξη! Φούσκωσα από οργή. Σ' έπιασα από τους ώμους και σε τράνταξα.

– Πώς μπόρεσες! ούρλιαξα.

Εξέσπασες σε κλάματα, δυνατά και ασταμάτητα. Σε στήριξα να πάμε και να καθήσουμε στον καναπέ, τύλιξες τα χέρια σου στο λαιμό μου και με κρατούσες όπως τις πρώτες νύχτες που ήμασταν στο Βέστερλαντ.

Αυτό δεν μπόρεσα να το ξεπεράσω. Με την πράξη σου αυτή, Καρόλα, δεν χάθηκε απλά μια ψυχή, ένα παιδί. Σκότωσες εσένα. Σ' αγαπώ, αλλά δεν έχασα τη νηφαλιότητά μου. Περάσαμε μαζί πέντε χρόνια, από ευτυχισμένα μέχρι υποφερτά. Γνωρίζω όμως ότι η σχέση μας δεν θ' αντέξει άλλη πενταετία. Είσαι νέα ακόμα. Η ζωή είναι στα πόδια σου. Πολλές καρδιές αντρών θα γεμίσεις ακόμα. Πολλά θα χαρείς και θα υποφέρεις. Όμως το φιτίλι της δικής μου καρδιάς τέλειωσε.

Μόνο ένα παιδί θα συνέχιζε τον έρωτά μου για σένα. Θα έφερνε την παρουσία σου κοντά μου. Θα 'βλεπα σ' αυτό τα μάτια σου, τη φωνή και τα μαλλιά σου, θα θαύμαζα τη θωριά σου, θα ξαπόσταινα στο γέλιο σου.

Άδειασα σαν άνθρωπος. Τι μου 'μενε; Ο επαγγελματισμός. Ας δρέψω δάφνες σ' αυτόν τον τομέα.

Έτσι φτάσαμε στην τελευταία μου πράξη. Δεν ήταν πράξη απελπισίας. Πολύ λιγότερο πράξη ηρωισμού. Είναι κάτι

πολύ πιο απλό. Το να μη χάσω την επαγγελματική μου τιμή.

Βάφτισα, καλώς ή κακώς, την πρώτη διαρροή λυμάτων, που ευθύνεται για την αποβολή σου, «διαρροή του αιώνα». Όμως δεν προκλήθηκε από μια και τόσο ασυνήθιστη βροχή. Και προβληματιζόμουν: τι κάνω αν έρθει μία μεγαλύτερη; Θα τη βαφτίσω «διαρροή της χιλιετίας»; Δηλαδή, θα νεκρωθεί ο κόσμος και εγώ θα ασχολούμαι με βαφτίσια;

Και μου 'ρθε τότε πολύ ταιριαστή η προφητεία του μέντιουμ Πυθία, ότι «η περιοχή θα χτυπηθεί από σεισμό 7,4 της κλίμακας Ρίχτερ»!

Ήμουν απόλυτα σίγουρος ότι αυτό ήταν έργο του Αριστείδη. Και αυτό, επειδή η αγγελία έγινε μια βδομάδα μετά την αναχώρησή του.

Ο καλός μου φίλος Αριστείδης... Που πριν κάνει μια δουλειά, προσπαθεί να εξαφανίσει τα ίχνη. Σίγουρα την πλήρωσε χοντρά.

Όμως εξυπηρετούσε θαυμάσια τους στόχους μου. Να δικαιολογήσω επιπρόσθετες δαπάνες για την οχύρωση του φράγματος της χαβούζας. Ιδιαίτερα στο σημείο όπου έγινε η τελευταία διαρροή. Φοβόμουν πολύ το ποταμάκι που έγλειφε το φράγμα, ότι μπορούσε να το διαβρώσει και να συμβεί το μοιραίο. Γι' αυτό έβαλα τις μπουλντόζες πρώτα να διευθετήσουν το ρέμα προς τα δεξιά. Και χρησιμοποίησα το υλικό της εκτροπής, πέτρες, χώμα και κλαδιά, για ενίσχυση του φράγματος. Και επειδή δεν πολυείχα εμπιστοσύνη στην τσαπατσουλιά των εργατών, επέβλεπα ο ίδιος το έργο.

Όλα έβαιναν κατ' ευχήν μέχρι που μας ήρθε εκείνο το μπουρίνι. Παράξενος καιρός. Είχε κάτι περίεργα μαύρα σύννεφα, που δεν μπορούσα να διακρίνω αν ήταν βροχής ή προέρχονταν από τα διυλιστήρια και τα χημικά εργοστάσια που βομβαρδίστηκαν

στη Σερβία. Καλού κακού, μάζεψα μισή ντουζίνα φορτηγά και έριχνα μπάζα για να ενισχύσω το φράγμα. Τα μισά είχαν ήδη αναποδογυρίσει το φορτίο τους όταν άρχισαν να πέφτουν οι πρώτες χοντρές σταγόνες. Οι οδηγοί των φορτηγών πήδησαν από τις καμπίνες τους και λάκισαν. Τους φώναξα:

– Ε, πού τρέχετε εσείς, ήρωες της ρετσίνας, της φέτας και του σουβλακιού; Έτσι αφήνουν το έργο στη μέση;

Ανέβηκα εγώ στα φορτηγά και άρχισα να αναποδογυρίζω τα μπάζα. Τις δύο πρώτες ανατροπές τις πήγα μια χαρά. Ένιωθα και λιγάκι περήφανος. Έβρεχε, γλιστρούσε το έδαφος, αλλά εγώ εκεί, στο καθήκον. Το τρίτο φορτηγό πήγα να το αδειάσω ακριβώς εκεί που είχε γίνει την τελευταία φορά η διαρροή. Προχώρησα με την όπισθεν. Σήκωνα την καρότσα και σιγά σιγά χυνόταν το φορτίο στη χαβούζα. Κάποια στιγμή ένιωσα ότι γλιστρά μαζί με το φορτίο και το φορτηγό στα λύματα. Έκοψα το τιμόνι δεξιά, έκοψα το τιμόνι αριστερά, αλλά τίποτα. Μ' ένα μπλουμ, φορτίο, φορτηγό και οδηγός καλυφθήκαμε από τα λύματα.

6

Ο τσομπάνος είχε κατεβάσει τα πρόβατά του στην κοιλάδα και βρισκόταν πίσω από την πλάτη της.

– Εδώ είσαι ακόμη, κορίτσι μου;

– Εδώ, γέροντα. Απολαμβάνω τη φλογέρα σου. Ελπίζω να συνεχίσεις...

– Άμ' πώς και δεν θα το κάνω! Πρέπει να γυρίσω τα ζωντανά και απ' την άλλη πλευρά, είπε και πήρε το δρόμο του.

– Αγαπημένε μου Γκερτ, έφυγες σαν ήρωας, μονολόγησε με

σταθερή φωνή η Καρόλα. Σε σέβομαι και σε θαυμάζω. Άκουσε την απέραντη ευγνωμοσύνη που διακατέχει την ψυχή μου. Μου 'δωσες φτερά να πετάξω. Να ζήσω μαζί σου την ομορφιά του έρωτα, της ελευθερίας, του πλούτου. Το στιβαρό σου χέρι με κρατούσε για να πετύχω τα πολλά για μένα, και τα λίγα για τους γύρω μου. Η ωριμότητά σου καλλιεργούσε σε μένα το καλό και παράβλεπε τα σφάλματά μου. Ήμουν εγώ καλότυχη. Μα κακότυχος εσύ. Η μοναξιά που σ' έφερε στη ζωή, και πάντα σε συντρόφευε, σε τράβηξε στο μέρος της. Όπως τράβηξε και το μικρό μας αγγελούδι. Άφησε εμένα, μόνη κι έρημη, να κάθομαι στην πέτρα, να πενθώ και να θρηνώ τον άδικο χαμό σας. Τι ειρωνεία της τύχης όμως, Γκερτ... Ο πόλεμος, που εσύ μέχρι τέλος υπερασπιζόσουν, θα γράψει στο βιβλίο του, μαζί με τα τόσα άλλα θύματα, και το όνομα το δικό σου. Αλλά οι άνθρωποι εδώ σε θυμούνται, και μόνο καλά για σένα έχουν να λένε. Κανένας δεν νοιάστηκε τόσο για τη δουλειά τους. Ξενύχτησες δίπλα τους, βράχηκες στις γαλαρίες, έφαγες ψωμί μαζί τους. Νοιάστηκες γι' αυτούς στις δυσκολίες και στις αρρώστιες. Και στα παιδιά τους διηγούνται: «Ο Γκερτ κράτησε τα λύματα με το ίδιο του το κορμί!»

Ο ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ

1

Είχα ξεκωλωθεί εννιά ώρες στο τιμόνι, όταν έφτασα στο χωριό μου. Η παλιοσακαράκα μου άντεξε· γερό σκαρί.

– Ταυτότητα! φώναξε ο αστακός, με παρατεταμένο αυτόματο και το δάχτυλο στη σκανδάλη.

– Χριστιανός ορθόδοξος!

Ενοχλήθηκε λίγο ο γίγαντας και μου 'κλεισε το δρόμο.

– Ντοκουμέντα! Ταυτότητα, άδεια οδήγησης, άδεια κυκλοφορίας!

– Αυτά πρέπει κάπου να βρίσκονται...

Του 'δωσα τη ζελατίνα με τα χαρτιά που γύρευε και πήδηξα από το τζιπ μου.

– Αριθμός κυκλοφορίας;

– Δεν τον βλέπεις; άρχισα να ενοχλούμαι κι εγώ τώρα.

– Δεν τον ξέρετε; επέμενε ο σιδηρόφρακτος φύλαξ.

Του τα 'πα όλα για να ξεμπερδεύω μαζί του.

– Πού πάτε;

– Πέστε μου καλύτερα γιατί κλείσατε εσείς τα σύνορα! ύψωσα τη φωνή μου. Θα κρατήσετε τα караβάνια των προσφύγων;

– Κύριε, απαγορεύεται η κυκλοφορία τη νύχτα. Εδώ και χρόνια. Χτίζεται το εργοστάσιο χρυσού. Δεν διαβάζετε εφημερίδες, δεν βλέπετε τηλεόραση;

– Ω ρε, ιστορίες για αγρίους...

– Πού πάτε, κύριε; μίλησε τώρα πιο ήσυχα ο στρατιώτης των Ειδικών Δυνάμεων.

– Μένω εδώ. Έχω σπίτι στο ποτάμι... Από προπάππου μου.

– Περάστε!

Είδα στη δεξιά πλευρά του δρόμου να 'χουν οι φρουροί βάλει φωτιά σ' ένα βαρέλι και να στέκονται τριγύρω.

– Θέλετε χαλβά από τα Φάρσαλα; Μπουκιά και συχώριο! τους φώναξα.

– Φέρτε τον!

Τους έδωσα το ένα από τα δυο κουτιά που είχα φέρει για τον κηπουρό μου τον Κώστα· να γλυκαθεί ο σαβουρογάμης. Ύστερα γύρισα δεξιά προς την παραλία να πάρω το δρόμο για το σπίτι μου. Σταμάτησα στην πλατεία του χωριού. Νέκρα. Ψυχή δεν υπήρχε στο δρόμο. Κανένας να κάνει σουλάτσα. Έριξα μια ματιά στο σπιτάκι του δημαρχείου. Σκοτάδι. Τράβηξα για την άλλη άκρη της πλατείας, όπου από μια τζαμόπορτα χυνόταν φως στο δρόμο, και ένα σκυλί ήταν ξαπλωμένο στην είσοδο.

– Αυτός ο λεβέντης δεν περιμένει εκεί χωρίς λόγο. Κάποιοι θα την τεζώνουνε μέσα...

Όντως, οι οχτώ δήμαρχοι της περιοχής ήταν μαζεμένοι σ' ένα μακρύ τραπέζι και τρώγανε, πίνανε και σιγομιλούσαν. Λίγο κουρασμένοι, λίγο ταλαιπωρημένοι, δυο τρεις αζύριστοι, κάποιων τα μάτια κόκκινα. Τους μισούς τούς γνώριζα. Τον Μήτσο, που πρωταγωνιστούσε τελευταία στα κοινά. Και τον Θόδωρο, παιδίατρο, γκριζομάλλη τώρα, που ήμασταν συμμαθητές στο Δημοτικό και στο Γυμνάσιο. Ο Θόδωρος, πρώτος μαθητής, πέρασε με την πρώτη στο Πανεπιστήμιο, στην Ια-

τρική. Εγώ είχα αποτύχει, και γι' αυτό πήγα να σπουδάσω στη Γερμανία. Αποξενωθήκαμε από τότε, μολονότι παιδιά ήμασταν κολλητοί· διαβάζαμε μαζί, ψαρεύαμε με τις βάρκες, κάναμε γαϊδουροδρομίες και ξεμοναχιάζαμε και καμιά κοπελίτσα στο ποτάμι.

– Είσαι ο Μήτσος! χαιρέτησα τον ψηλό, ξερακιανό μεσήλικα, που σηκώθηκε αμέσως να με προϋπαντήσει.

– Κι εσύ ο Αριστείδης! έλαμψαν τα μάτια του άλλου.

– Ακριβώς.

– Να σε φιλέσουμε, Αριστείδη. Είμαστε οι δήμαρχοι του Στρυμονικού κόλπου και σχεδιάζουμε τη στρατηγική μας για να αντιμετωπίσουμε την καινούργια κατάσταση.

– Γιατί, έχετε τραμπάκουλο;

– Έχει ξεσηκωθεί όλος ο κόσμος, ολόκληρη η τοπική κοινωνία! είπε με βαρύγδουπη φωνή ο Μήτσος. Η εταιρεία, με το έτσι θέλω, τοποθετεί το εργοστάσιο δίπλα στον αρχαιολογικό χώρο. Ετοιμάζουν να φέρουν γεωτρύπανα για να εξετάσουν το υπέδαφος. Εμείς διαμηνύσαμε στην εταιρεία και στην κυβέρνηση ότι θα περάσουν πάνω από τα πτώματά μας!

Απορούσα με το σοβαρό και έντονο ύφος του και δεν ήξερα αν έπρεπε να γελάσω ή όχι. Από το αδιέξοδο μ' έβγαλε ο Θόδωρος.

– Αριστείδη, έχουν γεμίσει τα ξενοδοχεία της περιοχής με ειδικές δυνάμεις. Να τα λεωφορεία με αστυνομικούς και στρατιώτες. Όλη η περιοχή είναι ένα καζάνι που βράζει.

– Έχει και το καλό του, Θόδωρα. Θα δουλέψουν οι ξενοδόχοι και θα πέσει χρήμα στον τόπο. Θα βγάλετε λεφτά με ουρά.

Ο Μήτσος με κοιτούσε κάθε τόσο με την άκρη των ματιών του και κάποια στιγμή είπε:

– Δεν είσαι φίλος του πρωθυπουργού;

– Έχουν οι πρωθυπουργοί φίλους;

– Μα το ξέρω, γνωρίζετε από παλιά. Πρέπει να σπουδάσετε την ίδια εποχή στη Γερμανία.

– Αυτό όντως αληθεύει.

– Άρα σε έστειλε ο πρωθυπουργός εδώ για να κατευνάσεις τα πνεύματα...

– Χέστηκε η φοράδα στ' αλώνι. Σιγά μην ασχοληθεί ο πρωθυπουργός με το εργοστάσιο χρυσού...

Γέλασα σαρκαστικά.

– Μα είναι η μεγαλύτερη επένδυση που γίνεται στη χώρα τα τελευταία τριάντα χρόνια!

– Γαμώ την επένδυση! Και θα γίνει; είπα και τον κοίταξα ερευνητικά.

Βουβαμάρα έπεσε στο τραπέζι.

– Πώς από δω τότε; με ρώτησε ο Θόδωρας.

– Θα μείνω λίγο να ανακτήσω δυνάμεις, πριν πάω στο Κόσοβο, με τους «Πατρούς Χωρίς Σύνορα».

– Τι λες, ρε παιδί! εξανέστη ο Μήτσος. Θα αφήσεις την πατρίδα σου, για να ασχοληθείς με τους Κοσοβάρους;

– Εκεί χρειάζεσαι. Πόλεμος γίνεται. Δεν παίζουν οι άνθρωποι το πουλί τους...

Ο Μήτσος κοίταξε πρώτα τους άλλους δημάρχους, ύστερα δουλέψανε δυο τρεις φορές τα μάτια του και στράφηκε σε μένα.

– Θ' αφήσεις τον τόπο σου, Αριστείδη, έρμαιο των πολυεθνικών, και θα πας να σκοτωθείς για λογαριασμό άλλων;

– Σιγά μη χρειάζεται ο τόπος την αφεντομουτσουνάρα μου, γέλασα αυθόρμητα.

– Σε χρειαζόμαστε εμείς! σήκωσε φωνή και φρύδια ο Μήτσος. Είμαστε σε διαπραγματεύσεις, με την εταιρεία, με την κυβέρνηση. Εμείς εδώ είμαστε όλοι άνθρωποι του λαού, περιορισμένου βεληνεκούς. Χρειαζόμαστε ένα άτομο με πείρα στις

διαπραγματεύσεις, να μπορεί να αντισταθεί ισάξια σ' αυτούς που βάλανε στο νου τους να καταστρέψουν αυτό τον τόπο, να τον κάνουν σεληνιακό τοπίο.

Είχε πάρει φόρα να πει κι άλλα πολλά.

– Για να μιλάς έτσι, Μήτσο, πρέπει να 'χετε σύντομα εκλογές, τον δέκοψα εγώ.

Οι άλλοι με κοίταξαν σκεπτικοί.

– Το Σεπτέμβριο, είπε ο Θόδωρας. Αλλά σε χρειαζόμαστε πραγματικά, Αριστείδη. Ενδιαφέρεσαι για τα κοινά, ποτέ όμως δεν ασχολήθηκες με τον τόπο σου. Κάνε κάτι και για μας. Είναι δύσκολοι καιροί και οι δυνάμεις μας δεν φτάνουν.

Τους κοίταξα όλους με διστακτικότητα. Σε τι θα σε μπλέξουνε τώρα τούτοι, σκέφτηκα. Και πριν συνέρθεις από την άλλη κατραπακιά. Καλύτερα, Αριστείδη, κόβε ρόδα μυρωμένα, πριν σε πάρει αυτός μονότερμα και μπαφιάσεις.

– Δεν τ' αφήνουμε γι' άλλη φορά... Είμαι από το πρωί στο πόδι. Και ταξιδεύω και εννιά ώρες. Τις επόμενες μέρες θα 'μαι στο κτήμα, στο ποτάμι. Θα ρίχνω και καμιά βουτιά. Όποτε θέλετε ελάτε να τα πούμε.

Αλλά ο Μήτσος μύρισε αίμα και δεν ήθελε να χάσει το θήραμά του:

– Αριστείδη, ο πατέρας σου δεν χάθηκε με το «Γένουα» που τορπίλισαν οι Άγγλοι;

– Λένε...

– Μια ζωή θύματα, προσποιήθηκε πως οργιζόταν ο Μήτσος.

Εγώ όμως τους αποχαιρέτησα και πήγα για έναν καλό υπνάκο στο σπίτι μου.

Πήρα τον παραλιακό δρόμο προς την κατεύθυνση του Παγ-
γαιού. Η αύρα της θάλασσας με δρόσισε. Τη ρουφούσα βαθιά
στα πνευμόνια μου. Κι απολάμβανα να βλέπω να σπάει το κύμα
στην άσπρη αμμουδιά, και ν' ακούω το υπόκωφο βογκητό που
ερχόταν μακριά από το σκούρο πέλαγος. Άφησα πίσω μου το
μεγάλο άσπρο τόξο που σχημάτιζε ο κόλπος, πέρασα δίπλα
από τις μικρές παραλίες του Πέντακτου, και είδα να χρυσίζουν
στο φως του φεγγαριού τα νερά του Στρυμόνα, τεράστιο φίδι
που κρυβόταν στο πράσινο. Μόλις άφησα τον κεντρικό δρόμο
και κατηφόρισα προς τη θάλασσα, αντίκρισα το κτήμα. Περι-
ποιημένο, φυτεμένες σε σειρές οι ελιές, οι αμυγδαλιές και οι
κερασιές, και παρακάτω, μέχρι την αμμουδιά, το αμπέλι. Στην
πάνω άκρη, στο ύψωμα, το μακρόστενο σπίτι, αντίγραφο κα-
λογεरिकού κελιού, όπως το έχτισε πριν τρεις γενιές ο προπάπ-
πος μου με αγιορείτες μαστόρους. Ανέβηκα το πλακόστρωτο,
ανάμεσα στα θαμνοειδή φυτά, με τα τριαντάφυλλα να κυρι-
αρχούν, και στάθηκα μπροστά στην ξύλινη βεράντα. Το σπίτι
στο σκοτάδι. Ένα μικρό καντηλάκι έφεγγε μόνο στην αριστερή
άκρη του ισογείου.

– Πάλι θα ξεστράτισε ο Κώστας με καμιά χήρα..., σιγομίλησα.

Το ισόγειο, λίγο φορτωμένο, με κουζίνα, καθιστικό και τζάκι,
τις φωτογραφίες από τους παππούδες και τις γιαγιάδες στον
τοίχο απέναντι στη πύλη, μερικές μοντέρνες ζωγραφιές, και
λίγα σκαλιστά πιάτα, ένα σωρό μικροαντικείμενα, φωτογρα-
φίες και αναμνηστικά δεξιά και αριστερά, όλα καθαρά και πε-
ριποιημένα, έδειχναν κατοικήσιμο σπίτι χωρίς κάτοικο. Δεξιά
από το τζάκι η φωτογραφία του πατέρα, με το πηλίκιο του αξι-
ωματικού του Πολεμικού Ναυτικού, και δίπλα, ίδιου μεγέθους,
η φωτογραφία της μαυροφορούσας μάνας.

Στάθηκα μπροστά στους παππούδες:

– Εδώ τελειώνετε και σεις. Τέρμα τα δίφραγκα! Συνεχιστής δεν υπάρχει...

Ύστερα κάθησα στο δερμάτινο καναπέ κάτω από το φωτάκι του καντηλιού. Κάτι πρέπει να 'χω κάνει λάθος. Δεν υπάρχει λιμάνι, πόλη ή χώρα, που να μην περπάτησα. Γνώρισα όλες τις φυλές, γυναίκες άσπρες, μαύρες, κίτρινες, κόκκινες, για να μείνω στο τέλος μαγκούφης του κερατά. Να σέρνομαι στο σκοτάδι σαν το βρικόλακα, και να περιμένω τον Κώστα να μου κάνει παρέα. Κακιά φύτρα... Όλοι πασχίσαν, όλοι δουλέψαν κι όλοι κακό τέλος είχαν. Κατάρα πρέπει να 'χει αυτό το σπίτι. Ποιος ξέρει πόσους κούρσεψε ο προπάππος για να το χτίσει, σκέφτηκα γελώντας.

Αυτοί τουλάχιστον είχαν ένδοξο τέλος, οι περισσότεροι. Εμένα ούτε αυτό δεν μου βγαίνει. Άκου εκεί, να κατηγορούν εμένα ότι αποτελώ εθνικό κίνδυνο! Που η γενιά μου πρόσφερε στην πατρίδα όσα της έκλεψαν αυτοί οι μασκαράδες. Και γιατί με κατηγορούν; Γιατί δεν επέτρεψα στα τρωκτικά τους να ξαφρίσουν το μισό προϋπολογισμό του νοσοκομείου. Να με επιλέγουν ως τον καλύτερο με απόσταση από όλους τους υποψηφίους για τη διεύθυνση του νοσοκομείου, και μετά να με αποκλείουν με τη ρετσινιά του εθνικού κινδύνου. Και ο προσωπικός φίλος και πρωθυπουργός να σηκώνει τους ώμους του: Διαφωνώ μεν αλλά δεν μπορώ να κάνω τίποτε, αν το λεν οι υπηρεσίες του Κράτους. Με ξέρεις τριάντα χρόνια, του λέω, από τους σπιούνους θα μάθεις ποιος είμαι; Αλλά αυτός, άλλα λόγια ν' αγαπιόμαστε... Κατά τ' άλλα, πρωθυπουργός θα πει πρώτος υπηρέτης του λαού, όπως συνήθιζε να λέει.

Σκατά είναι ν' ασχολείσαι με τα κοινά. Αλλά όταν δεν έχεις παιδιά, σκυλιά, γατιά να φροντίσεις, σου περνάει η μέρα. Και έχεις και την γκλαμουριά της εξουσίας.

Τελικά όλοι αυτοί της γενιάς μου ξέραν περισσότερα από μένα. Κι ας είμαι εγώ ο μόνος τους που σπούδασε. Για όλους αυτούς, το πρώτο στη ζωή ήταν η οικογένεια. Τελεία και παύλα. Τα άγια τοις αγίοις είναι η οικογένεια. Αυτό δεν συζητιέται. Γυρνούσαν μερμπάντηδες στην υφήλιο, δρόσιζαν όλες τις πορτοκαλιές, αλλά μην αγγίξει κανείς την καπετάνισσα, τ' αφεντικό στο σπίτι. Τον σκότωναν καταμεσήμερο στην πλατεία του χωριού. Και κάναν παιδιά κι εγγόνια. Κι επέζησε και από κανένα, ν' ανάβει το καντηλάκι στον τάφο τους.

Και εγώ είμαι το τέλος της γραμμής. Παραπέρα δεν πάει. Θα ρημάξουν όλα αυτά. Ή να τα χαρίσω σε κανένα ίδρυμα; Αλλά τότε θα τα φάνε οι ανοιχτομάτηδες, δήμαρχοι και πολιτικοί. Αυτοί είναι όλοι τους τρόμπα, φιγούρα, μπαρούφα, άρπα κόλλα, γκρέκο μασκαρά. Πού να τους έχεις εμπιστοσύνη...

Γιατί άραγε δεν έκανα ποτέ οικογένεια; Από τις γυναίκες που γνώρισα, δύο απ' αυτές θα ήθελα να παντρευτώ. Κι αυτές το ήθελαν. Ή καλύτερα, αυτές δεν μπορούσαν να φανταστούν αλλιώς τη ζωή τους, παρά ως σύζυγοι και μητέρες. Συναντηθήκαμε, ερωτευθήκαμε, ζήσαμε μαζί, αλλά οικογένεια δεν κάναμε. Γιατί πάντα κάτι δεν ταίριαζε. Υπήρχαν απαγορευτικές δεσμεύσεις, σύμφωνα με τα χρηστά ήθη. Και τους θεσμούς τουλάχιστον τους σεβόμαστε...

Ακούγεται απίστευτο αλλά είναι αληθινό. Το ότι δεν έκανα οικογένεια δεν είναι δικιά μου επιλογή. Ή παντρευόμουν τις λάθος γυναίκες, ή οι σωστές γυναίκες που γνώρισα ήταν παντρεμένες. Αν αυτό δεν είναι κακή τύχη, τότε τι είναι;

Μπορώ να φανταστώ ότι θα γινόμουν και καλός πατέρας. Εννοώ όχι μόνο στις θεωρίες, αλλά και στην πράξη. Από το να ξεσκατίζω τα μωρά, μέχρι να χτυπάμε κουτουλιές, να τρέχω στις συναντήσεις των γονέων και κηδεμόνων, να τους δείχνω τις πρωτεύουσες της Ευρώπης, και να είμαι σύμβουλος στις

πρώτες ερωτοδουλειές τους. Και τίποτε δεν θα γέμιζε περισσότερο την ψυχή μου από το να 'βλεπα να ζωντανεύουν αυτοί εδώ οι τοίχοι από το γέλιο και το κλάμα του παιδιού μου. Αλλά φοβάμαι ότι αν συνεχίσω έτσι, πάει... καλά ξημερώματα. Ας αφήσουμε τα όνειρα να είναι όνειρα. Κι ας πάω να κοιμηθώ, για να απολαύσω αύριο ξεκούραστος τη βάρκα.

Τελικά όμως δεν τα κατάφερα. Μου 'ρθαν στο νου οι δήμαρχοι. Τι κάνεις τώρα μ' αυτούς τους φτωχομπινέδες; Ανακατεύεσαι με τα πίτουρα; Ένας θεός ξέρει τι διχόνοιες, ίντριγκες, και ανίερες συμμαχίες υπάρχουν μεταξύ τους. Κι όλ' αυτά που κάνουν, τα πιστεύουν; Και πόσους απ' αυτούς θα τους έχει διαβρώσει η εταιρεία χρυσού; Πόσα χρειάζεται ένας δήμαρχος για να πουληθεί; Πόσο κοστίζει η προεκλογική του εκστρατεία, δύο, πέντε, δέκα εκατομμύρια; Ψίχουλα για την εταιρεία. Και θα βρουν τον τρόπο να του πασάρουν κανένα αμάξι και να τουβάλουν μερικά δολάρια σε μυστικό λογαριασμό.

Αλλά και αν δεχτούμε ότι όλοι τους είναι αγνοί αγωνιστές, όπως θέλουν να φαίνονται, δεν θα υπάρχουν παρεμβάσεις από τους τοπικούς βουλευτές και τα κόμματα; Το κυβερνητικό κόμμα θα λέει: Δεχθείτε στον τόπο σας τη μεγαλύτερη επένδυση της τριακονταετίας. Δεχθείτε την για ν' αναπτυχθεί ο τόπος σας. Να εξαλειφθεί η ανεργία, να υπάρξουν υποδομές, να εκσυγχρονισθεί η περιοχή και να επανεκλεγείτε.

Τα αντιπολιτευτικά κόμματα θα ουρλιάζουν: Παραδόθηκε ο τόπος και το περιβάλλον στη βουλιμία της παγκοσμιοποίησης. Οι καπιταλιστές θα αποκομίσουν τα υπερκέρδη και η τοπική κοινωνία τη ρύπανση. Ο τόπος θα μαραζώσει. Τέλος με τον τουρισμό, οι αρχαιολογικοί μας τόποι θα καταστούν σκουπιδότοποι, τα ιερά και όσια της φυλής μας θα γίνουν έρμαιο των σκυλιών.

Και οι βουλευτές; Εκεί κι αν είναι το μπάχαλο. Θα τρέχουν πίσω από τους ψηφοφόρους. Υπέρ του εργοστασίου οι ψηφοφόροι; Μαζί τους οι βουλευτές κατά των δημάρχων. Τρέχει ο λαός κατά του εργοστασίου; Πρώτοι με το λαό, πρώτοι με τους δημάρχους. Είναι ο λαός μοιρασμένος, άλλοι με το εργοστάσιο και άλλοι εναντίον; Τη μία μέρα είναι μ' αυτούς που είναι υπέρ και την άλλη μέρα με όσους είναι κατά.

Και τι θα κάνεις εσύ, Αριστείδη, σ' όλο αυτό το κομφουζίο; Α, εδώ σε θέλω, κάβουρα, να πηδάς στα κάρβουνα... Θα μπορέσεις να συνεννοηθείς μαζί τους, να τους βάλεις σε μια τάξη, σ' ένα δρόμο; Μάλλον φυτρώνεις εκεί που δεν σε σπέρνουν...

Ομολογώ, είμαι ανέτοιμος. Ορισμένα απ' αυτά τα πράγματα ξεπερνούν τις δυνατότητες ενός γιατρού. Ας πούμε και περπατημένου... Αλλά ίσως να έχει και λίγο δίκιο ο δήμαρχος, ο Μήτσος. Τι γυρεύω εγώ στο Κόσοβο; Τι θέλει η αλεπού στο παζάρι; Εντάξει, είμαι γιατρός. Αλλά, να πάρει ο διάολος, σ' αυτό τον τόπο γεννήθηκα, εδώ μεγάλωσα· ή καλύτερα, ο τόπος αυτός με μεγάλωσε. Άρα, αυτόν πρώτιστα οφείλω να υπηρετήσω. Όλα καθαρά και ξάστερα.

Εδώ που τα λέμε, Αριστείδη, δεν χρειαζόταν να σου πει ο Μήτσος τέτοια απλά πράγματα. Δεν πηγαίνεις στο Κόσοβο από ανθρωπιά, να συμπαρασταθείς στον πόνο του συνανθρώπου. Έτσι είναι και το ξέρεις. Αυτό που πας να κάνεις είναι φυγή. Θέλεις να φύγεις από τη χώρα που σε μάτωσε, που σε συκοφάνησε, που σε σταμπάρησε. Οπότε, φιλαράκο μου, λες bye bye to Greece. Καλός πατριώτης είσαι. Μόνο να μη λες τέτοια μέσα σ' αυτό το σπίτι, γιατί ακούνε και οι παππούδες στον τοίχο. Και τους βλέπω να σηκώνονται από τους τάφους τους, να αρπάζουν τη μαγκούρα και να σε κυνηγάνε. Τίνος φύτρα είσαι συ, ρε μαντράχαλε; Δυο μέτρα μπόι, και το βάζεις στα πόδια; Φοβήθηκες τους κομπιναδόρους και τους πλιατσικολόγους; Φτου

σου ρε... Εμείς πολεμήσαμε, ρε, με το τσεκούρι τον εχθρό! Πώς νομίζεις έγινες ελεύθερος; Σ' απελευθέρωσαν οι Φράγκοι; Ξέρεις, ρε, πόσους έσφαξα, κούρσεψα, πυρπόλησα; Όλα αυτά τα 'κανα, για να 'σαι συ ελεύθερος. Εσύ που μ' όλες τις φυλές κοιμήθηκες, κι έναν γιο δεν φύτεψες. Και το βάζεις τώρα και στα πόδια. Μούντζες στα μούτρα μας, χάθηκε η γενιά μας...

Μα την αλήθεια, μ' όλο τον κόσμο μπορώ να συγκρουστώ εκτός από τους παππούδες μου. Να κοιμάμαι στο σπίτι που έχτισαν, να ζω από το κτήμα που έσπειραν και να τους προδίδω, ε αυτό είναι αχαριστία...

3

Λίγο αγουροξυπνημένος σηκώθηκα το επόμενο πρωί. Ο μαγάσας ο Κώστας έκανε και κοτέτσι. Τι ήθελε και του 'ρθε τώρα τέτοια ιδέα... Από τα βαθιά χαράματα άρχισαν να λαλούν οι πετεινοί. Μου 'φτιαξε όμως ένα καλό πρωινό και ξεθύμανε η οργή μου. Ύστερα γυρίσαμε μαζί το κτήμα, καλός κηπουρός ο κερατάς. Κατεβήκαμε και στο κελάρι, μου 'δειξε τα καινούργια κρασιά, καλή χρονιά, δεν έβρεξε πολύ, μεστό το κρασί. Και το τσίπουρο βγήκε καλό. Ύστερα ετοιμάσαμε το φουσκωτό, εφτάμισι μέτρα πράμα, και το ρίξαμε στη θάλασσα. Ο Κώστας θ' ασβέστωνε τους κορμούς των δέντρων όσο εγώ θα όργωνα τη θάλασσα. Πάντα την πρώτη μέρα που έρχομαι εδώ περιδιαβίνω ολόκληρο το Στρυμονικό κόλπο. Ξεκίνησα προς τη μεριά του Παγγαίου, αγνάντευα κάθε ακτή, κάθε αμμουδιά χωριστά, και προχωρούσα προς την κατεύθυνση της Καβάλας.

Έβλεπα τι καινούργιο πράμα έχει χτιστεί και πικραινόμουν, κι ύστερα γύρισα ανοιχτά προς την πλευρά της Θάσου και πήγα καρφωτός στην άλλη άκρη, προς την κατεύθυνση του Άθωνα.

Έκαιγε βέβαια η διακοσάρα μου τον περιδρόμο, αλλά μπροστά σ' αυτή την απόλαυση τι είναι η λίγη ρύπανση;

Ύστερα επέστρεφα με κομμένη ταχύτητα περνώντας κοντά από την παραλία για να βλέπω μία μία τις αμμουδιές, που τόσα χρόνια γνωρίζω, θαυμάζω, απολαμβάνω. Αγνάντευα τους αρχαιολογικούς τόπους των Σταγείρων, των Φιλίππων, της Αμφίπολης και των άλλων μικρότερων πόλεων και γυρνούσα ευδαίμων στη βάση μου στο ποτάμι.

Αυτή ήταν η πρώτη μου διαδρομή κάθε πρωί. Η γνωριμία με τον τόπο. Κι ύστερα ασχολιόμουν με το κτήμα υπό την καθοδήγηση του Κώστα.

Κάθε φορά που έμπαινα στο σπίτι πρόσεχα πόσο αγριεμένα με κοιτούσαν οι παππούδες.

Την τρίτη μέρα έσπασα. Στάθηκα μπροστά τους, τους φίλησα και τους είπα:

– Εντάξει. Δεν θα σας προδώσω... Θα μείνω εδώ. Θα φροντίσω μαζί με τους δημάρχους να προστατεύσω τον τόπο. Βέβαια, κακά μπλεξίματα θα 'χω, αλλά αυτό είναι άλλη ιστορία.

Ηρέμησαν τα πρόσωπά τους.

Τηλεφώνησα στους δημάρχους:

– Με φέρατε βόλτα!

– Μπράβο! φώναξε ο Μήτσος. Θα τους πάρουμε φαλάγγι τώρα... Έλα γρήγορα να σε ενημερώσω.

Μιλούσε με τις ώρες. Το κεφάλι μου έγινε καζάνι. Μ' εντυπωσίασε όμως πόσο καλά ήταν ο άθλιος διαβασμένος. Μιλάμε τώρα για τεχνικά θέματα. Είχε βέβαια το πλεονέκτημα ότι τριάντα χρόνια δούλευε στο εργοστάσιο, πριν συνταξιοδοτηθεί, και ήξερε κάθε πέτρα, κάθε γωνιά του, κάθε μυστικό και τερτίπι του. Απολάμβανα να μαθαίνω τα τεχνικά της επένδυσης.

Ο Μήτσος από οικονομικά, καταστατικά και τα τοιαύτα δεν πολυκαταλάβαινε. Παραδόξως, ήταν σ' αυτά ξεφτέρει ο Θόδωρας. Παλιά, στο Πανεπιστήμιο, είχε γίνει ανάρχας, έτσι λεγόταν, και δεν συγχρωτιζόταν με έναν ακραιφνή πατριώτη σαν και μένα, αλλά τώρα ήταν παιδί αλφάδι. Του 'πα να περάσει από το κτήμα να μου ανοίξει λίγο τα μάτια.

– Αριστείδη, μπλεγμένα τα πράγματα. Η τιμή του χρυσού είναι χαμηλή. Η μετοχή της εταιρείας στα κάτω. Και βγαίνει στη γύρα μήπως βρεθεί κανείς να την αγοράσει. Από πού λοιπόν θα 'ρθουν τα εκατοντάδες εκατομμύρια δολάρια που λένε ότι θα επενδύσουν; Άσε που εμπλέκονται και αεριτζήδες. Διεκδικούν το είκοσι τοις εκατό του εργοστασίου χρυσού, για «υπηρεσίες» που προσέφεραν σε κυβερνητικούς παράγοντες. Η υπόθεση έφτασε στη Βουλή και στα Δικαστήρια, και γίναμε ρεζίλι των σκυλιών διεθνώς.

– Τι συμφέρον όμως, Θόδωρε, έχουν οι «απάνω» να τα κάνουν πλακάκια μαζί τους;

– Εκτιμώ ότι θέλουν να φάνε την επιδότηση. Καμιά εικοσαριά με τριάντα δισεκατομμύρια δραχμές, που θα τους σκάσει η Κυβέρνηση. Θα στήσουν κανένα εργοστάσιο μαϊμού και θα γίνουν καπνός νυχτιάτικα.

– Θόδωρα, γιατί δεν τους διαβολοστέλνουμε;

– Τότε ποιος θα μαζέψει το μετάλλευμα, το οποίο σκορπίστηκε εδώ κι εκεί τα τελευταία εκατό χρόνια, και μολύνει το περιβάλλον; Αυτοί τώρα το συγκεντρώνουν, το επεξεργάζονται και το πωλούν.

– Και πρέπει να μας γδάρει η πολυεθνική για να κάνει αποκατάσταση του περιβάλλοντος; Δεν θα μπορούσαμε να την κάνουμε εμείς καλύτερα, και με περισσότερη αγάπη;

– Θα μπορούσαμε. Αλλά η αποκατάσταση του περιβάλλοντος δεν αφήνει περιθώρια για μεγάλες μίζες. Ενώ η κατασκευή

εργοστασίου χρυσού αφήνει ευχαριστημένους και αυτούς εδώ τους «ευεργέτες» και τους «απάνω».

Πολύ καταθλιπτική η κουβέντα. Άρχισα να νιώθω ευθύνη, και ήμασταν ακόμη στο ξεκίνημα.

– Για πες μου, Θόδωρα· αν γίνει το εργοστάσιο, θα 'χουμε παρατράγουδα;

– Βεβαιότατα! Πρώτα ο τουρισμός. Λες να 'χουνε όρεξη οι άνθρωποι, όταν κάνουν τα μπάνια τους, να βλέπουν τα φουγάρα του εργοστασίου χρυσού; Και ποιος θα πιστέψει ότι τα νερά και η θάλασσα δεν θα είναι μολυσμένα; Αλλά και ο τουρισμός που συνδέεται με τις αρχαιότητες θα πάει πίσω. Αρχαίες κολώνες, τείχη και ναοί δεν παντρεύονται με χαβούζες. Και σαφώς θα βλαφτεί η αλιεία μας και η γεωργία.

– Και με τους ανθρώπους τι γίνεται; Είμαστε και γιατροί, Θόδωρα...

– Θα 'χεις κι εσύ επισκεφθεί τα νεκροταφεία, δεν είναι έτσι; Μπορείς εκεί να δεις σε ποια ηλικία πεθαίνουν οι άνθρωποι τα τελευταία πενήντα με εξήντα χρόνια. Πιθανόν όμως το κακό να γενικευτεί, λόγω της ρύπανσης των υπογείων υδάτων.

Δεν χωρούσε στο μυαλό μου ότι υπάρχουν τα λεφτά για να κάνεις το σωστό, και παρόλα αυτά γίνεται το στραβό. Σ' αυτόν τον ιερό τόπο, καθαγιασμένο εδώ και χιλιάδες χρόνια... Που με το αίμα τους οι πρόγονοί μου τον απελευθέρωσαν. Όποιος επιβουλεύτηκε τον Ελληνισμό από δω πέρασε. Από τον Πέρση μέχρι τον Φράγκο και τον Οθωμανό. Μοσχάρια κολυμπούν στο αίμα που έχυσαν οι πατεράδες μας. Απελευθερωτικοί, Βαλκανικοί, Μακεδονικοί, μόνο σ' αυτόν τον αιώνα. Δεν πέρασε γενιά που δεν πολέμησε, μάνες κι αδελφές που δεν μαυροφόρεσαν.

– Θόδωρα, αυτά που λες είναι από τ' απίστευτα. Εδώ το λάδωμα πάει γόνατο. Δεν θα το πίστευα αν μου το 'λεγε άλλος. Αλλά πες μου, πώς αυτό μπορούν και μας το επιβάλλουν;

– Βασιλική διαταγή και τα σκυλιά δεμένα! Τυχαία νομίζεις βρίσκονται τόσον καιρό εδώ τα ΜΑΤ;

Άρχισα ν' ανησυχώ. Σιγά σιγά δεν θα μπορούμε ούτε τα σταφύλια από τ' αμπέλια μας να χαρούμε. Και θα πάει κατά διαόλου και η θάλασσά μας. Πολύ ρημαδιό στον τόπο μας...

Είχα όμως μια απορία:

– Με τα λεφτά αυτής της επιδότησης, Θόδωρα, δεν θα μπορούσε να γίνει κάτι καλύτερο για τον τόπο;

– Σαφώς! Υπάρχει αυτό που λένε Μεσογειακό μοντέλο. Λίγο απ' όλα. Γεωργία, αλιεία, οικιακές τέχνες, τουρισμός, αρχαία. Περισσότερες θέσεις εργασίας με πολύ λιγότερο κόστος και χωρίς ρύπανση.

– Και γιατί δεν το κάνουμε αυτό;

– Για να το κάνεις χρειάζεται σωστός προγραμματισμός, χρειάζονται κυβερνήσεις που πραγματικά ενδιαφέρονται για την ανάπτυξη κι όχι μόνο στα λόγια, και χρειάζεται και σοβαρότητα από μας εδώ.

– Αδελφέ Θόδωρα, εγώ σε βρίσκω πολύ σοβαρό!

– Κι εγώ σε βρίσκω σοβαρό, Αριστείδη! Αλλά για να υλοποιηθεί κάτι τέτοιο χρειάζεται πολλή δουλειά. Και πολὺς χρόνος. Θα ξεκινήσουν πολλοί, αλλά στο τέλος θα μείνουμε οι δυο μας. Πολύ πιθανόν, εσύ που λείπεις τόσα χρόνια από δω, να μην αντέξεις τη μιζέρια μας. Μια ωραία πρῶιαν θα σηκωθείς να φύγεις. Και θα μείνω εγώ ολομόναχος με το παλούκι στον κώλο. Αυτή είναι η αλήθεια, Αριστείδη. Ο τόπος μας δεν είναι ώριμος για ανάπτυξη.

Μου μάτωσαν την καρδιά τα λόγια του φίλου μου. Μ' έπιασε το πατριωτικό μου.

– Κόλλα το! είπα και του 'δωσα το χέρι. Μπορεί να 'χεις δικιο. Αλλά αξίζει να προσπαθήσουμε. Και όσο αντέξουμε...

Μου το κόλλησε.

- Όσο αντέξουμε!

Και συνέχισε:

- Μην ξεγελιέσαι, Αριστείδη, από την εικόνα όταν βλέπεις τις ταβέρνες γεμάτες και τα μεγάλα αυτοκίνητα. Η μειοψηφία είναι που καλοπερνά. Στις ταβέρνες είναι πάντα οι ίδιοι και οι ίδιοι. Στους καφενέδες οι ίδιοι και οι ίδιοι πίνουν τα ούσικια τους. Και τα τεράστια αυτοκίνητα έχουν άνθρωποι που κάνουν εμπόριο ή αετονύχηδες. Το μεγάλο τμήμα του λαού στην περιοχή μας όμως περνάει δύσκολες μέρες. Να πιαστείς από την υγεία; Αν αρρωστήσεις και δεν έχεις χωράφι να πουλήσεις, την έχεις βαμμένη. Να πάρουμε την παιδεία; Ξέρεις τι κοστίζει ένα παιδί σήμερα, ώσπου να βγάλει το Λύκειο; Εκατομμύρια... Στο σχολείο μάθημα δεν γίνεται. Οι καθηγητές λένε στα παιδιά, πηγαίνετε στα φροντιστήρια. Τα φροντιστήρια γδέρνουν τις οικογένειες. Και οι άνθρωποι ξεπουλούν τα κτήματά τους για να τα βγάλουν πέρα. Υπάρχει οικονομική δυσπραγία, η οποία θα γίνει ακόμη χειρότερη. Γι' αυτό ό,τι κάνουμε πρέπει να το κάνουμε πολύ προσεκτικά. Αναλαμβάνουμε μεγάλη ευθύνη, Αριστείδη...

Στη βδομάδα πάνω, μου κατέβηκε να διασχίσω διαγωνίως τον Στρυμονικό, για να πάω στο μικρό νησάκι, ανοιχτά από τα Στάγειρα, να δω για άλλη μια φορά τα αρχαιολογικά ευρήματα. Ξαφνικά διέκρινα δεξιά μου ένα υπέροχο γυναικείο κορμί, με τα ξανθά μακριά μαλλιά ριγμένα προς τα πίσω, στα κύματα.

- Καιρός είναι ν' αρχίσω να πιστεύω και στις γοργόνες...

Έκοψα ταχύτητα, έκανα ένα μεγάλο κύκλο και σταμάτησα τη βάρκα δίπλα της. Αυτή ήταν ασάλευτη.

- Ακυβέρνητο αντικείμενο στη θάλασσα, μουρμούρισα. Σύμφωνα με το ναυτικό δίκαιο, μου ανήκει. Πώς να της το κάνω λιανά είναι το ερώτημα...

Πέρα από το ότι έπαθα πραγματικό τραμπάκουλο μόλις την ανέβασα στη βάρκα, καταγόταν από το Ανόβερο της Γερμανίας, όπου εγώ σπούδαζα επί μια εξαετία. Έκανε ιστιοπλοΐα στη λίμνη της πόλης και πήγαινε Κυριακή απόγευμα στο Euroca Café να φάει τούρτα με σαντιγί ακούγοντας κλασική μουσική.

Καθήσαμε μαζί στο κιόσκι, φάγαμε γλυκό του κουταλιού, ήπιαμε δροσερό νερό και βυσσινάδα, της έδειξα το σπίτι, μιλήσαμε για όλα και για τίποτε. Ήταν ολοφάνερο ότι προσπαθούσε να μου αποκρύψει την ταυτότητά της. Μου είπε:

– Μένω σ' ένα μικρό σπιτάκι, και κερδίζω τη ζωή μου διδάσκοντας γερμανικά.

Δεν θα είναι τόσο άσχημη η «εξορία» μου εδώ αν έχω τη συντροφιά τέτοιας γυναίκας... Αυτή περπατούσε ξυπόλητη στο κτήμα και απολάμβανε το αφράτο χώμα με τις πατούσες της. Της έδειξα τα κελάρια κρασιού στο υπόγειο, και της εξήγησα ποιες ήταν οι καλές χρονιές της τελευταίας εικοσαετίας. Χάιδευε τα βαρέλια και διασκέδαζε με τα εργαλεία που χρησιμοποιούσαμε παλιά για να πατήσουμε τα σταφύλια και να βγάλουμε το μούστο.

Ιδιαίτερα την εντυπωσίασαν οι φωτογραφίες των παππούδων, με τα αγκυλωτά μουστάκια και τα γερακίσια βλέμματα, στο ισόγειο του σπιτιού.

– Πετούσε φλόγες ο αρχιπάππος μέχρι πριν μερικές μέρες, της είπα και έδειξα τη φωτογραφία ψηλά αριστερά.

– Και γιατί;

– Γιατί ήθελα να πάω στο Κόσοβο με τους «Γιατρούς Χωρίς Σύνορα».

– Και τώρα δεν πετάει φλόγες;

– Ηρέμησε, γιατί θα μείνω εδώ να υπερασπιστώ με τους δημάρχους τα δίκαια του τόπου...

Με κοίταξε ερευνητικά.

– Θα μπορούσα να σας είμαι υπολογίσιμη συνεργάτις! Είμαι αγαπητή στον κόσμο και μ' εμπιστεύονται, και έχω πολλούς μαθητές που είναι σε καίρια πόστα στην εταιρεία.

– Χαίρομαι ιδιαίτερα που θα κάνουμε κάτι από κοινού.

Παρατήρησα ότι ενθουσιάστηκε και πρόσθεσα:

– Τι άλλο σπουδαίο κάνετε σ' αυτό το μέρος, να το κάνουμε μαζί;

– Πηγαίνω συχνά στο μοναστήρι στο Παγγαίο! Μπορείτε να ρθείτε κι εσείς και να προσκυνήσετε...

Την κάτσαμε τη βάρκα, σκέφτηκα. Μας βγήκε θεούσα!

– Τις υποχρεώσεις μου στα μοναστήρια τις έχω εκπληρώσει με το παραπάνω! Έκανα δυο χρόνια γιατρός στον Άθωνα. Τάμα της μάνας μου. Είχε εκείνη τάξει στην Παναγιά, που το Άγιον Όρος είναι το περιβόλι της, ότι θα την υπηρετήσει ο γιος της δυο χρόνια, αν γύριζε ζωντανός ο πατέρας μου από τον πόλεμο. Μολονότι εκείνος δεν γύρισε, είπα εγώ, το τάμα είναι τάμα. Έκανα το διακόνημά μου... Πήγα καβάλα στ' άλογο σ' όλες τις μονές. Αναρριχήθηκα σε κελιά και ερημητήρια. Έχωσα ενέσεις σε θνητούς και αγίους. Το καθήκον μου εξετελέσθη εις το ακέραιον!

Όταν έφυγε η Καρόλα το φιλοσόφησα. Θα πω στην ηγουμένη, το πάω το κορίτσι, και με καλό σκοπό. Βάζω κι ένα πακέτο φρεσκοκολλαρισμένα δεκαχίλιαρα και της τα ακουμπάω. Με κάτι πρέπει να μετριέται και η ευσέβεια... Για τέτοιον ιερό σκοπό μια παρατυπία τη συγχωρεί ο Θεός...

Σιγά σιγά, σκέφτηκα, πρέπει τώρα, Αριστείδη, ν' αρχίσεις το ψηστήρι. Δεν θα το παίζουμε εδώ Ρωμαίος και Ιουλιέτα!

– Σας αρέσει, δεσποινίς μου, η ζωή εδώ;

– Είμαι πολύ ευτυχισμένη. Αν εξαιρέσεις την έλλειψη παιδιού, η χάρη Του με ευλόγησε με όλα τ' άλλα.

– Ο Θεός είναι μεγάλος, δεσποινίς μου! έπαιξα το θεοσεβούμενο.

«Και εγώ το εργαλείο Του», σκέφτηκα μέσα μου, αλλά δεν της το είπα.

Άρχισα να παίρνω τα πάνω μου. Περπάταγα το κτήμα, φρόντιζα τα δέντρα και τ' αμπέλι, καλαμπούρι σύννεφο με τον Κώστα. Η Καρόλα ερχόταν κάθε πρωί, πριν πάει στο μάθημά της –έλεγε– και τη βρίσκαμε! Βουτιά, κουβεντούλα, πιάναμε κι από κανένα σκοπό...

– Γιατρέ, μου λέει μια μέρα ο Κώστας, θα ψήσω ένα κατσίκι στη σούβλα και θα βάλουμε την γκόμενα να μας χορέψει τσιφτετέλι.

Τάφος ο αληταράς! Ενώ ήξερε καλά ποια ήταν, δεν έβγαλε λέξη.

Άρχισα ν' αλλάζω. Μ' άφηνε σιγά σιγά η μαγκουφιά του γεροντοκόρου. Ακόμα και τη γλώσσα μου, τη λουστράριζα λιγάκι.

– Εσείς έτσι; με κοιτούσε αυστηρά όταν μου γλιστρούσε κανένα πειραιώτικο. Δεν σας πάει...

«Πω, πω, ρε παιδί μου, εσύ θα με κάνεις και του κατηχητικού!»

Αλλά όλο και αφαιρούσα τα διακοσμητικά από το λόγο μου. Είμαι και λίγο αβέρτος...

Και γενικά ένιωθα τόσο ανεβασμένος, που κορδώθηκα μπροστά στους παππούδες:

– Σας την έχω στημένη! Σας βλέπω με το πρώτο ουά-ουά του πιτσιρικά να κατουριέστε...

Η πλάκα ήταν με τους δημάρχους. Με είδαν κεφάτο, λεβέντη και καραμπουζοκλή, και νόμισαν ότι αυτοί με φτιάχνανε.

– Αριστείδη, μεγάλο σεκλέτι η πολιτική, μου λέγανε.

– Τ' απολαμβάνω, παιδιά! τους δούλενα ψιλό γαζί.

Έτσι κυλούσαν τα πράγματα, ώσπου μας κάλεσε ο Δεσπότης

να συζητήσουμε με την εταιρεία χρυσού και να ηρεμήσουν τα πράγματα. Με τη βοήθεια του Θεού και της αφεντιάς του...

4

Τελικά μας την έσκασε. Όχι ο Θεός, ο Δεσπότης! Μαζευτήκαμε στο κονάκι του, τέσσερις από την εταιρεία χρυσού – δύο ξένοι, ο διοικητικός διευθυντής και ο νομικός της σύμβουλος – από τη μια μεριά, οχτώ δήμαρχοι με μένα γενικό παθολόγο για όλα, από την άλλη. Το Δεσπότη μην τον είδατε, μην τον απαντήσατε.

Έρθε ο Αρχιμανδρίτης, ζήτησε συγγνώμη εκ μέρους του:

– Αγαπητοί αδελφοί, συνεδριάζει εκτάκτως σήμερα η Διαρκής Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος και ο σεβασμιότατος έπρεπε να πάει επειγόντως στην Αθήνα. Η Αγιότης Του ανέθεσε σε μένα να συζητήσουμε ως εν Χριστώ αδελφοί, να συμφωνήσουμε, να δώσουμε τα χέρια, να υπογράψουμε ανακωχή ενός μηνός για να μελετήσουμε τα σημεία των διαφορών μας και να ξανασυζητήσουμε. Ένα μήνα ειρήνη... Αμήν.

Η γλώσσα του χείμαρρος. Το μυαλό του τετράγωνο.

– Αυτός κόβει την τρίχα στα εκατό! ψιθύρισα στον Μήτσο.

Ύστερα το γύρισε ο αρχιμανδρίτης στη θεωρία. Πώς βλέπει η Εκκλησία τη φύση! Ο Θεός έπλασεν τον ουρανόν και την γην και τα τοιαύτα... Και ότι αυτά που γράφει ο Ευαγγελιστής στην Αποκάλυψη δεν είναι τίποτε άλλο από τον κίνδυνο της οικολογικής καταστροφής.

Μέχρι εδώ πάει καλά. Αλλά μετά το γύρισε στους αρχαίους. Τους πήρε σβάρνα, προσωκρατικούς, μετασωκρατικούς, πολλή ψιλοβελονιά! Η φύσις είναι ναός των θεών, έλεγαν εκείνοι. Είναι ύβρις και προκαλεί την οργή των θεών οποιαδήποτε βλαπτική ενέργεια. Την τιμωρούσαν δε αυστηρότατα οι πρόγονοί

μας. Ο Πλάτων, είπε, αναφέρει στο διάλογό του «Τίμαιος» ότι το σύμπαν που παρουσιάζει τον εαυτό του στις αισθήσεις μας, είναι μια οντότητα αιώνιας διάρκειας και υπάρχει ως ένας ζωντανός οργανισμός, όπως και Αυτός που το έφτιαξε, ο Δημιουργός του. Και καλεί για μια εύλογη συνεργασία με το περιβάλλον και σεβασμό προς αυτό. Στον «Φαίδρο», συνέχισε, μιλάει για τη φροντίδα του σύμπαντος και όλων των όντων που το απαρτίζουν. Οι αντιλήψεις αυτές θέτουν τις βάσεις μιας σωστής περιβαλλοντικής ηθικής που δημιουργήθηκαν από την κλασική ελληνική διανόηση. Ο Αριστοτέλης υποστηρίζει τη συνέχεια μεταξύ φύσεως και ανθρώπου από τη μια μεριά και πολίτου-πολιτείας από την άλλη. Η ηθική θεμελίωση της οικολογίας προϋποθέτει, κατά τον Αριστοτέλη, πολιτική θεωρία και πράξη για την προστασία του περιβάλλοντος. Συμπερασματικά επισήμανε ότι οι έλληνες φιλόσοφοι έθεσαν τις πρώτες αρχές της οικολογίας σε επιστημονική βάση.

Εγώ τα χρειάστηκα:

– Τούτος μας πήρε φαλάγγι! είπα στον Μήτσο. Αν του αντισταθούμε, θα μας μαντρώσει εδώ το Σαββατοκύριακο. Και ήθελα να πάω για ψάρεμα το βράδυ.

Μετά πήρε το λόγο ο διευθυντής της εταιρείας χρυσού. Μετέφραζε ο νομικός της σύμβουλος. Με τις πρώτες γερμανικές κούρες του τα 'χασα. Μου ήρθε ο ουρανός σφοντύλι. Αυτή τη φωνή την ξέρω!

– Ο Γκερτ!

Με καλοκοιτάζει. Τον καλοκοιτάζω. Κοκκινωπός, γκριζομάλλης, να ρυτίδες το κούτελό του... Αλλά η φωνή του καθαρή, όπως τότε που καλίγωνε ψύλλους.

– Ο Αριστείδης!

Σηκώθηκε και άπλωσε το χέρι του σε μένα πάνω από το τραπέζι.

- Lass die Pfoten! μου ξέφυγε εμένα. Έλα να σε φιλήσω...

Σηκωθήκαμε, αγκαλιαστήκαμε, κλάψαμε.

Οι άλλοι σιγήν ιχθύος. Γύρισα στην καρέκλα μου και είπα στον Μήτσο:

- Αποχωρώ από τη διαπραγμάτευση! Ο Γκερτ είναι αδερφός μου. Δεν έχω τίποτε να λύσω μαζί του.

- Όχι, όχι, μου απαντάει εκείνος. Καλύτερα να 'χουμε σταθερό κανάλι συνεννόησης...

Δεν έχασε την ευκαιρία ο αρχιμανδρίτης να ρίξει το καρφί του:

- Όλοι είμαστε αδελφοί, ακόμη κι αν δεν το γνωρίζουμε!

Τα παρακάτω δεν τα πολυθυμάμαι. Άκουγα τον Γκερτ να αναπτύσσει τις θέσεις της εταιρείας, αλλά ταυτόχρονα θυμόμουν τους μαξιλαροπολέμους που κάναμε, την μπάλα που παίζαμε, τα γλέντια και τα πηδήματα...

Μετά έκανε ο Μήτσος την κύρια εισήγηση και έδωσε στη συνέχεια το λόγο στους δημάρχους. Εγώ αλλού αρμένιζα...

Στο τέλος ο αρχιμανδρίτης τράβηξε από το φάκελό του ένα χαρτί, το κοινό ανακοινωθέν, το ψειρίσαμε λιγάκι, και φώναξε το γραμματέα του να το στείλει στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Όλοι τους βιάζονταν να τελειώσουμε. Προπαντός οι δήμαρχοι, γιατί τους περίμενε ο κόσμος και ήθελαν να ανακοινώσουν την ειρηνική διευθέτηση.

Εγώ ενδιαφερόμουν για τον Γκερτ.

- Έλα εδώ, ρε παλιόφιλε! του λέω. Πάμε στο κτήμα μου να πήσουμε τη χθεσινή ψαριά, να φάμε, να πιούμε και να το γλεντήσουμε!

- Όχι, μου τσαμπουνάει εκείνος. Πάμε σπίτι μου. Θα μας φροντίσει η γυναίκα μου.

Ενέδωσα.

Ο Γκερτ με οδήγησε στο Πέντακτο. Αφήσαμε τα τροχοφόρα στο πίσω μέρος μιας δίμετρης μάντρας και μπήκαμε σ' ένα μεγάλο επικλινές οικοπέδο. Μεταξύ δρόμου και αμμουδιάς ήταν κτισμένο ένα παλάτι. Μεγαλοαστικό σπίτι, προς τη μεριά της θάλασσας με μάρμαρα και κολόνες, ελληνικό κλασικό. Στη μέση του οικοπέδου μία παραλληλόγραμμη πισίνα και δίπλα της ένας τεράστιος φοίνικας. Στον ίσκιο του, σ' ένα ψάθινο ρολό, ξαπλωμένη ολόγυμνη, σκεπάζοντας το πρόσωπό της με ένα βιβλίο ανοιγμένο στη μέση, liaζόταν μια κατάξανθη θεά.

Κάτι δεν πάει καλά, Αριστείδη... Άρχισα να οσμίζομαι τον αέρα.

Η θεά απομάκρυνε ήρεμα το βιβλίο από το πρόσωπό της και κοίταξε προς το μέρος μας.

Χοντραίνει το παιχνίδι. Σύζυλος ο Αριστείδης.

Η θεά τίναξε με μιας τα κανιά της και κάθισε μετά οκλαδόν βάζοντας το βιβλίο μπροστά της.

– Ε όχι! της έφυγε μια κραυγή. Δεν είναι δυνατόν...

Ο Γκερτ τα χρειάστηκε:

– Γνωρίζετε;

– Τι θα πει γνωρίζετε, αδελφέ! Τη ρυμούλκησα ακυβέρνητη μεσοπέλαγα, για να μου τη φας εσύ...

Ο Γκερτ με κοιτούσε κι απορούσε. Όταν του εξέθεσα το συμβάν, κρατούσε την κοιλιά του και γελούσε τρανταχτά.

– Όλα τα περίμενα, Αριστείδη, αλλά όχι να σου πάρω το έπαθλο.

Η Καρόλα σκέπασε τη σάρκα της μ' ένα τζιν κι ένα μπλουζάκι με λεπτές τιράντες και κάθισε μαζί μας στη βεράντα.

Του τα διηγηθήκαμε του Γκερτ όλα, από την πρώτη μας συνάντηση μέχρι τις πρωινές επισκέψεις στο κτήμα, και την

παγίδα με το τσιφτετέλι που ήθελε να της στήσει ο Κώστας.

– Θα τη γλυτώσω από το εργοστάσιο χρυσού, για να τη βρω από σένα, Καρόλα! έλεγε όλο περηφάνια για τη γυναίκα του ο Γκερτ.

– Τι περιμένεις, αδελφέ, με τέτοιο πράμα που παντρεύτηκες; Την έχει σίγουρα ερωτευτεί όλο το αντρικό είδος του Στρυμονικού κόλπου.

– Κι εγώ πολλές φορές αναρωτιόμουν, Αριστείδη, από πού προέρχεται το μεγάλο ενδιαφέρον των αντρών να μάθουν γερμανικά.

– Έστω κι έτσι, μαθαίνουν! απάντησε χαμογελαστά εκείνη. Αλλά πώς πήγε η σύσκεψη;

– Υπογράψαμε ανακωχή! είπε ευχαριστημένος ο Γκερτ.

– Ενδιαφέρον, είπε και με κοιτούσε κάτω από τα βλέφαρά της.

Όσο συζητούσαμε με τον Γκερτ τόσο και απολάμβανα να 'μαι μ' έναν καρδιακό φίλο. Το σεκλέτι βέβαια με την Καρόλα, σεκλέτι.

Κάποια στιγμή όμως είπα μέσα μου: Δεν πειράζει, Αριστείδη. Ισοπαλία το παιχνίδι. Έχασες το όνειρο, κέρδισες την πραγματικότητα!

Μετά γυρίσαμε την κουβέντα στο εργοστάσιο χρυσού. Ο Γκερτ αρχικά μου τα 'λεγε χύμα και τσουβαλάτα. Ενθουσιάστηκα και έδωσα βάση.

– Αδελφέ Γκερτ, εγώ μαζί σου! του είπα. Εννόησα την υπόθεση.

Όσο όμως προχωρούσε και τον ρωτούσα να μου τα κάνει λιανά, δυσκολευόταν. Μιλούσε, μιλούσε, έγινε το σάλιο του γιαούρτι.

– Ρε Γκερτ, του λέω, γιατί δεν μιλάς σταράτα; Πολύ το κωλοβαράς! Δεν μιλούσες εσύ πάντα μια κι έξω;

Της Καρόλας, που ποτέ δεν της άρεσε ο χύμα τρόπος που εξηγιόμουν, προσποiehθηκε ότι θέλει να κάνει καφέ κι έφυγε. Ο Γκερτ με κοιτούσε λίγο προβληματισμένος, ίσως και δυσαρεστημένος.

– Αριστείδη, κάποια πράγματα άλλαξαν. Δεν είμαστε πια φοιτητές...

– Τι κακό μάς βρήκε! μουρμούρισα εγώ. Βρίσκω το φίλο μου μετά τριάντα χρόνια, για να μην τον καταλαβαίνω...

Δυσφόρησε λίγο εκείνος. Έκανε όμως μία φιλότιμη προσπάθεια να μου πει επιγραμματικά τα επιχειρήματα σύμφωνα με τα οποία το εργοστάσιο χρυσού θα ήταν καλό για την περιοχή και τον τόπο.

Παρ' όλη την καλή μου διάθεση να τον ακούσω και να τον καταλάβω, δεν μπόρεσα τελικά να πειστώ.

– Πες μου, παλιόφιλε. Γιατί το κάνετε αυτό το έργο;

– Είναι η δουλειά μου, Αριστείδη. Ζω απ' αυτό. Κι όπως βλέπεις, όχι άσχημα.

– Ω κατάντια για το φίλο μου! Για τα λεφτά θα αφανίσεις έναν τόπο; Δεν έρχεσαι στο χωράφι μου, να σκαλίζουμε τ' αμπέλι! Ή δεν πάμε στον Άθωνα να καλογερέψουμε; Θα τραβούμε κομποσκοίνι, ακούει δεν ακούει Εκείνος, αλλά δεν θα βλάπτουμε κανέναν. Αντιλαμβάνεσαι, Γκερτ, τι κάνεις; Γι' αυτό σπούδασες;

Το πρόσωπό του συννέφιασε. Με πήρε από το χέρι και με οδήγησε στην άκρη του κήπου, πάνω από το κύμα.

– Άκου, Αριστείδη. Για σένα μόνο. Η Καρόλα δεν ξέρει τίποτε. Δεν θέλω να την επιβαρύνω με δικές μου σκοτούρες. Κι ούτε μπορεί να το καταλάβει. Αυτή είναι καθαρή ψυχή, χωρίς καταπακτές.

Κι εκεί ο Γκερτ μού έσκασε το μυστικό!

Γυρίσαμε στη βεράντα. Ήρθε και η Καρόλα. Ήμουνα υπόλο-

γος για την κακοκεφιά που δημιούργησε η κουβέντα γύρω από το εργοστάσιο. Τι τα 'θελα τώρα, πρώτη μέρα που συναντώ το φίλο μου ύστερα από δεκαετίες, να αρπαχτώ μαζί του...

Ας αλλάξω το θέμα, μπας και δούμε καμιάν άσπρη ώρα.

– Πολύ επεισοδιακή η σημερινή ημέρα, Γκερτ. Και αντί να διασκεδάσουμε το κορίτσι, βλέπει τις μουτράκλες μας να ακουμπάνε στο χώμα. Θα τ' αλλάξουμε... Θα ρίξω τηλέφωνο να μας ψήσουν αγριόχοιρο στο τουριστικό περίπτερο του Παγγαίου. Στα χίλια μέτρα. Να μη βλέπουμε ούτε εργοστάσια ούτε δημάρχους. Θα φάμε, θα πιούμε, θα γλεντήσουμε και θα ρίξουμε και ζεϊμπεκιές...

– Αριστείδη, μαζί σου.

– Κι εγώ από κοντά, μας χαμογέλασε η γυναίκα.

6

Στο δασικό περίπτερο βρήκαμε μαζί με τον ταβερνιάρη και την τοπική εξουσία, παπά και δάσκαλο, συν γυναιξί, και κάναμε τσακίρ κέφι. Τρώγαμε, καρδαμώσαμε και έρεε ο οίνος και τα παράγωγά του. Έριξα και μια ζεϊμπεκιά, παραγγελιά του φίλου μου.

Τον Γκερτ τον καλέσανε επειγόντως στο κινητό, να πάει στο εργοστάσιο.

Μυρίζει το πράμα, σκέφτηκα, να τον καλούν μεσάνυχτα. Εμείς συνεχίσαμε το γλέντι μέχρι τελικής πτώσεως... Η Καρόλα τα 'δωσε όλα. Από τσιφτετέλια μέχρι ζεϊμπεκιές. Κουβαλήτη την πήγα στο αυτοκίνητο.

Το τι κάναμε όταν φτάσαμε σπίτι, καλύτερα να μην το αναφέρω. Καλά να το κάνεις... Αλλά να το διηγείσαι, πάει μακριά η βαλίτσα.

Μετά τη γιουβετσάδα πάντως, με πιάσανε οι τύψεις. Τι έκανα στο φίλο μου τον Γκερτ! Και με τι μούτρα να τον κοιτάζω. Μου εμπιστεύθηκε τη γυναίκα του και εγώ του την ατίμασα. Πρόδωσα μια φιλία τριάντα χρόνων. Έπεσα πάνω της σαν το αγρίμι και την κατασπάραξα. Εντάξει, ήπια η γυναίκα ένα ποτήρι παραπάνω. Αλλά εγώ έπρεπε να σταθώ στο ύψος μου. Πολύ καθίκης είσαι, Αριστείδη. Τι γύρευες τώρα, να το παίξεις γκόμενος; Ή καψούριασες; Βέβαια η Καρόλα πολύ ελκυστική γυναίκα. Αλλά δεν είσαι κοκοράκι να μην ελέγχεις την αρίδα σου... Βλέπεις μισοφόρι κι αλληθωρίζεις. Αριστείδη, είσαι πολύ μείον. Το λιγότερο που έχεις να κάνεις, είναι να του ζητήσεις συγγνώμη... Σιγά τον πολυέλαιο! Από τότε που ανακαλύφθηκε το συγγνώμη, καταργήθηκε το φιλότιμο!

Και πώς θα το πάρει τώρα ο Γκερτ; Να περπατάει με τα κέρατα, κερατωμένος από το φίλο του! Σαν να μην έφτανε το μπλέξιμό μας λόγω του εργοστασίου χρυσού, έπρεπε και να τον προσβάλω. Και τον είχα μπαφιάσει, τότε που ήμασταν φοιτητές, ότι οι Έλληνες έχουν φιλότιμο. Φιλία, τιμή είναι αξίες αδιαπραγμάτευτες. Σκοτώνουν και σκοτώνονται γι' αυτές. Δεν έχω πού να κρυφτώ. Θα πρέπει ο Γκερτ να μου τρίψει στη μούρη όλους τους περί την αρετήν κώδικες των αρχαίων. Και να χάσει πάσα ιδέα για μένα και το λαό μας. Είμαστε όλοι θεωρία και σκέτη αμαρτία.

Και για φαντάσου να γίνω αιτία να χωρίσει ζευγάρι. Αριστείδη, αμόλα την και χάσου από προσώπου γης...

Η Καρόλα κατάλαβε από το σκιερών των ματιών μου ότι με ζώνανε τα φίδια.

– Άφησέ το σε μένα! είπε ήρεμα.

Αλλά εγώ πού να ηρεμήσω...

– Πρέπει να το πούμε στον Γκερτ! της είπα όσο πιο ήρεμα

μπορούσα. Ό,τι έγινε έγινε. Αλλά δεν κοροϊδεύω φίλους. Εξηγιέμαι σπαθί.

Εκείνη είχε φοβερή αυτοκυριαρχία.

– Μην ανησυχείς, Αριστείδη. Ο φίλος σου θα τα μάθει όλα. Άσε όμως να του το πω εγώ. Είναι καλύτερα.

Ηρέμησα. Και χάρηκα που δεν είχα εγώ να εξηγήσω στο φίλο μου τα ανεξήγητα.

Θέλω να τα διώξω όλα αυτά από το μυαλό μου. Γιατί ακόμα κι εδώ που βρίσκομαι με τυραννάνε. Έτσι σκέφτομαι τα ωραία.

Είχε αρχίσει πολύ όμορφα εκείνο το βράδυ. Εγώ όπως ξέρεις, Καρόλα, δεν είμαι του μολυβιού και της θεωρίας. Βάζω θερμόμετρο στους πισινούς, ακούω καρδιές, πιάνω κάπου κάπου κανένα βυζί, δίνω φάρμακα, κόβω και ράβω λίγο ψαχνό. Αυτό σπούδασα. Αλλά έχω μέσα μου το δαίμονα... Κάθε φορά μου λέει τι είναι σωστό και τι λάθος. Αν βρίσκεται στις καλές του, μου σφυριζεί και καμιά παγίδα καθ' οδόν να προσέχω. Και, μα το Θεό, μερικές φορές την έβγαλα καθαρή.

Αλλά εκείνο το μοιραίο βράδυ χώρισαν οι δρόμοι μας. Και με τον Γκερτ. Τα μεγάλα σχέδια να τα λέμε κάθε μέρα τώρα που ξαναβρεθήκαμε, γίναν στάχτη και μπούλμπερη. Πού μούτρα εγώ ν' αντικρίσω το φίλο μου...

Κι εσύ βέβαια είχες χαθεί από προσώπου γης. Υποφέρει το κορίτσι, σκεφτόμουν. Αλλά εσύ, μασκαρά, από μακριά...

Η φιλία μου με τον Γκερτ δεν δοκιμάστηκε μονάχα από τη λαδιά που του 'κανα. Είχα πάρει στα σοβαρά τις νέες μου ευθύνες. Προστάτης της πατρίδας. Και έβλεπα το φίλο μου τον Γκερτ, με τα φανερά και τα κρυφά του σχέδια, να τη βλάπτει. Μας φορτώνει ένα εργοστάσιο που κανείς δεν χρειάζεται και θα αφανίσει ό,τι επέζησε τα τελευταία δέκα χιλιάδες χρόνια. Κι αυτό το κάνει ο φίλος μου ο Γκερτ!

Και για να τα λέμε όλα, και ο Γκερτ δεν είναι καθαρός απέναντί μου. Άλλα μου υποσχέθηκε τότε στο σπίτι του, και άλλα κάνει. Δεν θα πατίσουμε. Τα πράγματα δεν συμψηφίζονται. Άλλο το προσωπικό και άλλο το συμφέρον του τόπου. Για τη λαδιά μου, Γκερτ, σφάξε με μέ τραπεζομάχαιο. Δεν έχω αντίρρηση. Αλλά δεν θα πουλήσω τον τόπο μου για να εξιλεωθώ απέναντί σου. Ενώ μου είχε πει ο Γκερτ ότι δεν πρόκειται να γίνει εργοστάσιο, και όλα αυτά είναι κόλπα για να αγοράσουν τα κουτάβια οι επενδυτές καμιά μετοχή της μητρικής εταιρείας, να 'σου αυτός ο Γκερτ πάει να στήσει το μεγαθήριο στη θέση Δεκατρία. Δίπλα στο πατρικό του Αριστοτέλη...

– Γκερτ, δεν κράτησες το λόγο σου. Μου 'κανες λαδιά. Και στην πουτάνα πουτανιές δεν κάνουν...

Ήθελα να του τη φέρω, αλλά χωρίς κακία. Στην ουσία τον αγαπούσα, και τον αγαπώ το φίλο μου. Θα του εξηγηθώ, σκέφτηκα, αλλιώς αλλιώς και πασαλιμανιώτικα. Θα του κάνω ένα καλό γιαούρτωμα.

Μια μέρα έκανε στη λίμνη Βόλβη ένα σεισμό τρία Ρίχτερ και κάτι ψιλά. Δηλαδή απ' αυτούς που γίνονται κάθε λίγο και λιγάκι στην περιοχή. Και τότε κάτι μου άστραψε.

– Θα βρω μια καφετζού, χαρτορίχτρα, κι ό,τι άλλο διαθέτει το σινάφι, να προαγγείλει μεγάλο καταστροφικό σεισμό στο Στρυμονικό κόλπο. Και κινητοποιώ τον κόσμο να διαμαρτυρηθεί ότι θα γίνει ρήγμα στη χαβούζα και ο κόλπος Νεκρά Θάλασσα.

Μεγαλύτερη ξεφτίλα για επιστήμονα σαν τον Γκερτ δεν υπάρχει. Να αντιμετωπίζει την οργή του κόσμου για τα λόγια μιας καφετζούς. Και να αναγκαστεί ενδεχομένως να ενισχύσει και το φράγμα της χαβούζας. Αυτό έχει και το θετικό του...

Και κει που έψαχνα στην εφημερίδα να βρω τον προφήτη της καταστροφής μας, είδα μια μεγάλη αγγελία από το μέντιουμ

«Πυθία». Μ' ένα κατεβατό τι μπορεί να κάνει. Δένει και λύνει μάγια, συναισθηματικά, παντρολογήματα, προβλέπει από ποιον αρχηγό κόμματος θα μας απαλλάξει φέτος ο Θεός, και πάει λέγοντας...

– Πολύ μαντείο των Δελφών αυτή, Αριστείδη! Θα του τη χώσουμε του Γκερτ...

Βάζω μερικά κολλαριστά δεκαχίλιαρα στην κωλότσεπη, και βουρ να τη βρω. Το σπίτι της σκέτη συμφορά. Κουκουβάγιες και αγκίστρια, κεριά, σταυροί και όστρακα. Το 'παιζε και γεωμέτρης. Και ο οντάς της φίσκα από φκιασιδωμένες κυράτσες. Εγώ σαν τη μύγα μες στο γάλα.

Όταν έφτασε η σειρά μου, είδα τη μούρη της, ακούμπησα του κερατά. Αυτή με έκοψε και ένιωθε αμήχανα. Πάτησε το κουμπί κι άρχισε να λέει ό,τι μπορεί.

– Από πού είσαι, μωρή γριά Καπνικαρέα; τη διέκοψα.

– Από την Καβάλα.

– Άιντε, κάνε ένα καλό για τον τόπο σου. Και με το αζημίωτο!

Της ακούμπησα τα δεκαχίλιαρα και της είπα:

– Βγάλε βρώμα ότι ακολουθεί ο κύριος σεισμός στην περιοχή της Βόλβης και του Στρυμονικού κόλπου. 7,4 της κλίμακας Ρίχτερ. Αλλά θα τα ανακοινώσεις αυτά σε δυο βδομάδες. Και εμένα ούτε με είδες ούτε με άκουσες, εντάξει;

Τα χρειάστηκε λίγο η μπαμπόγρια. Την κοίταξα όμως ασκαρδαμυκτί και συνοφρύνωσα τους όφρυδές μου.

– Εντάξει, μου είπε. Σε δεκαπέντε μέρες.

Πήγα μετά στον Μήτσο και του 'βαλα νέφτι στον πισινό.

– Πρόεδρε, σκέφτηκες τι θα γίνει αν ο επόμενος σεισμός της Βόλβης είναι 7 Ρίχτερ;

– Γης μαδιάμ!

– Πες τότε στους εργοστασιάρχες εδώ να ρίξουν κανένα

φορτηγό μπάζα στο φράγμα της χαβούζας. Αυτό θα ησυχάσει τον κόσμο και θα καλυτερέψει την εικόνα της εταιρείας. Έτσι κι αλλιώς έχει τράτο τώρα η διπλωματία των σεισμών...

– Άσ' το πάνω μου, Αριστείδη!

Την έφαγε τη φόλα εκείνος.

Εγώ απολάμβανα για τους ψύλλους που έβαλα στον κόρφο του Γκερτ. Παλιόφιλε, καλά ξεμπλέγματα...

7

Αλλά και ο Μήτσος μού σκάρωσε μια δουλειά. Εγώ το μυρίστηκα, ο Μήτσος είναι πονηρός κι αυτά που λέει μην τα τρως, αλλά δεν αντιστάθηκα...

Το 'χε δέσει κόμπο ο Δήμαρχος Περγάμου, ο Σεφά, με την υπόσχεσή του να μας καλέσει στον τόπο του, και μας έστειλε μια πανταχούσα:

Πολίτες και ομοιοπαθούντες από την άλλη μεριά του Αιγαίου, ελάτε να συζητήσουμε και να συνεργαστούμε, να προστατεύσουμε τη γη μας και την πολιτιστική μας κληρονομιά από την ασυδοσία των πολυεθνικών και του χρηματιστηριακού κεφαλαίου.

Φέξε μου και γλίστρησα! Τι λες τώρα σ' αυτούς; Και τι λες στον κόσμο εδώ; Και τι στους παππούδες, που τους ανάβεις κάθε βράδυ ευλαβικά το καντηλάκι;

Αλλά, μεταξύ μας, καλά τα τσαμπουνούσε ο Σεφά. Φουκαράδες του κερατά είναι κι αυτοί, σαν κι εμάς. Πνιγόμαστε όλοι στα λύματα. Οι πολιτικοί μας βέβαια και οι στρατιωτικοί, το γουδί το γουδοχέρι. Θα μας φάνε, θα τους φάμε, πιλάλα ν' αγοράσουν τανκς και αεροπλάνα. Να πέσει και καμιά μίζα

για τον επόμενο προεκλογικό αγώνα, στην καλύτερη των περιπτώσεων. Και τα παιδιά μας ξυπόλητα στο δρόμο...

Εγώ το διασκέδαζα λιγάκι. Έχει φάση η υπόθεση, σκεφτόμουν. Γινόμαστε συνεταιράκια με την Πέργαμο και το παίζουμε αντι-παγκοσμιοποίηση! Να διεκδικήσουμε και κανένα Νόμπελ...;

Ο πρόεδρος ο Μητσάρας οσφρήστηκε ότι, ενόψει εκλογών, καθόλου δεν βολεύουν επαφές με τους γείτονές μας. Το 'κανε πάσα σε μένα:

– Αριστείδη, εσύ που μιλάς τα ξένα, δεν πας να μας εκπροσωπήσεις;

Τώρα θα μάθεις πόσα απίδια έχει ο σάκος, Αριστείδη! συλλογίζομουν εγώ. Όμως γρήγορα το ξεπέρασα. Δεν πειράζει, είπα. Θα τα καταφέρω. Δεν είμαι δα και κούφια αχιβάδα...

Η Πέργαμος! Τα ιερά και όσια του Ελληνισμού.

Το βωμό της στο Μουσείο του Βερολίνου αξιώθηκα να δω φοιτητής. Ένα εξαιρετο, θεόρατο καλλιτέχνημα, μέσα στους τοίχους του Μουσείου. Αηδόνι στο κλουβί. Πού είναι ο ήλιος της Ιωνίας να σε χρυσώσει; Πού η αύρα του Αιγαίου να σε μυρώσει;

Ψυχοπλακώθηκα τότε. Αλλά τώρα λέω, Θεέ μου, καλύτερα που τον μεταφύτευσαν στο Βερολίνο, παρά να τον σκεπάσει καμιά χαβούζα της ανθρώπινης φιλαργυρίας.

Σήμερα ο Δήμαρχος Περγάμου δίνει τη δικιά του μάχη, ενάντια στους βιαστές της φύσης και της κληρονομιάς μας. Πρέπει να 'ναι παλικάρι. Θα τον πάρω στο τηλέφωνο.

Μιλούσε καλά αγγλικά. Μετά τα καλημερούδια τον ρώτησα:

– Πώς τα πάτε εκεί, Δήμαρχε; Ηρέμησαν λιγάκι τα πράγματα;

– Κάθε βδομάδα δίνουμε μια καινούργια μάχη, μου απάντησε με καθαρή και σταθερή φωνή.

– Μάχες δίνουμε κι εμείς, Δήμαρχε. Αποτέλεσμα όμως δεν έχουμε!

– Τον τελευταίο μήνα πετύχαμε περίλαμπρη νίκη! Το Ανώτατο Δικαστήριο της χώρας απαγόρευσε την κατασκευή του εργοστασίου χρυσού.

– Συγχαρητήρια, Δήμαρχε! Θρίαμβος μέγας! του ανέβαζα εγώ το ηθικό.

– Μη βιάζεστε... Η κατασκευάστρια εταιρεία του εργοστασίου χρυσού προσπαθεί, με διοικητικά μέτρα, να ακυρώσει την απόφαση του Δικαστηρίου.

Ζήτηω που καήκαμε. Σιγά μη σκοντάψει η πολυεθνική σε μια απόφαση του Δικαστηρίου. Αλλά δεν είμαι εγώ αυτός που πρέπει να προσγειώσει το Δήμαρχο. Θα το καταφέρουν μια χαρά άλλοι... Εγώ πρέπει να του δώσω φτερά.

– Δήμαρχε, κανείς και με κανένα μέσο δεν μπορεί να καταβάλει τον αποφασισμένο πολίτη!

– Το ξέρουμε αυτό, το πιστεύουμε, και το πράττουμε! μου απάντησε ήρεμα εκείνος. Αλλά θα θέλαμε να επωφεληθούμε και από τη δικιά σας εμπειρία. Να συζητήσουμε από κοντά και να βρούμε άξονες κοινής συνεργασίας. Θα χαιρόμασταν αν ερχόσασταν στον τόπο μας.

– Δήμαρχε, στο πλευρό σας! Κοινός ο αγώνας. Για τα ίδια ιδεώδη πολεμάμε. Τον τόπο μας και την κληρονομιά μας. Κοινός είναι και ο εχθρός. Αλλά ας μην πούμε περισσότερα, μια και έχουν αυτιά και οι τοίχοι. Ή καλύτερα οι ουρανοί... Θα προσπαθήσω να 'ρθω και να σας βρω το ταχύτερο.

Κοίταξε τον άνθρωπο τι κάνει! Καλεί στο σπίτι του τον Έλληνα! Ένας θεός ξέρει τι ρίσκα παίρνει πάνω του. Και πόσο

θα το πληρώσει. Πρώτον, τολμά ν' αντισταθεί, σ' ένα μιλιταριστικό καθεστώς, κατά της αρχής. Και δεύτερον, καλεί τον προαιώνιο εχθρό στο σπίτι του. Αν δεν τον κόψουν τον κώλο, τυχερός θα είναι. Κι αν δεν τον μπουζουριάσουν, σίγουρα θα τον φακελώσουν οι σπιούννοι. Εδώ κάναν εμένα εθνικό κίνδυνο, γιατί έκοψα το φαγοπότι στα τρωκτικά, και θα χαριστούν σ' αυτόν, που νταλαβερίζεται με τον Έλληνα;

Προπαντός με άγγιξε πολύ που ο Δήμαρχος έγραφε για την πολιτιστική μας κληρονομιά. Μεγάλη κουβέντα. Η Πέργαμος. Ο τελευταίος Ελληνικός πυλώνας που έπεσε στους Ρωμαίους. Να τον υπερασπίζεται σήμερα ο Τούρκος Δήμαρχος. Σκέτη τρέλα... Ποιος τελικά είναι ο κληρονόμος της Περγάμου; Ο Τούρκος που ήρθε στο μέρος αυτό χίλια και βάλε χρόνια αργότερα; Ή ο Έλληνας, που τη δικιά του γλώσσα, τα δικά του γράμματα και τέχνες αντιπροσωπεύει; Ή μήπως ο κόσμος άλλαξε, αλλάξαν οι καιροί, και η Πέργαμος ανήκει σ' όλους; Και σ' αυτούς που κάποτε τη γέννησαν και σ' αυτούς που τώρα την υπερασπίζονται;

Πήρα φόρα κι είπα να οργανώσω αμέσως το ταξίδι, μια και στη βράση κολλάει το σίδερο. Μη μας βρει κανένας ανταρτοπόλεμος εδώ με την εταιρεία και τα MAT, και πάει το ταξίδι στις καλένδες.

Έστιβα το μυαλό μου να βρω από ποιο μέρος να πάω στην Πέργαμο. Πιστός γιος Έλληνα ήρωα αξιωματικού, δεν είχα ποτέ πατήσει το πόδι μου στην Τουρκία. Έπλασα νοερά στο μυαλό μου το χάρτη της Μικράς Ασίας. Πρέπει να ξεκινήσω από κάποιο νησί, Μυτιλήνη, Χίο, σκέφτηκα. Και τότε μου ήρθε στο νου η ιστορία του φίλου μου του Αλέκου, που τον είχα κάποτε στο νοσοκομείο νομικό σύμβουλο. Άφησε κι αυτός –καλή του ώρα– την Αθήνα για να δημιουργήσει στον τόπο

του. Κι ούτε λίγο ούτε πολύ, ανήλθε στο νησί του στο ύπατο αξίωμα. Νομάρχης. Άνοιξε αλισβερίσι με το Αϊβαλί, αμιγώς ελληνική πόλη μέχρι το '22, όταν έγινε η ανταλλαγή πληθυσμών. Αναστήλωσε εκκλησίες στην απέναντι του νησιού όχθη, έκανε κοινές γιορτές με τους γείτονές μας. Και κατατομήθηκε αγρίως στις επόμενες εκλογές, για τούτο το ατόπημα. Ευκαιρία, σκέφτηκα, να δικαιωθεί για τον μέχρι τώρα αγώνα του με μια επίσκεψη στην Πέργαμο. Τον πήρα στο τηλέφωνο.

– Αλέκο αδελφέ, πάμε Πέργαμο;

– Ολοταχώς! Έχω καιρό να δω το πατρικό μου σπίτι.

Κατενθουσιάστηκε ο φίλος μου.

Φανταζόμουν τον Αλέκο να στρίβει το μαύρο μουστάκι του, από τη χαρά που του 'δωσα. Αλλά παραξενεύτηκα και λιγάκι.

– Αλέκο, δεν ήξερα ότι είσαι αιωνόβιος! Εγώ σε θεωρούσα συνομήλικό μου. Πώς κι έχεις πατρικό στην Πέργαμο;

– Α! Είναι του πατέρα μου. Αυτός γεννήθηκε εκεί. Και τον φέρανε στο νησί οι γονείς του μετά την ανταλλαγή των πληθυσμών. Αλλά το σπίτι που γεννήθηκε διατηρείται σε άριστη κατάσταση. Και με κάθε ευκαιρία το επισκέπτομαι.

Του εξήγησα τους λόγους του ταξιδιού μου. Και πόσο μ' έφτιαξε ο Δήμαρχος Περγάμου.

– Αριστείδη, τον ξέρω καλά τον Σεφά. Είναι εξαιρετικός άνθρωπος και φίλος μου. Φυτέψαμε μαζί μια ελιά, που όλο μεγαλώνει... Άφησέ τα όλα σε μένα. Το παίρνω πάνω μου. Θα οργανώσω εγώ το ταξίδι. Εσύ θα 'ρθεις στο νησί. Και με το καράβι θα περάσουμε απέναντι στο Αϊβαλί. Θα κάνεις το ταξίδι της ζωής σου!

Ήταν αποκάλυψη. Πρώτα μου 'δειξε στο Αϊβαλί το σπίτι όπου χύθηκαν τα πιο πολλά δάκρυα. Ένα σήμερα διαλυμένο κομ-

ψοτέχνημα, με τους κίονες και τα κιονόκρανα ξεθωριασμένα, τα περίτεχνα πορτοπαράθυρα και κάγκελα σαπισμένα, και μια τεράστια πινακίδα στην πρόσοψη που γράφει «SATILIK»: πωλείται. Ήταν τότε το τελωνείο. Μπροστά του η θάλασσα, όπου περίμεναν, μετά την καταστροφή, οι βάρκες να πάρουν τους πρόσφυγες και να τους περάσουν στην Ελλάδα.

Κι απ' όλα τα μέρη της Μικράς Ασίας, όπου χιλιάδες χρόνια ζούσαν άρχοντες, έφταναν κακήν-κακώς στην πίσω πόρτα αυτού του φαντάσματος κατά χιλιάδες γυναίκες, παιδιά, άντρες και γέροι, κατακουρασμένοι, νηστικοί και διψασμένοι κι έπρεπε να περάσουν μέσα από αυτό. Οι Τούρκοι τούς έγδυναν από ό,τι χρυσό είχαν κρύψει στο βρακί και στις φόδρες των ρούχων τους, μπαξίσι για να τους αφήσουν να βγουν στην θάλασσα. Τους επέτρεπαν να πάρουν μαζί τους μόνον τέσσερις λίρες. Και μ' αυτές ν' αρχίσουν τη νέα τους ζωή στην Ψωροκώσταινα. Κι έκλαιγαν απαρηγόρητα που άφηναν πίσω τους την πατρογονική γη, τις εστίες τους και το βιος τους.

Ύστερα, με οδήγησε στο πατρικό του στην Πέργαμο. Ένα δίπατο βαμμένο όχρα με πράσινα πορτοπαράθυρα, στην άκρη της πλατείας. Σταθήκαμε απέναντι στη μαρμάρινη βρύση, ίδιος αρχαϊκός ναΐσκος, που στις πλάκες του ήταν γραμμένες οι περιουσίες των Ελλήνων.

- Σ' αυτό το σπίτι, Αριστείδη, γεννήθηκε ο πατέρας μου. Τον βύζαινε η μητέρα του όταν έγινε ο ξεκληρισμός των Ελλήνων. Και το 'χε καημό να γυρίσει να δει το πατρικό του. Τελικά στα εξήντα έξι του χρόνια μάζεψε τις αναστολές του και είπε να το ξαναβρεί. Ξεμπάρκαρε στο Αϊβαλί, ήρθε στην Πέργαμο και πήρε τα σοκάκια για την παλιά του γειτονιά, όπως του την διηγιόταν χιλιάδες φορές η μάνα του. Βρήκε το σπίτι, το γνώρισε από αυτή τη βρύση που στεκόμαστε τώρα, κάθησε στο πεζουλάκι και οι μνήμες, το συναίσθημα, τον πνίγαν. Κάποιος

γέροντας βγήκε από το σπίτι, τον είδε σ' αυτή την κατάσταση, κάθησε δίπλα του και τον ρώτησε: «Αρκαντάς, τι έχεις και κλαις;» Εκείνος του απάντησε: «Ήρθα να πάρω τα ενοίκια από το σπίτι που βγήκες». Ο γεροντάκος αγκάλιασε τον πατέρα μου κι άρχισε να του μιλάει στα κρητικά και να του λέει ότι κι αυτός έχασε την αγαπημένη του πατρίδα. Κι ύστερα πήρε τον πατέρα μου μαζί του και τον άφησε κάνα δυο ώρες στον απάνω όροφο ώσπου να ξεσπάσει. Του είπαν, εάν κάποια από τα μικροπράγματα που αυτοί βρήκαν εκεί, του θύμιζε κάτι, είχε κάθε δικαίωμα να το πάρει. Κι από κει άρχισε μια ιστορία δέκα ετών, που ο πατέρας ερχόταν από τη Μυτιλήνη και φιλοξενείτο κάθε χρόνο μια βδομάδα στο πατρικό του. Ένας καφές, λίγο ούζο και μερικές παστές σαρδέλες αρκούσαν για να νιώσουν οι άνθρωποι τη χαρά του δώρου. Το συγκινητικό είναι ότι πέθανε την παραμονή ενός τέτοιου ταξιδιού.

Στη βρύση μάς βρήκε ο Δήμαρχος. Χοντρούλης, κεφάτος, με κατάμαυρο μαλλί και μουστάκι, αγκαλιάζει τον Αλέκο, μου σφίγγει εμένα με δύναμη το χέρι και μας λέει με τη μελωδική φωνή του:

– Η πλατεία αυτή είναι η άλλοτε «Πλατεία των Χοίρων», γιατί εδώ δημοπρατούσαν οι Έλληνες τους αγριόχοιρους της περιοχής. Την μετονόμασα σε «Πλατεία της Φιλίας των Λαών». Στην Πέργαμο ζούσαν ειρηνικά τέσσερις εθνότητες. Η ελληνική, η αρμενική, η εβραϊκή και η τουρκική. Όταν ήρθε το ελληνικό εκστρατευτικό σώμα, πήγαν μαζί Έλληνες και Τούρκοι δημογέροντες, συνάντησαν τον επικεφαλής αξιωματικό, είπαν ότι όλοι ζουν ειρηνικά και ζήτησαν οι στρατιώτες να πλησιάσουν την πόλη μέχρι εκεί που ακούγονται τα κοκόρια. Και εισακούστηκαν. Κι όταν πάλι υποχώρησαν οι Έλληνες και ήρθαν οι Τούρκοι στρατιώτες, πήγαν πάλι οι ίδιοι δημο-

γέροντες στον Τούρκο αρχηγό με το ίδιο αίτημα. Κι εκείνος υποσχέθηκε, τα πέταλα τουρκικού στρατιωτικού αλόγου δεν θα διασχίσουν την πόλη. Και η Πέργαμος δεν υπέστη καμιά ζημιά. Μέχρι που ήρθε η καταστροφή της ανταλλαγής των πληθυσμών. Γιατί είναι και για μένα καταστροφή. Σκοτώθηκε ο παππούς μου και χάθηκε το βιος μας στον Πολυχνίτο Λέσβου, όπου σώζεται το δικό μου πατρικό, που κι εγώ επισκέφτηκα πέρυσι.

Άγγιγμα ψυχής τα λόγια του Δημάρχου. Τον κοιτούσα με θαυμασμό και σιωπούσα.

– Το βράδυ, μου χαμογελάει εκείνος, θα μαζέψω εδώ το ασκέρι μου. Κάλεσα τον κόσμο ν' ακούσει τους αγώνες που εσείς κάνετε για να σώσετε τον τόπο σας από την καταστροφή που φέρνει το εργοστάσιο χρυσού.

– Πρόσεχε, Δήμαρχε, του είπε ο Αλέκος, μήπως οι πολλές φιλίες σου κοστίσουν την έδρα. Εγώ την πλήρωσα ήδη!

– Το κακό έγινε, Αλέκο. Κάνανε μέτωπο όλοι οι αντίπαλοι μου με σημαία «να φύγει ο Γραικομαρξιστής».

– Από «Τουρκόσπορο» που 'λέγαν εμένα είναι καλύτερα, σάρκαζε ο Αλέκος. Πάντως, Δήμαρχε, η αναστήλωση του τζαμιού στη Μυτιλήνη προχωρεί.

– Κι εμείς προχωρούμε να κάνουμε πολιτιστικό κέντρο την εκκλησιά της Αγίας Τριάδας, που τώρα είναι λιοτρίβι.

Ύστερα πήγαμε στο όμορφο πάρκο της πόλης απέναντι στο Δημαρχείο, όπου φύτεψαν μαζί οι δυο τους την ελιά. Είναι τώρα ένα μπόι κι έδωσε και τον πρώτο καρπό.

Στάθηκαν δίπλα-δίπλα, στη μέση η ελιά, γύρω κόσμος και από κοντά τα συνεργεία της τηλεόρασης.

– Η ελιά αυτή σήμερα φέρει καρπό, λέει ο Αλέκος. Το δέντρο αυτό συμβολίζει την ειρήνη και τον πλούτο που ακολουθεί την ειρήνη. Ελπίζουμε να καρπίζει και το άλλο μεγάλο δέντρο, της

ειρήνης ανάμεσα στις δύο χώρες μας. Το δέντρο που θα φέρει την ανάπτυξη, τον πλούτο, την ευτυχία.

– Εύχομαι αυτή η ελιά, αντιφωνεί ο Δήμαρχος, να δώσει, εκτός από τον καρπό που έχει κιόλας δώσει, την ευκαιρία στους ανθρώπους και από τις δυο μεριές του Αιγαίου, να διατηρηθούν και να αναπτύξουν την ειρήνη και τη φιλία μεταξύ τους.

Το βράδυ η πλατεία της Φιλίας των Λαών γέμισε από κόσμο. Όλοι τους λίγο κοντούληδες, λίγο αδύνατοι, αλλά συμπαθητικοί. Πρώτα ο Δήμαρχος ενημέρωσε ότι το ανώτατο δικαστήριο της χώρας αποφάσισε τη διακοπή των εργασιών του εργοστασίου χρυσού.

– Όμως, είπε τελειώνοντας, η εταιρεία προσπαθεί με διοικητικά μέσα να παρακάμψει τη δικαστική απόφαση. Αλλά εμείς θα πολεμήσουμε. Ο αγώνας μας είναι δίκαιος και θα νικήσουμε.

Μετά έδωσε το λόγο σε μένα. Η Αϊσέ, μια όμορφη φοιτήτρια που μύριζε γιασεμί και η φούστα της τελείωνε πάνω από το γόνατο, μετέφραζε. Τους μίλησα για τις χαβούζες που φτιάχνουν δίπλα στο πατρικό του Αριστοτέλη. Για τα μολυσμένα νερά, που θερίζουν τον κόσμο. Για την ξενόφερτη ανάπτυξη, που αφήνει υπερκέρδη στους μετόχους της πολυεθνικής εταιρείας και λύματα στον τόπο. Για τον κλεφτοπόλεμο με τα ΜΑΤ που κατέκλυσαν την περιοχή. Τις μαύρες σημαίες και τα οδοφράγματα.

Τα μάτια του κόσμου ήταν καρφωμένα πάνω μου. Η ζεστή φωνή της Αϊσέ με έπαιρνε και με ανέβαζε. Συγκινήθηκα, ενθουσιάστηκα και βροντοφώναξα:

– Οι λαοί μας, ο τουρκικός και ο ελληνικός, δεν έχουν τίποτε να μοιράσουν. Αντίθετα! Μας ενώνουν τα ίδια προβλήματα που ζητούν λύση. Οι λύσεις όμως δεν έρχονται. Τις εμποδίζει το παγκοσμιοποιημένο κεφάλαιο και οι ηγεσίες που το

υπηρετούν. Αυτή είναι η αλήθεια. Η μοναδική αλήθεια! Η όλη αλήθεια!

Σείστηκε η πλατεία από τα χειροκροτήματα. Ο Δήμαρχος, ο Αλέκος και η Αϊσέ καμάρωναν. Λεπτές σταγονίτσες χαράς φώτιζαν τα πρόσωπά τους. Πέντε-έξι γέροντες ήρθαν και με συνεχάρηκαν στα ελληνικά. Δεν άντεξα και ρώτησα έναν:

- Πού τα 'μαθες τα ελληνικά;
- Μου τα 'μαθε η μάνα μου. Ήταν από το Ρέθυμνο.
- Εσύ έμαθες τα παιδιά σου ελληνικά;
- Τσαμέ! απάντησε σε κρητική διάλεκτο περήφανος.

Ύστερα μας φίλεψε ο Δήμαρχος. Γέμισε το τραπέζι αγαθά της Ιωνικής γης. Ήρθαμε στο τσακίρ κέφι. Τραγουδούσε ο ταβερνιάρης. Παίζανε τα όργανα. Απογειώθηκα εγώ. Σηκώθηκα και έριξα μια ζεϊμπεκιά. Ο Δήμαρχος χτυπούσε παλαμάκια. Ύστερα έσυρε αυτός το χορό και χειροκροτούσα εγώ.

Βρισκόμουν εδώ από караμπόλα του Μήτσου κι έλεγα μέσα μου: Να 'σαι καλά, Μήτσο. Θέλησες να με ρίξεις στη λούμπα... Κι ανακαλύπτω έναν καινούργιο κόσμο!

8

Μεγάλη πλάκα το βράδυ που ήρθες σπίτι μου, Καρόλα, για να με πείσεις να πάμε να καταστρέψουμε τα γεωτρύπανα. Να εμποδίσουμε την κατασκευή του εργοστασίου.

Κοίτα εκεί, σκεφτόμουν, τη Γερμάνα του Λούθηρου και του «υποτάξου σε κάθε εξουσία», να θέλει σώνει και καλά να πα-
ρανομήσει. Στεκόσουν μπροστά μου και μου ζητούσες να κά-
νουμε δολιοφθορά. Ποιος είδε νύχτα με δυο φεγγάρια... Το
λογάριασα από δω, το λογάριασα από κει. Λέω, μπας κι έχει
δίκιο; Μήπως είναι καιρός να ξυπνήσουν και οι Δυτικοί; Ή μή-

πως η Καρόλα έχει κιόλας ξυπνήσει; Λες να κατάλαβε πως σε κανέναν μπάσταρδο δεν πρέπει να εμπιστεύεσαι τη ζωή σου; Κι αν όλα αυτά αληθεύουν, από πότε έγινα μπαμπάς της να την εμποδίζω; Δεν θα της στερήσω τη χαρά μια φορά στη ζωή της να γίνει ηρωίδα. Να ξεπεράσει τα όριά της.

Και τινάξαμε στον αέρα τα δύστυχα γεωτρύπανα. Και πάλι καλά που δεν μας μπουζουριάσανε και τους δυο. Βέβαια, τη νύφη την πλήρωσαν άλλοι. Αλλά να λυπάσαι γι' αυτούς, πε-ριττή πολυτέλεια.

Εγώ πιο πολύ λυπόμουν που ήμουν δεσμευμένος από τον Γκερτ και δεν μπορούσα να σου εκμυστηρευτώ την αλήθεια. Άλλωστε θα 'ταν και λάθος. Θα μάθαινες πόσο βλακώδης ήταν ο ηρωισμός σου.

Αλλά εκεί που σου 'βγαλα το καπέλο, Καρόλα, ήταν η ιστορία με τις πινακίδες που αλλάξαμε, και οδηγήσαμε τα στρατά του NATO, αντί για το Κόσοβο, στη Λαχαναγορά της Θεσσαλονίκης. Να τους γιουχαΐζει κόσμος και λαός και να τρώνε στη μούρη ντομάτες και λεμόνια.

Την επιφοίτηση για τη ματσαράγκα την είχε ο φίλος μου ο Λάκης. Συμμαθητής μου από το δημοτικό. Θεόμυρλος από τότε. Δεν κίότευε με τίποτε. Και πέθαινε για τους φίλους του.

– Αριστείδη, θα τους κάνουμε ρεζίλι! Θα ξεκαρδιστεί όλος ο ντουινιάς. Θα φωνάξουμε και τους παρλαπίπηδες της τηλεόρασης, να το ζουμάρουνε στην υφήλιο. Να τρώνε ζαρζαβατικά στη μούρη και να ξεκαρδίζεται ο κόσμος απανταχού της γης. Οι ήρωες του NATO στη δίνη της ντομάτας και του λεμονιού.

Εμένα μου πήγε τρεις και πέντε.

– Εννιά μέτρα κανόνι έχει κάθε τανκ. Πού θέλεις να μπλέξουμε, ρε θεοπάλαβε;

– Σιγά μη ρίξουν κανονιά τα παιδαρέλια... Αυτά μασάνε την

τσίχλα τους και κάνουν βόλτα. Θα μπλέξουνε αυτοί γιατί οι αρχηγοί του ΝΑΤΟ αποφάσισαν ν' αδειάσουν τις αποθήκες πυρομαχικών;

Αλλά εγώ έλεγα, πίσω μου σ' έχω σατανά. Δεν τα πολυγουστάρω τέτοια. Και είχα αναλάβει υποχρεώσεις για τον τόπο μου. Το πρόβλημα βέβαια ήταν πώς ξεμπλέκω από τον Λάκη.

– Και πώς θα το κάνουμε αυτό, ρε μουρλέ;

– Το εμελέτησα! Τα στρατά του ΝΑΤΟ θα βγουν στην παραλία της Θεσσαλονίκης. Μην πιστεύεις τα παραμύθια των πολιτικών ότι δεν θα τους δώσουν άδεια επειδή αυτό δεν το επιτρέπει το Σύνταγμά μας. Σκοτίστηκε το ΝΑΤΟ για το Σύνταγμά της Ελλάδας! Είκοσι χιλιόμετρα όμως έξω από την πόλη είναι η Λαχαναγορά. Μεγάλη και ευπρεπής. Εμείς θα αλλάξουμε τις πινακίδες που δείχνουν για Σκόπια και θα τους οδηγήσουμε στη Λαχαναγορά. Σιγά μη σκοτιστούν αν αυτός είναι ο πραγματικός δρόμος. Ακολουθήσαμε τις πινακίδες, θα αναφέρουν στο Στρατηγείο της Συμμαχίας.

Άρχισε να με συνεπαίρνει η τρέλα του Λάκη. Αλλά τη φοβόμουν την υπόθεση. Πολλά τα ρίσκα...

– Κι αν μας πιάσει κανένας δενδράκιας, την ώρα που σκαρώνουμε τη δουλειά;

– Σιγά μη νοιαστεί κανείς για το ποιος αλλάζει κατεύθυνση στις πινακίδες! Αλλά και να μας πιάσουν θα τη βγάλουμε καθαρή. Έχω κομματικές διασυνδέσεις.

Εκεί δεν πείστηκα.

– Μπάζει το σχέδιό σου, Λάκη...

– Το ξέρω. Χρειαζόμαστε ακόμα μια γκομενάρα να στέκεται λίγο πάρα κάτω και να απασχολεί τους μπασκίνηδες.

– Ε! Από τέτοιες πια, είναι το καρνέ σου γεμάτο...

– Γεμάτο είναι, αλλά δεν τις έχω εμπιστοσύνη. Δεν μπορούν να κρατήσουν το στόμα τους!

Εκεί μου ήρθε η ιδέα. Γιατί να μην προτείνω στην Καρόλα; Μόλις τη δουν οι φρουροί του Κράτους θ' αλληθωρίσουν. Αυτοί θα κάνουν μπαλαμούτι κι εμείς ήσυχα τη δουλειά μας.

Ήμουν σίγουρος, Καρόλα, ότι εσύ, Γερμανιδάρα και θεοσεβούμενη, θα μας διαβολόστελνες. Και θα γλύτωνα κι εγώ από τον πειρασμό, γιατί σιγά σιγά άρχισε να με φτιάχνει η ιδέα του. Και ω του θαύματος, εσύ μου την έφερες!

– Αυτό είναι πραγματική αντίσταση! ξεφώνισες. Αυτό τους ταιριάζει. Η γελοιοποίηση. Ευτέλισαν κάθε αξία και κάθε έννοια δικαίου. Να τους ευτελίσουμε και εμείς.

Εγώ, ποιος είδε το Θεό και δεν τον φοβήθηκε.

– Μου τα φόρεσε τα γυαλιά η Καρόλα!

Πήγαινα για μαλλί και βγήκα κουρεμένος... Αλλά καλύτερα έτσι. Κοπάνα τους, Αριστείδη, όπου μπορείς τους μασκαράδες, που κάθε λίγο και λιγάκι διχάζουν τους λαούς.

Και στήθηκες εσύ, με τους χάρτες, τα κανιά και τα ντεκολτέ σου πριν από τη διασταύρωση και ζητούσες από τους τροχονόμους πληροφορίες από ποιο δρόμο μπορεί κανείς να ανεβεί στον Όλυμπο. Και εμείς αλλάζαμε με την ησυχία μας την κατεύθυνση των πινακίδων.

Βέβαια, μου τα θαλάσσωσε δυο φορές ο Λάκης. Αντί να κάνει τη δουλειά, κοιτούσε εσένα.

– Τι θεοκόμματος είναι αυτή, Αριστείδη! Ανασταίνει νεκρό.

– Κάνε, ρε παλαβέ, γρήγορα, μη μας πιάσουν! του 'βαζα εγώ τις φωνές.

Τελικά όμως τα καταφέραμε. Και εκείνο το πρωί που οι στρατηλάτες εισέβαλαν στη Λαχαναγορά, γέλασε και το παρδαλό κατσίκι. Γιούχα ο κόσμος. Βροχή οι ντομάτες και τα λεμόνια. Και να απαθανατίζουν το γεγονός οι τηλεοράσεις απ' άκρου εις άκρον της γης. Δεν φανταζόμουν ότι θα μπορούσαμε εμείς να ξεγελάσουμε τους στρατηλάτες του NATO, με τα στρατη-

γεία τους, τους δορυφόρους και τα επιτελεία τους. Αν ήξερα πόσο εύκολα είναι όλα αυτά, θα φρόντιζα ν' αλλάξω τις συντεταγμένες στους στόχους τους. Να βομβαρδίσουν τα αεροπλάνα του ΝΑΤΟ την έδρα τους στις Βρυξέλες και το Αρχηγείο τους στη Νάπολη.

Αλλά αυτά τώρα για την ιστορία. Να ξαναγυρίσουμε στα δικά μας. Για να μην παριστάνω κι εγώ τον καμπόσο. Για την πλάκα, να καταστρέψουμε τα φουκαριάρικα τα γεωτρύπανα, μπορεί να σε δούλεψα λιγάκι.

Αλλά μη νομίσεις, Καρόλα, ότι εσύ ήσουν το μόνο κωθώνι της παρέας. Και η αφεντιά μου δεν πάει πίσω.

Ένωθα, όπως και συ άλλωστε, φοβερά άσχημα που εμείς κάναμε τη λαδιά, αλλά τους δημάρχους μαζέψανε νύχτα με τις πιτζάμες και τους πήγανε στο κρατητήριο στη Θεσσαλονίκη. Κατά το κοινώς λεγούμενο, τα χρειάστηκα.

Τι κάνεις τώρα, Αριστείδη; Λες ότι το 'κανες εσύ, για να βγάλεις τους δημάρχους;

– Ποιοι είναι οι συνεργάτες σου; θα ρωτούσαν οι αστυνομικοί.

Μπορούσα να πω, η Καρόλα είναι ο συνεργάτης μου;

– Στήστε την στα τρία μέτρα! θα λέγαν όλοι. Και ο Γκερτ να ρίξει τη χαριστική βολή!

Πολύ μπερδεμένη υπόθεση. Και κάθε κίνησή μου την μπερδευε ακόμα περισσότερο.

Και ενώ εμένα με έλεγε ο δαίμονάς μου –κλείνεις άλλους μέσα για να τη σκαπουλάρεις εσύ– φέρνουνε με το μπλε λεωφορείο της αστυνομίας τους δημάρχους.

Μόλις κατέβηκαν τα σκαλοπάτια τρέχω να ζητήσω συγγνώμη από τον Μήτσο:

– Αδελφέ, άδικα μπήκατε μέσα, και χωρίς λόγο. Το εργοστάσιο δεν πρόκειται να γίνει ποτέ!

– Σώπα, Αριστείδη, μη μας ακούσει ο κόσμος! τρόμαξε εκείνος. Αν το πάρουνε χαμπάρι, χάσαμε τις εκλογές.

Ώστε το μυστικό το 'ξερε και ο Μήτσος! Και μ' έπαιζε τόσο καιρό μονότερμα. Εμένα, τον Αριστείδη των λιμανιών και των θαλασσών! Ήμουν κι εγώ ένας βλάκας, που πίστεψε πως μπορούσε να κάνει κάτι για τον τόπο του, να τον προστατέψει από τη βουλιμία των πολυεθνικών και από την αδιαφορία και τη σκοπιμότητα της κυβέρνησης. Φάε μούντζα, Αριστείδη!

Κι όταν γυρίσαμε οι δυο μας από το οδόφραγμα, σου 'πα και σένα την αλήθεια. Δεν ένιωθα πια τη δέσμευση.

– Όχι! μου απάντησες εσύ. Τρικ είναι για να σε αποπροσανατολίσουν!

Και μετά σου εξήγησα τη λογική της υπόθεσης:

– Όλα είναι ένα παιχνίδι, Καρόλα. Η εταιρεία ανακοινώνει ότι βρήκε μεγάλα κοιτάσματα χρυσού, οπότε τραβούν στα ύψη οι μετοχές της και κάποιοι κάνουν την καλή. Μετά έρχονται οι καλοί μας οι δήμαρχοι και εμποδίζουν το έργο της εταιρείας. Επομένως η εταιρεία, μολονότι δήθεν θέλει, δεν μπορεί να προχωρήσει στην κατασκευή του εργοστασίου. Έρχεται κατόπιν η καλή μας η κυβέρνηση, η οποία πρέπει να δείξει στο εξωτερικό ότι κάνει το παν για να υποστηρίξει τους επενδυτές, και στέλνει τα MAT. Για να εμποδίσουν τους δημάρχους, που εμποδίζουν την εταιρεία να κάνει την επένδυση. Κι έτσι είναι όλοι ευχαριστημένοι. Οι δήμαρχοι γίνονται ήρωες και κερδίζουν τις εκλογές, η εταιρεία ανεβάζει τις μετοχές της, το κράτος στέλνει τα MAT και το παίζει καλό παιδί στους έξω. Και εμείς όλοι είμαστε οι χαζοί της υπόθεσης, που πάνω από τα κεφάλια μας κάνουν αυτοί οι κύριοι τα παιχνίδια τους.

Εξαγριώθηκες, Καρόλα:

– Οι δήθεν ήρωες κύριοι δήμαρχοι! Που δήθεν εμποδίζουν να χτιστεί το εργοστάσιο που θα ρυπαίνει τον τόπο! Που δή-

θεν προστατεύουν τα ΜΑΤ που στέλνει η Κυβέρνηση! Κι όλα αυτά για να ξεγελαστούν οι επενδυτές και ν' αγοράσουν τις μετοχές της πολυεθνικής που δήθεν θα κάνει μεγάλα κέρδη. Καλοστημένο παιχνίδι.

– Ακριβώς, Καρόλα. Δεν υπάρχει ουσία. Όλα είναι ένα δήθεν...

– Δεν τελειώνει εδώ η ιστορία, είπες. Υπάρχει και ο δήθεν πόλεμος, που κάνουν οι δήθεν δημοκρατικοί λαοί, για να υπερασπίσουν δήθεν τα ανθρώπινα δικαιώματα. Και καθόλου δήθεν, καταστρέφουν ένα λαό και μια περιοχή, δήθεν για να τον απελευθερώσουν. Ω, Αριστείδη! Ζούμε στην εποχή των δήθεν...

9

Φινίτο λα μούζικα, είπα, πασάτο λα φιέστα.... Δεν πιάνομαι άλλο κορόιδο. Όλα είναι σκέτη απογοήτευση. Όχι άλλες ουτοπίες... Τότε έρχεσαι εσύ και μου κάνεις τα κάτω πάνω!

– Γίνεσαι πατέρας!

Τ' ακούνε οι παππούδες στον τοίχο και στήνουνε το χορό.

Τι κάνουμε τώρα, Αριστείδη; προβληματίστηκα. Τι παιδί θα γεννηθεί, σε ποια οικογένεια θα μεγαλώσει, τι όνομα θα έχει, ποιος μπαμπάς θα το φροντίσει; Ένα παιδί που διεκδικούν δικαίως δύο φίλοι.

Βρέθηκα πάλι μπλεγμένος με τον εαυτό μου. Και με την τιμή μου.

Η Καρόλα έχει να πάρει μία απόφαση. Πού ανήκει. Αλλά κι εγώ πρέπει να πάρω τη δική μου. Εγώ είμαι αυτός που εισέβαλε στην οικογένειά τους. Κι εγώ είμαι αυτός που πρέπει να φύγει από τη μέση. Τουλάχιστον μέχρι να πάρει η Καρόλα τις αποφάσεις της. Δεν χωράνε τώρα υποχρεώσεις στην κοινωνία, πα-

τριδοαγάπες και τα τοιαύτα. Δική μου η ευθύνη στο ακέραιο.

Ένα πράγμα ήταν για μένα εκτός συζήτησης. Δεν θ' αφαιρέσω ποτέ από τον Γκερτ το παιδί που γεννιέται στην οικογένειά του και ξέρω ότι πάρα πολύ επιθυμεί.

Τι θα 'κανε όμως η Καρόλα;

Βασανίστηκα όλη τη νύχτα. Η ιδέα να 'χω ένα παιδί και να 'χω την Καρόλα, το τόσο κοντινό και όμως άπιαστο όνειρο, και να ζούμε σ' αυτόν τον επίγειο παράδεισο δίπλα στο Στρυμονικό κόλπο, δίπλα στο ποτάμι, ήταν πάρα πάρα πολύ όμορφο για να είναι αληθινό. Ποτέ οι θεοί δεν δίνουν τόση ευτυχία στους ανθρώπους. Η δικιά μας η ευλογία θα ήταν κατάρρα για τον Γκερτ. Τρίτωσε το κακό! σκέφτηκα. Η τρίτη γυναίκα με την οποία θα μπορούσα να κάνω οικογένεια. Και όμως δεν γίνεται. Άρα έκλεισε ο κύκλος. Όλοι οι δρόμοι είναι κλειστοί. Για μένα απόμεινε μόνο το μονοπάτι της φυγής.

Δεν ήταν καθόλου εύκολη απόφαση. Αλλά η μόνη ενδεδειγμένη. Ευτυχώς έλειπε ο Κώστας, γιατί τούτη την ώρα δεν θα 'θελα να τον έχω στα πόδια μου.

Κατά τα χαράματα, τότε που στον ορίζοντα δίπλα στη Θάσο λάμπει εκείνο το χρυσοκόκκινο φως, φωτίστηκε και το μυαλό μου: Παραχωρείς τη θέση σου στον απόγονό σου!

Πήγα στο σπίτι ν' αποχαιρετήσω τους παππούδες:

– Εγώ φεύγω. Η ζωή όμως συνεχίζεται... Θα 'χω ένα γιο ή μια κόρη και θα 'ναι από τη φύτρα σας. Εγώ ξεστράτισα λιγάκι. Μπορεί να 'μουν και λίγο άτυχος. Εσείς όμως είστε οι τυχεροί. Η ζωή σας συνεχίζεται...

Παρατηρούσα αν τα λόγια μου γλύκαιναν τις μορφές τους. Τίποτε όμως. Με κοιτούσαν ανστηρά και επικριτικά. Πήρα τότε τη φωτογραφία του προπάππου, του μόνου που δεν πνίγηκε στη θάλασσα, και την τοποθέτησα κάτω από το καντηλάκι, δίπλα στο πορτραίτο του πατέρα. Κάθησα στον καναπέ

και ρούφηξα ένα ποτηράκι τσίπουρο. Μόλις άρχισα να χαλαρώνω, βλέπω τον προπάππο να βγαίνει από το κάδρο και να κάθεται απέναντί μου.

– Πάλι το βάζεις στα πόδια! είπε αυστηρά.

– Αυτή τη φορά το κάνω για το παιδί μου....

– Τι παιδί σου είναι αυτό αφού το εγκαταλείπεις;

– Δεν το εγκαταλείπω. Είμαι πάντα δίπλα του. Το 'χω συνεχώς στο νου μου. Αλλά πρέπει να φύγω για να μην πονέσουν άνθρωποι που αγαπώ.

– Και ποιος θα το φροντίζει;

– Είναι στα καλύτερα χέρια. Χρόνια το περίμεναν.

– Κούκος είσαι! Βάζεις τ' αυγά σου σε ξένη φωλιά.

– Αυτή εδώ είναι η φωλιά του παιδιού μας. Την έχτισες εσύ. Την περιποιούμαι εγώ. Εδώ θα μεγαλώσει. Κι εσύ να μου το προσέχεις! Να βγαίνεις τη νύχτα με τη μαγκούρα και να το φυλάς, κακό να μην το 'βρει. Πιατί είναι παιδί του έρωτα. Φύτρα δικιά σου. Και από μάνα άξια της γενιάς σου!

– Είναι όμορφη;

– Όμορφη και καλή! Τέτοια κόρη δεν είδαν τα μάτια σου...

Γλύκανε η όψη του γέροντα. Χαμογέλασε.

– Να γυρίσεις γρήγορα... Έχω γεράσει. Δεν πολυμπορώ... Οι μέρες μου είναι μετρημένες...

– Δεν θ' αργήσω. Και θα 'μαστε όλοι παρόντες στο πρώτο του κλάμα.

– Εντάξει... Και σου δίνω την ευχή μου!

Ο παππούς ξαναμπήκε στο κάδρο.

Όλα τ' άλλα ήτανε απλά. Πήγα στο συμβολαιογράφο και κατέθεσα καλού-κακού τη διαθήκη μου, αν με βρει το αναπάντεχο, να μεταβιβαστεί το κτήμα κι ό,τι άλλη περιουσία είχα στην Καρόλα και στο αναμενόμενο παιδί.

Με είχε φοβίσει κι ένα κωλο-όνειρο. Είχα δει μια βόμβα που έπεφτε στο νοσοκομείο που υπηρετούσα κι ότι εγώ ήμουν ανάμεσα στους νεκρούς. Με τρόμαζε το τι με περιμένει πηγαίνοντας εκεί. Αλλά έπρεπε να το κάνω. Έπρεπε να σταθώ στο ύψος μου.

Γλυκέ μου Αριστείδη! σιγοψιθύρισε η Καρόλα. Από την πρώτη μέρα που σε γνώρισα με γέμισες αγάπη κι ευτυχία. Είμαι τυχερή που σε συνάντησα. Βρύση ήσουν, καλέ μου, που ξεχείλιζε ζωή. Λουζόμουν και ξαναγινόμουν παιδί, κοπέλα, ελεύθερη ύπαρξη, και πετούσα στους αιθέρες του γέλιου, της χαράς, του έρωτα και της τρέλας. Την ώρα που άρχιζε να στεγνώνει η ψυχή μου, όρμησες εσύ στη ζωή μου.

Από τον πόθο και την ηδονή της ένωσης μαζί σου, μ' έκανες να καρπίσω. Να νιώσω μικρή θεά. Δημιουργός η ίδια ενός μικρούτσικου, τόσο δα πλάσματος. Που θα 'κανε τα μάτια σου να βουρκώσουν και το χειλάκι των παππούδων να γελά.

Αλλά πώς να άντεχαν οι ώμοι μου το μεγαλείο της φυγής σου; Μιας φυγής προσφοράς στο παιδί μας... Θα 'θελα, Αριστείδη, να ζούσαμε σ' έναν άλλο κόσμο. Πιο ελεύθερο. Πιο ανθρώπινο. Που τ' αναγκαία και τ' αληθινά να θεωρούνται δίκαια και αποδεκτά. Γιατί το παιδί μας ήταν δημιούργημα του έρωτά μας. Τίποτε σ' αυτό δεν ήταν λάθος. Θα το μάθαινα ν' αγαπά τη ζωή, την αλήθεια και την ομορφιά.

Τώρα, πώς να ομολογήσω τ' ανομολόγητα; Πώς να σου εξηγήσω;

Το Κόσσοβο πήρε μαζί του τον καρπό της αγάπης μας. Θανάτωθηκε το καλύτερο κομμάτι του εαυτού σου. Και του εαυτού μου. Το πιο γλυκό, το πιο καλό, το πιο όμορφο μωράκι που έπλασε ποτέ ο έρωτας.

Κι εγώ κάθομαι στην πέτρα του Ορφέα και θρηνώ όπως όλες οι μάνες στον πόλεμο. Γιατί είμαι τώρα εγώ η μακρινή μάνα, στο χωματένιο κρεβατάκι του παιδιού μου λυγισμένη. Του «δικαιου» πολέμου άδικο απομεινάρι. Πώς και δεν το 'ξερα; Χίλιες φορές το είδα.

Όλοι για δίκιο πολεμούν και όλοι άδικο έχουν. Στήσανε τον πόλεμο που πόλεμος δεν είναι. Ζωές, τη φύση, υποδομές, στο στόχαστρό τους έχουν. Στα ερείπια που αφήνουνε κοκόρια δεν λαλούνε.

Αλλά όλα αυτά δεν θα τ' ακούσεις τώρα. Δεν έχω στόμα να σου πω, λαλιά να σου μιλήσω. Θα 'ρθω κοντά σου, σύντομα, να σε βοηθήσω. Και να βοηθήσω τα άτυχα μωράκια που έχασαν τη μανούλα τους και τον πατέρα τους. Για να 'ναι πιο τυχερά απ' το δικό μας, μια και θα 'χουν εσένα και μένα να τα φροντίζουν.

Και θα σου πω από κοντά πώς χάθηκε το παιδάκι μας. Χρωσωμωμικές ανωμαλίες, όπως είπε ο Μηνάς, ο φίλος σου και γυναικολόγος μου.

Τα είπα όλα αυτά στους παππούδες. Ήταν σκυθρωποί. Τους αποχαιρέτησα. Τους φίλησα και τους υποσχέθηκα να σε βρω. Κι όταν τελειώσει ο πόλεμος και γυρίσουμε μαζί, θα κάνουμε το χελιάκι τους να γελάσει και πάλι...

Σηκώθηκε από το βράχο η Καρόλα.

– Να ξεμονδιάσω...

Κοίταξε πάνω τον ουρανό με τ' άστρα.

– Το ξενύχτισα, ψιθύρισε. Αλλά άξιζε τον κόπο.

Πήγε στο όχημά της. Το 'βαλε μπρος, άνοιξε και το παράθυρο. Το αεράκι δρόσισε το πρόσωπό της καθώς κατέβαινε από το Ορφικό βουνό...